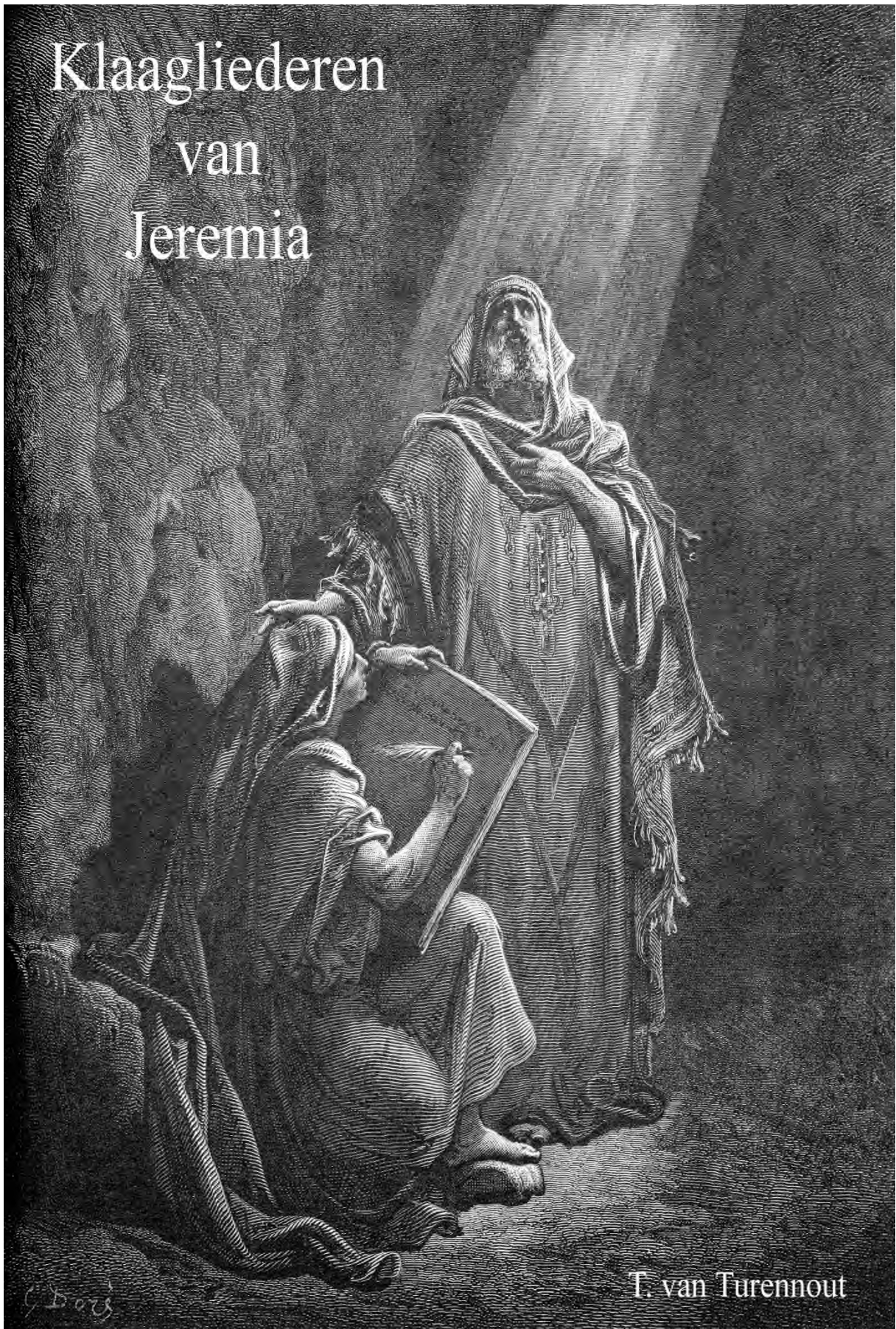

Klaagliederen
van
Jeremia

G. D. 1873

T. van Turennot

Klaagliederen van Jeremia

T. van Turennot

Grijpskerk

Copyright © 2020 Grijpskerk, The Netherlands

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form of by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the author.

Eerste uitgave 2013
Tweede uitgave 2015
Derde uitgave 2020

Turennot, T. van
Klaagliederen van Jeremia / T. van Turennot;
Grijpskerk.
Tel. 0594 – 69 60 13
SISO 227.4 UDC 228.07 NUGI 632
Trefw.: Klaagliederen (bijbelboek); verklaringen.

Omslag + illustraties: Gustave Doré - De Bijbel in beeld.

Wegens opheffing van de rechthebbende was overleg i.v.m. overname van illustraties niet mogelijk.

Verklaring van gebruikte afkortingen en tekens:

- b.v. Bijvoorbeeld
- vgl. Vergelijk.
- (v. ...)
- Bij een verwijzing naar een tekst binnen hetzelfde hoofdstuk wordt een vers aangeduid met de letter v. Als bijvoorbeeld in het 2^e hoofdstuk van Ezechiël wordt verwezen naar vers 8, dan staat er niet (Ezech.2:8), maar (v.8).
- (...)
- In de vertaalde tekst worden tussen deze haakjes verduidelijkingen toegevoegd. Het staat echter niet in de oorspronkelijke tekst; b.v. Ezechiël 9:6^a; Oude (mannen), jonge (mannen), en meisjes, kleine kinderen en vrouwen moeten jullie doden en verdelgen; vgl. Oude, jonge, en meisjes, kleine kinderen en vrouwen moeten jullie doden en verdelgen. Ezechiël 12:6^b; Ik heb jou (als) een wonderteken gegeven voor het huis van Israël; vgl. Ik heb jou een wonderteken gegeven voor het huis van Israël.
 - In de uitleg en vertaling geeft de tekst tussen de 2 haakjes een extra leesmogelijkheid weer; b.v. Ze (her)bouwden de nieuwe tempel in Jeruzalem.
 - In een voetnoot is de tekst tussen de haakjes een sub-voetnoot; b.v. (Zie Turenout T. van, Daniël, God is rechter, Grijskerk, 2019.)
- (= ...)
- Hoe de letterlijke (vertaalde) betekenis van de oorspronkelijke tekst in het Nederlands het beste kan worden opgevat of begrepen; b.v. Ezechiël 23:42; Zij gaven (= deden) armbanden over hun handen.
- (of ...)
- Geeft een extra betekenis in het Nederlands van de oorspronkelijke taal. Woorden uit de oorspronkelijke taal kunnen in het Nederlands meer betekenis hebben; Ezechiël 9:6; Vanaf mijn heiligdom moeten (of zullen) jullie beginnen; vgl. Vanaf mijn heiligdom zullen (of moeten) jullie beginnen. Jesaja 14:7^a; De hele aarde (of het hele land) heeft rust, (en) is stil; vgl. Het hele land (of de hele aarde) heeft rust, is stil.
- (.../...)
- Bij getallen of jaartallen betekent het teken / hetzelfde als het woord *of*. Bijvoorbeeld (732/731) betekent: Het gebeurde in het jaar 732 of 731.
- (.../... – ...)
- Het 2^e jaartal na de / geeft een andere functie aan; b.v. De Perzische koning Kores II (559/538 – 529) was al in 559 voor Christus koning geworden, maar in 538 werd hij ook de koning van de Israëlieten. Na zijn dood in 529 werd hij opgevolgd door zijn zoon.
- [...]
- Het gedeelte dat tussen deze spekhaken staat, is de oorspronkelijke tekst. Dit gedeelte kan echter voor de betekenis van het geheel tijdens het lezen beter worden weggelaten. Door het handhaven van die oorspronkelijke tekst wordt de inhoud ofwel de boodschap in het Nederlands eerder onduidelijker; b.v. Jeremia 28:11^b; De profeet Jeremia ging [zijn] weg. Psalm 3:3; Vele(mense)n zeggen van mij[n] ziel: “Er is voor hem geen redding door (= bij) God.”
- [(...)]
- In meer of mindere mate is zeker, dat het bijbelgedeelte tussen deze haken niet bij de oorspronkelijke tekst hoort, hoewel het vaak wel als zodanig werd en wordt gepresenteerd; b.v. Openbaring 20:5; [(De overige doden leefden niet tot de 1000 jaren voorbij waren. Dit (is) de 1^e opstanding.)]
- ***
- Exactere tekst met uitleg volgt hieronder.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding.

2. Rondom het boek Klaagliederen.

- 2.1. De voorgeschiedenis.
- 2.2. De schrijver van het boek Klaagliederen en zijn tijd.
- 2.3. De betrouwbaarheid van het boek.
- 2.4. Verklaringsmethode.
- 2.5. De vorm en structuur van het boek.

3. Het bijbelboek Klaagliederen.

- 3.1. Eerste klaaglied: Jeruzalem is ten onder gegaan. (hoofdstuk 1)
- 3.2. Tweede klaaglied: Jeruzalem onder Gods woede. (hoofdstuk 2)
- 3.3. Derde klaaglied: Ellende en troost. (hoofdstuk 3)
- 3.4. Vierde klaaglied: Onderdrukking in plaats van heerlijkheid. (hoofdstuk 4)
- 3.5. Vijfde klaaglied: Gebed om redding voor het gestrafte land. (hoofdstuk 5)

4. Lessen uit Klaagliederen en de geschiedenis.

- 4.1. Wat er is gebeurd.
- 4.2. Wat er nog zal gebeuren.
- 4.3. Tijdbalk.

5. Het doel van het bijbelboek Klaagliederen.

Literatuur.

Index.

Aanwijzingen voor het lezen.

Het is niet noodzakelijk, dat dit boek vanaf het begin tot en met het einde wordt doorgenomen. De hoofdstukken zijn min of meer zelfstandige eenheden. Ze kunnen afzonderlijk worden gelezen. In eerste instantie zou men met hoofdstuk 3 kunnen beginnen, eventueel gevolgd door hoofdstuk 2.

Als men van een bepaald gedeelte iets meer wil weten, kan men de aangegeven bijbelteksten daarvoor gebruiken. Niet alle genoemde bijbelteksten zijn in dit boek helemaal uitgewerkt. Deze bijbelteksten zijn dus niet alleen een bevestiging van een bepaalde passage, maar bevatten ook nieuwe invalshoeken. Men krijgt daardoor meer zicht op bepaalde gedeelten uit het bijbelboek Klaagliederen van Jeremia of andere teksten uit de Bijbel.

1. INLEIDING

Als er een God is, waarom is er dan zoveel ellende in de wereld? Hoe kan de Here dat toelaten? Het bijbelboek Klaagliederen gaat over een vraag die daar erg op lijkt: “Waardoor is er zoveel ellende in de wereld?” Wat is de oorzaak daarvan? Dit maakt het bijbelboek erg actueel voor de tijd van vandaag.

Het bijbelboek Klaagliederen gaat over de verovering van het Tweestammenrijk Juda en de hoofdstad Jeruzalem in 586 voor Christus. Het Joodse rijk werd veroverd door de soldaten van de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562). De meeste Joden die dit drama overleefden, werden naar Babylonië gedeporteerd.

In het bijbelboek Klaagliederen staan 5 liederen waarin deze gebeurtenis en de periode daarna aan de orde komen. Daarin wordt niet alleen geklaagd over deze verschrikkelijke ellende en de gruwelijke gevolgen daarvan. De dichter bidt ook tot God, en stelt de vraag naar de oorzaak van deze ellende centraal. Daaruit volgt de conclusie dat er vooral over één ding echt moet worden geklaagd: de zonde (Klaag.3:39). De (structurele) zonde van de mens is de oorzaak van alle ellende in de wereld. Daar is God niet verantwoordelijk voor. Daarom roept de profeet Jeremia zijn volksgenoten op om zich te bekeren.

Na de bekering vertrouwt de dichter erop, dat de Here zijn volk zal verlossen. Hij weet, dat zo zeker, omdat God in een openbaring dat zelf aan zijn profeet heeft beloofd (Klaag.4:22). In de laatste verzen van het bijbelboek daagt Jeremia de Here uit om zijn beloften waar te maken.

De schrijver van dit bijbelboek moest een gids zijn voor zijn radeloze volksgenoten. Hij moest ook bekend maken, wat er in de toekomst ging en gaat gebeuren. Jeremia begon al met zijn werk als profeet tijdens het 13^e regeringsjaar van koning Josia (640 – 609) van het Tweestammenrijk Juda (Jer.1:1,2, 25:3). Het bijbelboek Klaagliederen begint tijdens de verovering van het Tweestammenrijk Juda en de hoofdstad Jeruzalem. Het eindigt met de verlossing van het volk Israël. In de toekomst zal de Here zijn volk beschermen, zodat het niet meer in ballingschap zal gaan (Klaag.4:22^a).

Wij leven vandaag ongeveer 2570 tot 2640 jaren later dan de profeet Jeremia. Het is belangrijk om Gods hand te kunnen zien in al de dingen die zijn gebeurd. Zo kunnen we lessen trekken uit de geschiedenis en het bijbelboek Klaagliederen. Zo kunnen we de oorzaak van alle ellende achterhalen, en met die kennis bidden om Gods hulp.

Het is wel een weerbarstige materie, maar het is zeker de moeite waard. Het is weerbarstig, omdat de mens gehoorzaam moet leren buigen voor de wetten van God. Pas als hij of zij dat doet, dan zal die mens leren met hoeveel liefde de hemelse Vader deze wetten heeft gemaakt. Als een mens zich bekeert, en deze wetten naleeft, dan wordt hij pas echt gelukkig. Veel zaken die de moeite waard zijn, worden meestal met moeite gekregen. Zo is het ook hier. Ondanks alle verschrikkelijke gebeurtenissen en alle verzen waarin wordt geklaagd, zal men tijdens de bestudering ontdekken, hoe rijk de boodschap van dit bijbelboek is, want er blijft hoop en zekerheid voor de toekomst!

2. RONDOM HET BOEK KLAAGLIEDEREN.

1. De voorgeschiedenis.

We staan al niet meer aan het begin van de heilshistorie, als de profeet Jeremia zijn openbaringen krijgt. Niet alles kunnen we doornemen. We beperken ons tot dat wat nodig is om dit bijbelboek te kunnen begrijpen.

Eerst schiep God in volmaakte toestand de hemel en de aarde. Na de zondeval in het paradijs werd alles onvolmaakt. Verlossing werd nodig. Ruim 2000 jaren later volgde om de slechtheid van verreweg de meeste mensen de zondvloed. Alleen het gezin van Noach bleef gespaard. De komst van de Messias Jezus die de wereld van de zonde zou gaan verlossen, bleef mogelijk. Daarmee was een poging van de satan en verleider om dat te verhinderen mislukt.

Na ruim 400 jaren startte men met de bouw van een toren in Babel. Door een toren te willen bouwen, die reikte tot de troon van God in de hemel, rivaliseerden de meeste mensen met de Here. Ze wilden bij elkaar blijven, en zo machtiger worden, dan de Here God zelf. In die periode kregen de gelovigen het moeilijk. Binnen deze revolutionaire omgeving hitste de satan de mensen tegen de dienaren van de hemelse Vader op, met het doel de Kerk uit te roeien. Op die manier probeerde de satan ook deze keer de komst van de Verlosser Jezus te verhinderen. Door de spraak van de mensen te verwarren, voorkwam God het duivelse plan. Er ontstonden namelijk verschillende talen. De mensen verstonden elkaar meestal niet meer. Daarom gingen ze uit elkaar. Groepen die elkaar wel verstonden, trokken samen de wijde wereld in.

In die groepen begon men geleidelijk naast de Here ook afgoden te dienen. Daarom riep God uit (het nageslacht van) één zo'n groepsverband Abram op om zich af te scheiden van zijn familie, en voortaan Hem alleen te dienen. Gehoorzaam trok Abram naar het land Kanaän.

Zijn kleinzoon Jakob, die later ook Israël genoemd werd (Gen.32:28), vertrok vanwege hongersnood uit Kanaän, en hij ging naar het korenrijke Egypte. Daar mocht hij met zijn gezin van 12 zonen in het gebied Gosen wonen. Zijn nakomelingen groeiden heel snel in aantal.

Deze groei ging zo snel, dat de farao van Egypte bang werd. Hij liet de Israëlieten onderdrukken. Omdat God had beloofd, dat de Verlosser uit dit volk geboren zou worden, dreigde zo opnieuw de komst van de Messias Jezus niet door te gaan. Het volk werd echter door de Here gered. Onder leiding van Mozes en zijn opvolger Jozua werden de Israëlieten weer naar het beloofde land Kanaän gebracht.

Daarna volgde een tijd waarin het volk iedere keer de Here vergat, en zelfs afgoden gingen dienen. Zo kwam steeds de komst van Jezus in gevaar. Toch wist God dit gevaar af te wenden. Iedere keer stuurde Hij richters, die (grote delen van) het volk Israël weer terugriepen tot een leven zoals de liefdevolle hemelse Vader dat graag ziet.

De Richterentijd eindigde met de aanstelling van Saul als koning. Toen begon de Koningen-tijd. Drie koningen regeerden over het hele volk: Saul (1033 – 1012), David (1012 – 972) en Salomo (972 – 932). In de regeringstijd van koning Salomo werd de tempel als woonplaats voor God in Jeruzalem gebouwd.

Na de dood van koning Salomo raakte het rijk Israël verdeeld. Vanaf 932 voor Christus bestond er een noordelijk deel (van 10 stammen), en een zuidelijk deel (van 2 stammen) van wat vroeger één geheel was. Het noordelijke deel was zo slecht, dat God het al na ruim 200 jaren

in ballingschap liet voeren. De bevolking werd vanaf 725 tot en met 722 naar Assyrië verdreven (2Kon.17:1-6), en maar weinig mensen van het noordelijke deel zijn teruggekeerd.

De 2 stammen van het rijk in het zuiden brachten het er weinig beter af. Slechte en vrome koningen wisselden elkaar af. Toen Jeremia met zijn profetisch werk begon, regeerde in het Tweestammenrijk Juda de jonge en vrome koning Josia (640 – 609). In het 13^e regeringsjaar van deze koning (628 tot en met 627) begon Jeremia in opdracht van de Almachtige met zijn werk (Jer.1:1,2, 25:3).

2. De schrijver van het boek Klaagliederen en zijn tijd.

In de Hebreeuwse tekst van het bijbelboek Klaagliederen staat de naam van de schrijver niet vermeld. In de Griekse Septuagint¹ staat echter helemaal aan het begin: “Nadat Israël was gevangengenomen, en Jeruzalem was verwoest, zat Jeremia te huilen. Hij klaagde dit klaaglied over Jeruzalem, en hij zei:” Volgens de Septuagint zou Jeremia dus de schrijver zijn. Ook de oude Joodse en Christelijke schrijvers leerden, dat de profeet Jeremia het bijbelboek Klaagliederen heeft geschreven.² Tot in de 18^e eeuw bleef dit zo.

Daarna begon enige twijfel te rijzen. Tijdens het opkomende ongeloof van het rationalisme zocht men naar tegenstellingen in de Bijbel. Zo zocht men ook naar tegenstellingen tussen de bijbelboeken Jeremia en Klaagliederen. De zogenaamd gevonden tegenstellingen waren inderdaad erg gezocht.³ Ze gaven wel het onbegrip van de zoekers aan over de inhoud van de gevonden teksten, maar leken totaal niet op tegenstellingen.

Volgens sommige uitleggers zouden sommige verzen niet stroken met de gedachtegang van (het bijbelboek) Jeremia:⁴

4:17 Iedere keer smachtten onze ogen naar hulp voor ons. Tevergeefs. Op onze uitkijkposten keken wij uit naar een (heiden)volk, (dat) niet kon verlossen.

Dit zou niet kunnen, want de profeet Jeremia had juist gewaarschuwd om alleen op God, en niet op andere volken te vertrouwen.

4:20 De adem van onze neusgaten, de gezalfde van Jahweh, is in hun (val)kuilen gevangen; hij, van wie wij (= de Joden) zeiden: “In zijn schaduw zullen wij leven onder de (heiden)volken.”

Met zoveel respect zou de profeet Jeremia nooit over koning Zedekia (597 – 586) hebben kunnen spreken, want het was een zwakke, laffe en slechte koning.

5:7 Onze (voor)vaders hebben gezondigd, zij zijn niet (meer), en wij dragen hun ongerechtigheden.

5:16 De kroon van ons hoofd is gevallen, wee toch ons, omdat wij gezondigd hebben!

In deze gevallen moet echter verschil worden gemaakt tussen Jeremia als profeet die rechtstreeks het woord van God bracht, en de Jeremia die de gedachtegang van het overgrote deel van zijn volksgenoten weergeeft. Jeremia had weinig respect voor koning Zedekia, maar de

¹ Die zeer oude Griekse versie van het Oude Testament is gemaakt, omdat heel veel Joden in Egypte het Hebreeuws niet meer konden verstaan. Hoogstwaarschijnlijk is die vertaling tot stand gekomen tijdens de regering van de Egyptische koning Ptolemeüs II Filadelfus (285 – 246 v. Chr.).

² Keil C.F., Commentary on the Old Testament, deel 8, Jeremiah - Lamentations, 2^e druk, Massachusetts, 2006, pag. 467 en 468.

³ Keil C.F., Commentary on the Old Testament, deel 8, Jeremiah - Lamentations, 2^e druk, Massachusetts, 2006, pag. 468-474.

⁴ Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 11 en 12.

meeste Joden zagen hem als de gezalfde koning die zijn volk bescherming hoorde te bieden. Als bijvoorbeeld de dichter Jeremia aangeeft, dat *wij gezondigd hebben* (Klaag.5:7,16), wil dit niet zeggen, dat hijzelf structureel in grove zonden leefde. In zijn gebed vertegenwoordigde hij slechts het overgrote deel van zijn volksgenoten. Dit komt wel vaker in de Bijbel voor. Zo bad ook Daniël voor zijn volk (Dan.9:5-11). Hij zei eveneens, dat ze zwaar hadden gezondigd, terwijl zijn persoonlijke relatie met de Here uitstekend was. Zo bad ook Nehemia voor zijn volk (Neh.1:4-7). Dit geldt ook voor de profeten Jesaja en Jeremia (Jes.42:24, Jer.14:7,20)!

Een ander argument was, dat het bijbelboek Klaagliederen in de Joodse Bijbel niet op het bijbelboek Jeremia volgde, maar bij de geschriften stond. Dit is echter heel goed verklaarbaar. Als we naar de inhoud van het bijbelboek Klaagliederen kijken, dan staat het profetische karakter meer op de achtergrond. Historische gebeurtenissen zijn op een profetische manier geordend om daar wijze lessen uit te halen. Dat in de Christelijke traditie het bijbelboek Klaagliederen volgt op het bijbelboek Jeremia, heeft niets met de inhoud van de boeken te maken. Het is gedaan, omdat men het zag als het 2^e bijbelboek dat Jeremia had geschreven.

Kortom, de argumentatie tegen het auteurschap van Jeremia is erg zwak, terwijl de vroege traditie heel duidelijk aangeeft, dat hij de schrijver is. Daar komt nog bij, dat er meer sterke aanwijzingen zijn, die de vroege traditie bevestigen.

De eerste aanwijzing vinden we terug in de Dode Zeerollen. Hoewel het begin van het 1e vers van het bijbelboek Klaagliederen in deze rollen verloren is gegaan, is wel duidelijk, dat het begin van het 1e vers onderaan een kolom moet hebben gestaan. Daaruit blijkt, dat Klaagliederen niet het enige boek was, dat op die rol stond. Er ging dus minstens nog één bijbelboek aan vooraf. Volgens de Joodse indeling van de Bijbel is dat het boek Rut, maar bij de Christelijke indeling is dat het bijbelboek Jeremia. De geschiedschrijver Flavius Josefus (37 – ±100) geeft daarover enige duidelijkheid. Hij schreef in een discussie over de 22 boeken uit de Joodse Bijbel,⁵ terwijl de Joden vandaag spreken over 24 bijbelboeken. Als de Joden in de 1^e eeuw na Christus hun Bijbel indeelden in 22 boeken, dan hoorde het bijbelboek Rut bij Richteren, en het bijbelboek Klaagliederen bij Jeremia!⁶

Ook zijn bepaalde uitdrukkingen in beide bijbelboeken heel kenmerkend voor de profeet Jeremia. Zo komt bijvoorbeeld de woordgroep *de dochter van mijn volk* vrijwel alleen in zijn bijbelboeken voor (Jes.22:4, Jer.4:11, 6:26, 8:11,19,21,22, 9:1,7, 14:17, Klaag.3:48, 4:3,6,10). Ook *verschrikking van rondom* is een vaste uitdrukking of gezegde, die vooral bij de profeet Jeremia vaak voorkomt (Jer.6:25, 20:3,10, 46:5, 49:29). Buiten de bijbelboeken van Jeremia komt deze woordgroep nog maar één keer in de Bijbel voor (Ps.31:14). De term *kokende woede (brandende toorn)* werd door de profeet Jeremia veel vaker gebruikt, dan in de rest van de bijbel.

Er worden bovendien gebeurtenissen uit het leven van de profeet Jeremia in het bijbelboek Klaagliederen verwerkt. Zo werd Jeremia al heel jong door de Here aangesteld als profeet (Jer.1:4-10). Hij vond het wel een voordeel, dat hij zijn juk al jong moest dragen (Klaag.3:27). Ook raakte zijn persoonlijke relatie met zijn hemelse Vader heel erg verstoord (vgl. Jer.15:10-18, 20:7-18 met Klaag.3:1-18). Jeremia werd eveneens door zijn vijanden 2 keer in een cisterne (= een grote waterput) gegooid (vgl. Jer.37:15,16, 38:6 met Klaag.3:49-54).

Al met al is er geen enkele reden om aan het auteurschap van de profeet Jeremia te twijfelen. Ook de kern van zijn bijbelboeken is hetzelfde:

⁵ Flavius J., Tegen de Grieken, deel 1, hoofdstuk 1:8.

⁶ Zie Abegg M. Jr., The Dead Sea scrolls Bible, San Francisco, 1999, pag. 623.

- De oorzaak van alle ellende is de zonde.
- Daarom moeten de mensen zich bekeren.
- God zal zijn volk verlossen.

In het begin van het bijbelboek Jeremia staat, dat de profeet de zoon was van een priester die Chilkia heette (Jer.1:1).⁷ Hij was in de plaats Anatot geboren. Anatot lag ongeveer 5 kilometer ten noordoosten van Jeruzalem in het gebied van de stam Benjamin (Jer.1:1, 11:21). De stad was aan de Levieten gegeven (Joz.21:18).

De naam van de profeet Jeremia betekent *Jahweh sticht*.⁸ Dat is ook de belangrijkste boodschap die deze profeet brengt. Hoewel de gebeurtenissen in het bijbelboek Klaagliederen triest en dreigend zijn, is het uiteindelijke doel positief. Al het kwaadardige moet worden afgebroken om Gods koninkrijk te stichten. Het doel van de Here is niet afbreken en berechten, maar bouwen.

Toen Jeremia met zijn profetisch werk begon (628 of 627), regeerde in het Tweestammenrijk Juda de vrome koning Josia (640 – 609) al (ruim) 12 jaren (Jer.1:2, 25:3). Nadat zijn slechte vader Amon (642 – 640) was vermoord, kwam hij op 8-jarige leeftijd op de troon (1Kon.22:1, 2Kron.34:1). Het Tweestammenrijk Juda was toen schatplichtig aan het Assyrische rijk.

Tijdens de regering van Josia brokkelde de macht van Assyrië steeds meer af, en verstevigde Egypte onder leiding van farao Psammetichus I (664 – 609) zijn positie. De macht en invloed van de Judese koning namen door zijn vertrouwen op God geleidelijk toe. In zijn 8^e regeringsjaar (633) begon hij de Here te dienen, en gedurende zijn 12^e regeringsjaar (629) begon hij maatregelen tegen de openbare afgodendienst te nemen (2Kron.34:3). Josia trok in 629 voor Christus zelfs met zijn leger het gebied van het Tienstammenrijk binnen, dat toen nog als de provincie Samaria bij het Assyrische rijk hoorde. Daar vernielde hij de altaren van afgoden, en liet hij de onwettig aangestelde priesters doden (2Kon.23:15-20, 2Kron.34:3-7).

Intussen nam de macht van de Meden en de Babyloniërs steeds verder toe. Er ontstond een bondgenootschap tegen de Assyriërs. In 612 voor Christus werd de grote Assyrische hoofdstad Ninevé door de Medische koning Cyaxares I (625 – 585) en de Babylonische koning Nabopolassar (625 – 605) met hulp van de Scythen verwoest. Van de Assyrische macht bleef na de val van Ninevé weinig meer over.

Met steun van Egypte kon de Assyrische koning Assurballit II (612 – 608) in Haran nog enkele jaren standhouden, maar in 609 werd met hulp van de Scythen deze nieuwe hoofdstad door Nabopolassar ingenomen. In hetzelfde jaar werd farao Psammetichus I (664 – 609) opgevolgd door zijn zoon Necho II (609 – 594). Hij wilde het kwijnende Assyrische wereldrijk helpen, en trok in 609 voor Christus met zijn leger naar het noorden.

Toen farao Necho II om zijn doel te bereiken met zijn leger door het heilige land trok, wilde koning Josia hem de doortocht beletten. De farao probeerde de Judese koning gerust te stellen door uit te leggen, dat deze veldtocht niet tegen de Joden was bedoeld, maar om de Assyriërs

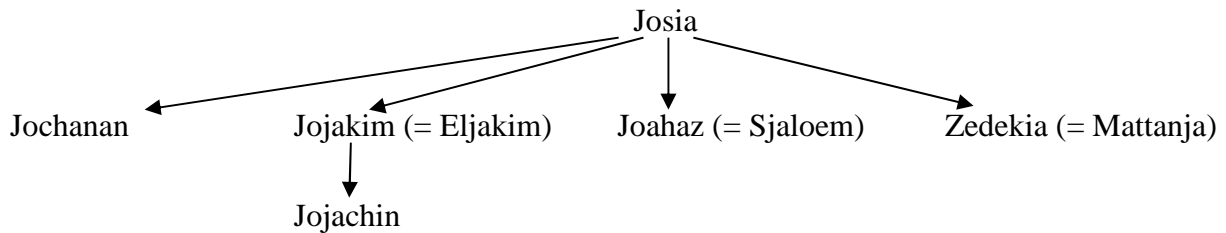
⁷ Deze priester was niet de hogepriester Chilkia (2Kon.22:4, 2Kron.34:9). Hier wordt geschreven over een priester die in Anatot woonde (Jer.1:1, 32:8, 37:12). Het is erg onwaarschijnlijk, dat een hogepriester daar zou wonen. Priesters die van Itamar afstamden woonden in Anatot (1Kon.2:26,27), en de hogepriesters waren in die tijd nakomelingen van Eleazar (1Sam.2:27-36, 1Kron.24:3).

⁸ Jahweh betekent *Ik zal zijn, die Ik ben, of Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God Zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: “Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd.”

te helpen. Ook waarschuwde hij koning Josia uitdrukkelijk om vooral niet de strijd aan te gaan. Helaas luisterde de Judese koning niet naar zijn woorden, en hij viel het Egyptische leger aan. De Joden werden echter verslagen, en de vrome koning sneuvelde helaas in de strijd (2Kon.23:29,30, 2Kron.35:20-24).

Het verzwakte leger van de farao trok verder naar het noorden, maar de hulp aan de Assyrische koning was zonder succes. Dit betekende het definitieve einde van het Assyrische rijk. Het Babylonische rijk nam de positie van wereldmacht van Assyrië over.

Koning Josia werd door zijn 3^e zoon Joahaz (609) opgevolgd (2Kron.36:2,5). Joahaz heette voordat hij koning werd, Sjaloom (= Beloning of Vergoeding) (1Kron.3:15, Jer.22:11).⁹

Het is opmerkelijk, dat bij de opvolging de oudste zoon van koning Josia werd gepasseerd.¹⁰ Blijkbaar wilde het volk een anti-Egyptisch gezinde koning op de troon (2Kon.23:30, 2Kron.36:1).

Farao Necho II (609 – 594) liet dit niet over zijn kant gaan. Hij zette 3 maanden later de slechte koning Joahaz af, en maakte zijn oudste broer Eljakim (= God richt op) vazalkoning in zijn plaats. De farao gaf Eljakim de naam Jojakim (= Jahweh richt op). Ook legde hij het Tweestammenrijk Juda een heel zware boete op, en hij nam Joahaz mee naar zijn land. Juda werd daarmee een vazalstaat van Egypte met de pro-Egyptische koning Jojakim op de troon. Joahaz stierf in de gevangenis van de farao (2Kon.23:32-34, 2Kron.36:2-4).

De Babylonische koning Nabopolassar (625 – 605) stuurde echter zijn zoon en kroonprins Nebukadnezar (= Nebo, bescherm mijn grens)¹¹ met een sterk leger naar het westen om de strijd aan te binden met farao Necho II. In 605 voor Christus kwam het in Karchemis aan de rivier de Eufraat tot een gewapend treffen. Het Egyptische leger werd verslagen.

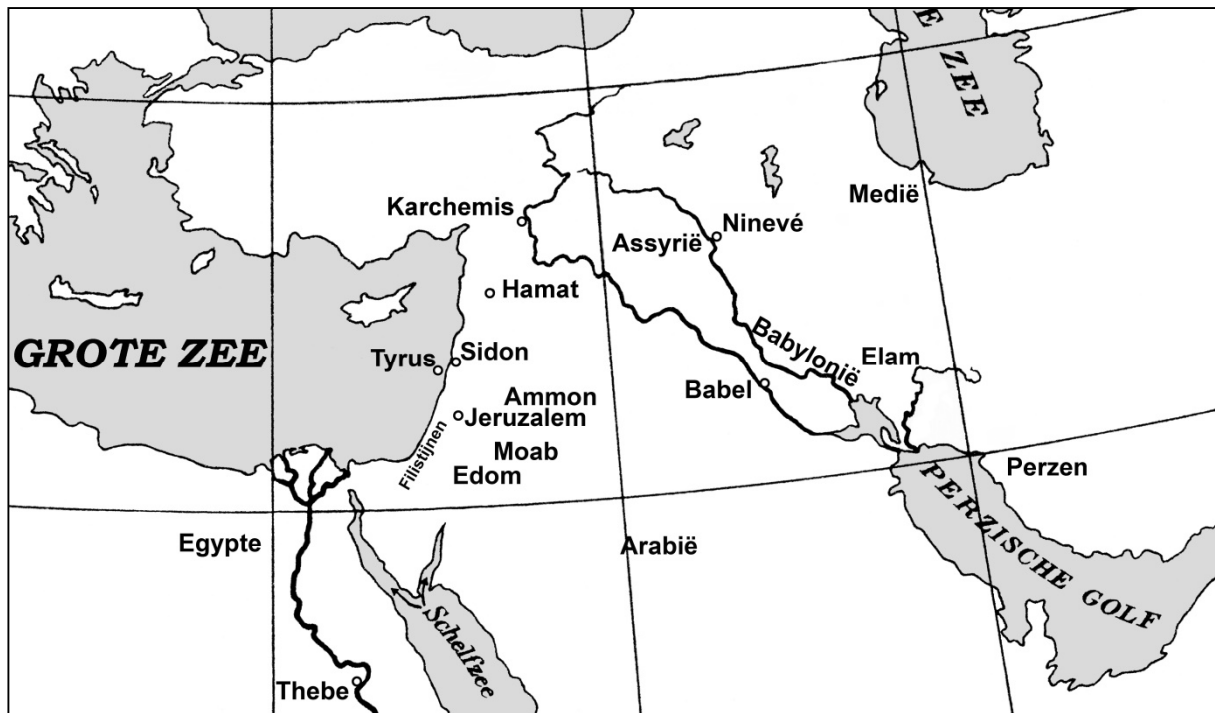
Koning Jojakim (608 – 597) was een slechte koning (2Kon.23:37, 2Kron.36:6), die alleen aan zichzelf dacht. Deze Judese koning liet het volk onderdrukken en uitbuiten. Er was geen eerlijke rechtspraak, en onschuldige mensen werden vermoord (Jer.22:13-17). Allerlei publieke afgodische gebruiken werden in ere hersteld.

⁹ De genoemde volgorde van de zonen van koning Josia (640 – 609) in 1Kron.3:15 is in strijd met de leeftijden van die zonen in het bijbelboek 2Koningen en ook 2Kronieken. Joahaz (= Jahweh houdt vast) was 2 jaren jonger dan Jojakim (2Kon.23:31,36, 2Kron.36:2,5). Zedekia (597 – 586) was duidelijk jonger dan die 2. Nadat koning Jojakim (608 – 597) 11 jaren had geregeerd, was Zedekia nog maar 21 jaren oud (2Kon.24:18, 2Kron.36:11). Waarschijnlijk heeft de volgorde in 1Kron.3:15 ook te maken met de regeringstijd als vazalkoning. Joahaz (609) heeft maar kort geregeerd, en is daarom als minder belangrijk achteraan geplaatst. Kortom, er staat alleen dat Jochanan (= Jahweh is genadig) de oudste was, en bij de andere 3 zonen van Josia speelt de leeftijd een ondergeschikte rol.

¹⁰ Jochanan was toen hoogstwaarschijnlijk al gestorven. Als hij nog zou leven, dan zou hij de rechtmatige troonopvolger zijn. In het bijbelboek van de profeet Jeremia (22:24–30) wordt over Jojachin (597), de oudste zoon van Jojakim (608 – 597), geschreven als de rechtmatige troonopvolger. Hij zou in die tijd als een zegelring aan Gods rechterhand kunnen zijn. De Here zou echter het rechtmatige koningschap aan een ander nageslacht van koning David (1012 – 972) geven (Zie de uitleg van Jer.22:24-30).

¹¹ Nebo was de naam van de 2^e god van de Babyloniërs (Jes.46:1). Het was de god van de wijsheid.

Om dit alles werd de koning en de bovenlaag van de bevolking door de Here gestraft. In het 4^e regeringsjaar van koning Jojakim (605 voor Christus) sloeg kroonprins Nebukadnezar het beleg om de stad Jeruzalem. Jojakim werd geboeid. Hij zou naar Babel worden meegevoerd (2Kron.36:6,7). Een deel van de tempelschat werd door Nebukadnezar meegenomen naar Babylonië. Ook nam hij Judese prinses mee. Daniël en zijn vrienden waren daar ook bij.¹²

Plotseling overleed Nabopolassar (625 – 605), de koning van Babylonië. De kroonprins Nebukadnezar haastte zich naar Babel om de vacante troon op te eisen.

In het begin van zijn regering had de Babylonische koning weinig succes bij de verovering van Egypte. Mede daarom kwam de pro-Egyptische koning Jojakim (608 – 597) ruim 3 jaren later (601) in opstand (2Kon.24:1). Aanvankelijk had dit succes. Nebukadnezar II (604 – 562) leed een nederlaag tegen het Egyptische leger, en onderging zware verliezen (januari 600). Bijna 2 jaren bleef hij in zijn land om van zijn verwondingen te herstellen, en zijn leger weer op orde te brengen. Pas in december van het jaar 599 streed hij weer tegen de Arabieren ten zuiden van zijn rijk.

¹² In het bijbelboek Daniël staat, dat in het 3^e regeringsjaar van koning Jojakim (608 – 597) (605 voor Christus) **koning** Nebukadnezar II (604 – 562) een deel van de tempelschat en de Judese prinses meenam (Dan.1:1,2). In Jeremia (25:1) staat, dat het 4^e jaar van Jojakim samenviel met het 1^e jaar van Nebukadnezar II (604). Dit zou volgens sommigen met elkaar in tegenspraak zijn.

In het 3^e regeringsjaar van koning Jojakim streed Nebukadnezar echter als kroonprins in opdracht van zijn vader Nabopolassar (625 – 605). De geschiedenschrijver Berosus vermeldde, dat Nebukadnezar II (604 – 562) nog bij het leven van zijn vader naar het westen trok en Joodse krijgsgevangenen meenam (Flavius J., Joodse Oudheden, deel 10, hoofdstuk 11:219). In zijn 1^e hoofdstuk noemde Daniël Nebukadnezar II wel koning, terwijl hij toen nog geen koning was, maar op het moment dat Daniël het opschreef, was hij wel koning.

Bovendien begon bij de Joden een nieuw regeringsjaar op nieuwjaarsdag. Zo kon een koning al met zijn 2^e regeringsjaar bezig zijn, terwijl hij nog geen volledig jaar had geregeerd. Bij de Babyloniërs begon een nieuw regeringsjaar, wanneer een koning een heel jaar had geregeerd. Toen Nebukadnezar II na zijn veroveringstocht in 605 met zijn regering begon (in het begin van 604 voor Christus), was dat volgens de Joden in het 4^e regeringsjaar van koning Jojakim, en volgens de Babyloniërs in zijn 3^e regeringsjaar.

Nebukadnezar II stookte omliggende volken tegen vazalkoning Jojakim op. Ook Chaldeeuwse benden trokken rond in het land. Nog gaf Jojakim zijn verzet niet op (2Kon.24:2). Na enkele jaren kwam de koning van Babel zelf naar het westen. Toen stierf Jojakim, en zijn zoon Jojachin (597) volgde hem op. Kort daarna begon de belegering van Jeruzalem. In 597 gaf de jonge koning Jojachin zich over aan Nebukadnezar II. Zo veroverde de machtige koning de stad Jeruzalem.

De Babylonische koning maakte Zedekia, de oom van Jojachin, vazalkoning van het Tweestammenrijk Juda (2Kon.24:8-17). Vanuit de stad Jeruzalem nam Nebukadnezar II 3023 Joden mee naar Babylonië (Jer.52:28). Uit het hele land werden nog eens duizenden van de rijkste mensen meegenomen. Alleen de armere Joden bleven achter (2Kon.24:14-16). Daarmee was de kracht van het koninkrijk Juda gebroken.

Door de wegvoering van de bovenlaag van de bevolking, kwamen er mensen aan de macht die daar minder geschikt voor waren. Ze waren er ook minder op voorbereid. Ze zagen hun machtsuitbreiding als een zegen van God. De in hun ogen slechte mensen waren naar Babylonië gedeporteerd, en de goede mensen mochten blijven (Jer.24).

Rond 592 trok farao Psammetichus II (594 – 588) met een leger naar Israël om dat gebied te heroveren op koning Nebukadnezar II (604 – 562). De farao van Egypte beloofde aan koning Zedekia veel paarden en soldaten, als hij tegen de koning van Babylonië in opstand zou komen (Ezech.17:15). Zedekia liet zich overhalen, en deed aan de opstand mee. Ook wilde Psammetichus II de Feniciërs desnoods met zijn leger dwingen om aan een coalitie tegen Nebukadnezar II deel te nemen (589).

Enkele jaren nadat vazalkoning Zedekia (597 – 586) in opstand was gekomen, rukte koning Nebukadnezar II in 589 met een leger op naar Jeruzalem. De nieuwe farao Hofra (588 – 568) schoot de Joden te hulp,¹³ en Nebukadnezar II moest tijdelijk zijn troepen rond Jeruzalem terugtrekken (Jer.37:5,7,11). Egypte werd blijkbaar verslagen, want de farao trok met zijn leger naar zijn land terug (Jer.37:7).

In het 3^e jaar van de belegering van Jeruzalem (586), werd er door soldaten van vazalkoning Zedekia in het geheim een gat in de muur van de stad gemaakt, waardoor ze konden vluchten. Koning Zedekia vluchtte met zijn soldaten naar het oosten. De Chaldeeën echter zetten de achtervolging in.¹⁴ Het leger van Zedekia werd in de vlakte van Jericho uit elkaar geslagen. Ze namen de koning gevangen, en brachten hem naar Nebukadnezar II, die in Ribla was. Deze plaats lag in het noorden aan de rivier Orontes buiten de grens van het beloofde land. Het was sterke vestingstad.

De koning van Babel liet de zonen van Zedekia en de Joodse adel voor de ogen van de Judese vazalkoning vermoorden. Daarna liet hij Zedekia aan beide ogen blind maken. Als gevangene werd hij naar Babel weggevoerd. Daar stierf hij in de gevangenis (2Kon.25:1-7, Jer.39:1-7, 52:6-9).

De stad Jeruzalem werd ingenomen. Er werden toen 832 Joden uit Israëls hoofdstad naar Babel gedeporteerd (2Kon.25:1-17, 2Kron.36:11-21, Jer.52:29). Slechts enkelen bleven achter (2Kon.25:12). Over die Joden stelde de Babylonische koning Gedalja (586) als landvoogd aan (2Kon.25:22).

Twee maanden later werd de landvoogd door 11 Joodse mannen doodgeslagen. Om aan de

¹³ Hofra (588 – 568) was de zoon en opvolger van Psammetichus II (594 – 588). Hij heette ook Apriës.

¹⁴ Het Hebreeuwse woord voor *Chaldeeën* is *Kasdim*. Waarschijnlijk stammen de Kasdim af van Kesed. Kesed of Chesed was een zoon van Nahor, een broer van Abraham (Gen.22:20-22). Kesed, de vermoedelijke voorvader van de Chaldeeën was dus een oomzegger van Abraham.

wraak van koning Nebukadnezar II te ontkomen vluchtten de meeste achtergebleven Joden naar Egypte (2Kon.25:22-26, Jer.40:7-43:7). De profeet Jeremia is door hen meegenomen. Zo kwam hij tegen zijn wil in Egypte (Jer.43:4-7). Het heilige land bleef grotendeels leeg en verwoest achter.

De Joden die naar Egypte vluchtten, dachten, dat ze aan de straf van de Here nog zouden kunnen ontsnappen. Om hun ongehoorzaamheid trof hen weer een vuur van Gods woede (vgl. Jer.42:15-22). In 581 viel Nebukadnezar II Egypte (opnieuw) aan (vgl. Jer.52:30). Hij voerde oorlog met farao Hofra (588 – 568) (Jer.44:30). De Joodse geschiedschrijver Flavius Josefus vermeldt, dat de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) Egypte heeft veroverd. Vrijwel alle Joden die daar woonden, heeft hij naar Babel gedeporteerd.¹⁵

Jeremia profeteerde tijdens de regering van koning Josia (640 – 609), en de vazalkoningen Joahaz (609), Jojakim (608 – 597), Jojachin (597) en Zedekia (597 – 586) (Jer.1:1-3). In het 13^e regeringsjaar van de vrome koning Josia (628 tot en met 627) heeft de Here Jeremia aangesteld als profeet (Jer.1:2, 25:3). Hij trad op tot en met het einde van de regering van vazalkoning Zedekia (586) (Jer.1:3). Jeremia profeteerde dus in elk geval vanaf 627 tot en met 586 voor Christus.

Na de moord op de landvoogd Gedalja in 586 voor Christus werkte Jeremia nog steeds als profeet (Jer.41-43). Volgens oude schrijvers is de profeet Jeremia in Egypte door zijn volksgenoten gestenigd. Dit is echter zeer onwaarschijnlijk (Jer.1:17-19). In het bijbelboek Jeremia kunnen we lezen over een aanval van Nebukadnezar II in het heilige land in 581 (Jer.52:30), en zelfs over de vrijlating uit de gevangenis van koning Jojachin in 561 voor Christus door de zoon en opvolger van Nebukadnezar II.

Volgens de Joodse traditie zou de profeet Jeremia tijdens een inval van koning Nebukadnezar II (604 – 562) in Egypte naar Babel zijn gebracht.¹⁶ Hij was toen ongeveer 65 jaar oud. Waarschijnlijk is hij kort na de gratieverlening aan Jojachin (597) in 561 en na het overlijden van zijn vrijgelaten volksgenoot, gestorven (Jer.52:31-34). Over de moord op de Babylonische koning Evil-Merodach (562 – 560) in 560 voor Christus wordt in het bijbelboek Jeremia niets meer vermeld.

Jeremia profeteerde dus vanaf 628 of 627 tot en met hoogstwaarschijnlijk 561 of 560 voor Christus. Toen Jeremia als profeet door God werd aangesteld, was hij nog erg jong (Jer.1:6,7). Als hij 20 jaar was, toen hij met zijn werk begon, dan is hij ongeveer 87 jaar geworden.

Het lijkt er sterk op, dat Jeremia in Egypte zowel aan het bijbelboek Jeremia als aan het boek Klaagliederen heeft gewerkt. Waarschijnlijk rondte hij beide boeken in Babylonië af.

3. De betrouwbaarheid van het boek.

Afgezien van het auteurschap is het bijbelboek Klaagliederen niet erg omstrede. Van dit bijbelboek bestaan meerdere versies: De versie van de Septuagint (LXX) in het Grieks en die van de Masoretische overlevering in het Hebreeuws. De Hebreeuwse versie is overgeleverd door de Joden, en vormt inhoudelijk de bron van de Nederlandse bijbelvertalingen, zoals die door veel Christenen worden gebruikt.

De Griekse versie van het Oude Testament is gemaakt, omdat heel veel Joden in Egypte het

¹⁵ Flavius J., Joodse Oudheden, deel 10, hoofdstuk 9:7.

¹⁶ Zie Keil C.F., Commentary on the Old Testament, deel 8, Jeremiah - Lamentations, 2^e druk, Massachusetts, 2006, pag.12.

Hebreeuws niet meer konden verstaan. Hoogstwaarschijnlijk is die vertaling tot stand gekomen tijdens de regering van de Egyptische koning Ptolemeüs II Filadelfus (285 – 246).¹⁷ De kwaliteit van de Septuagint is erg wisselend. Vooral de eerste 5 boeken van Mozes zijn goed vertaald. De tekst van sommige profeten is duidelijk minder. Dit geldt voor een deel ook voor het bijbelboek Klaagliederen. Een enkel vers ontbreekt (3:29), en een ander vers is weer veel te lang (3:22).¹⁸

Van het bijbelboek Klaagliederen kennen we naast de Hebreeuwse tekst die voor onze vertalingen is gebruikt (= de Masoretische tekst), en de Griekse Septuagint ook nog de overlevering via de Dode Zeerollen.¹⁹ Deze rollen zijn zwaar beschadigd teruggevonden. Van het 2^e hoofdstuk uit het bijbelboek Klaagliederen is maar een fragmentje van vers 5 teruggevonden, en de andere hoofdstukken zijn slechts beperkt overgeleverd.

Bij Qumran zijn 4 Dode Zeerollen gevonden die fragmenten of delen van het bijbelboek Klaagliederen bevatten. Elk van deze rollen gaat slechts over een deel van dit bijbelboek.²⁰

Via de Dode Zeerollen is het bijbelboek Klaagliederen niet zo goed overgeleverd, en vaak in strijd met zowel de Masoretische tekst, als met de Septuagint. De Hebreeuwse tekst van onze bijbelvertalingen heeft bij de overlevering weinig geleden. Met behulp van de regelmatige dichtvorm kunnen de overschrijffouten meestal vrij goed worden verbeterd.

Bij Qumran zijn ook rollen gevonden die het bestaan van het boek Klaagliederen in die tijd bevestigen. Eén fragment (4Q179 2 4) heeft kenmerken van het 1e vers uit het bijbelboek. Een ander gedeelte bevat een gebed voor bevrijding (4Q501). Het genre van de Klaagliederen wordt daarin overgenomen, maar de vijanden zijn dan niet de Babyloniërs, maar de Romeinen, of een ander vreemd volk. Een nog grotere vijand wordt gevormd door de groep ongelovige Joden. Eén van de weinige nog niet gepubliceerde manuscripten (4Q241) schijnt ook nog een passage van het bijbelboek Klaagliederen te bevatten. Dit alles bewijst wel het bestaan van het boek Klaagliederen in die tijd.²¹

De Here Jezus gaf ook duidelijk aan, dat Hij de Joodse versie van het hele Oude Testament als betrouwbaar erkent (Luk.11:49-51). Hij noemde de schriftgeleerden de moordenaars van de profeten: al vanaf Abel tot en met Zacharia. De laatste vermoorde profeet uit het laatste bijbelboek bij de Joden is Zacharia (2Kron.24:20-22).²² Jezus gaat uit van de volgorde zoals die bij Joden gebruikt wordt. Daarmee erkent Jezus dus ook het hele boek Klaagliederen.

Kortom, het bijbelboek Klaagliederen is ons betrouwbaar overgeleverd.

¹⁷ Flavius J., Joodse Oudheden, deel 12, hoofdstuk 2.

De vertaling van de Septuagint is gebaseerd op oudere Hebreeuwse bronnen dan die wij bezitten, maar de kwaliteit van de vertaling is erg wisselend. Ook bevat de Septuagint de apocriefe boeken, die de Protestantse kerken niet erkennen. Voor de verwijzingen in het Nieuwe Testament naar het Oude Testament is grotendeels gebruik gemaakt van de Septuagint, omdat die bij veel Joden het meest bekend was. Daarom is het opvallend, dat de Here Jezus uitging van de Joodse volgorde van de Hebreeuwse bijbelboeken.

¹⁸ Een andere oude vertaling van het Oude (en Nieuwe) Testament is die van de Vulgaat in het Latijn. Die is tussen 390 en 405 na Christus door Hiëronymus in opdracht van paus Damasus gemaakt. Daarbij zijn meestal oudere Hebreeuwse en Aramese bronnen gebruikt, dan die wij (in hun geheel) bezitten. Hierbij kunnen we denken aan boeken uit de tijd van de Dode Zeerollen of ouder.

¹⁹ De Dode Zeerollen zijn Hebreeuwse boekrollen die na de Tweede Wereldoorlog in de woestijn van Juda zijn gevonden. De Hebreeuwse teksten op deze rollen zijn ongeveer 1200 jaren ouder dan de Masoretische tekst waarop de meeste van onze bijbelvertalingen zijn gebaseerd. Helaas zijn de rollen erg beschadigd. Daardoor is de Bijbel van de Dode Zeerollen incompleet.

²⁰ 3QLam, 4QLam, 5Qlam^a en 5Qlam^b.

²¹ Zie hiervoor Abegg M. Jr., *The Dead Sea scrolls Bible*, San Francisco, 1999, pag. 622 en 623.

²² De Joden delen het Oude Testament anders in dan Christenen. De bijbelboeken hebben een andere volgorde. Eerst komt het gedeelte van de wet, daarna de profeten, en als laatste de geschriften. Het bijbelboek 2Kronieken is bij hen het laatste bijbelboek. De laatste profeet die daarin vermoord wordt, is Zacharia.

4. Verklaringsmethode.

Het bijbelboek Klaagliederen is niet in de eerste plaats een historisch boek, en hoort ook niet bij de 5 boeken van Mozes. Het is een gevoelsmatige verwerking van historische gebeurtenissen die profetisch zijn geselecteerd en geordend. Het bijbelboek is bij de Joden ingedeeld bij de geschriften van de Bijbel.²³ In dat gedeelte staan boeken die niet in horen bij de 5 boeken van Mozes, of in de eerste plaats historisch zijn. Ook sommige bijbelboeken waarbij men geen duidelijke keuze kon maken, werden aan de geschriften toegevoegd.

In Klaagliederen gaat het vooral over lessen die de lezer kan trekken uit de ondergang van het Tweestammenrijk Juda en de hoofdstad Jeruzalem. Daarbij is het materiaal profetisch geselecteerd en geordend. Toch staan er ook enkele profetieën over toekomstige gebeurtenissen in het bijbelboek Klaagliederen. Volgens veel uitleggers zou profetie abstract en vaag zijn. Het zijn geen concrete zaken of gebeurtenissen. Het concreet verwerken van historisch materiaal en profetie zou je van elkaar moeten scheiden.

Deze scheiding is echter on-bijbels. Ten eerste vertellen profeten niet alleen iets over de toekomst. Ze geven vooral rechtstreeks de boodschap door, die ze van God krijgen (2Pet.1:21). Dit kan ook door het verwerken van historisch materiaal in de vorm van liederen of gedichten. Profeten krijgen deze boodschappen om de kinderen van de Here heel concreet op te bouwen, te vermanen en te bemoedigen (vgl. 2Tim.3:16,17).

Mensen kunnen op verschillende manieren een profetie van God krijgen:

- door een (innerlijke) stem (Gen.15:1,4,5,7,9,13, 22:11-18, Ex.3, 1Sam.3),
- door dromen tijdens de slaap (Gen.15:12-21, 20:3,6,7, 26:24, 37:5-7,9, 31:3,11-13, 40, 41:1-36, Num.12:6, 1Kon.3:5-15, Dan.7),
- door visioenen tijdens het volle bewustzijn (Jes.6, Ezech.1:1-3:15, Dan.8),
- door een rechtstreekse verschijning (Gen.17:1-22, 18, Ex.33:11, Deut.34:10, Richt.2:1-5, 6:11-22, 13:3-23, Dan.9:20,21).

Ten tweede is profetie niet vaag. We zullen verderop ook zien, hoe concreet bijvoorbeeld voorspellingen van de profeet Jeremia in vervulling zijn gegaan. Bovendien komen er in de Bijbel heel wat profeten voor, die geschiedschrijvers of dichters waren. Mozes was een profeet (Deut.34:10-12), en toch heeft hij in opdracht van God concrete geschiedenis van zijn volk op schrift gesteld (Ex.17:14, 24:4, enz.). Hij werd daarbij door de Geest van de Here geleid. In zijn werk werden dichtkunst en menselijke gevoelens zeker niet buitengesloten (Deut.32:1-43). Van Samuel, Natan, de Sioniet Ahia, koning Salomo (972 – 932), de ziener Jedo, Jeremia en vele anderen kan hetzelfde gezegd worden (1Kron.29:29, 2Kron.9:29, 12:15, 13:22, 26:22, 32:32, 33:19, Hand.3:24). Hieruit blijkt wel, dat er duidelijk verband bestaat tussen profetie en het verwerken van historisch materiaal.²⁴ Bij deze profeten werd de ordening van hun materiaal bepaald door de thema's van de profetie. Het werd profetisch gestuurd door de Heilige Geest (2Petr.1:21). Zo worden de dienaren van God gebouwd op het fundament van apostelen en profeten (Ef.2:19,20). Dat fundament is de Bijbel, die volledig profetisch is geschreven.

Evenals bij het spreken van alle dag, zouden we in eerste instantie alles concreet en letterlijk opvatten. Als men bijvoorbeeld tegen zijn buurman zegt, dat zijn autolichten nog aan staan,

²³ De Joden delen het Oude Testament anders in dan Christenen. De bijbelboeken hebben een andere volgorde. Eerst komt het gedeelte van de wet, daarna de profeten, en als laatste de geschriften.

²⁴ Dronkert K., Gids voor het Oude Testament, Kampen, 1964, pag. 167 v.v.

dan gaat die buurman niet direct denken, dat het symbolisch bedoeld is. Als iemand zegt, dat opa 100 jaar oud is, dan zoeken we daar niets symbolisch achter.

Dit gebeurt wel met spreekwoorden, gezegden en allerlei vormen van beeldspraak. Men kan bijvoorbeeld *het paard achter de wagen spannen, en eieren voor z'n geld kiezen*. In het eerste geval is het voor iedereen duidelijk, dat de zaak onhandig wordt aangepakt. Niemand gelooft, dat er een paard achter de wagen wordt gespannen. Als iemand eieren voor zijn geld kiest, dan denkt men niet aan eieren kopen.

Men neemt dus in eerste instantie de dingen letterlijk, en denkt pas in symbolen, als daar een aanleiding voor is. Eén voorbeeld hebben we al genoemd: Als een taal een bepaalde manier van zeggen altijd symbolisch uitlegt, zoals onder andere bij spreekwoorden het geval is.

Verder kan men iets symbolisch nemen, als het blijkt uit het verband waarin het staat, of als de schrijver zelf zegt, dat men het symbolisch moet nemen. Het kan moeilijk zijn, als een boek daarbij verwacht, dat iemand over een bepaalde voorkennis beschikt. Een boek waarin veel wiskundige of vakinhoudelijke gegevens verwerkt zijn, zal niet voor iedereen direct duidelijk zijn.

Het boek Klaagliederen vormt op deze boeken geen uitzondering. Er wordt kennis van oudere bijbelboeken van het Oude Testament verondersteld. Deze kennis is nodig om te weten, hoe men bepaalde dingen moet uitleggen. Bij het boek Klaagliederen moeten we dus rekening houden met alle punten die we net onder de loep genomen hebben.

Het is alleen heel lang geleden, dat het boek geschreven is. Er worden dus symbolen gebruikt die toen voor iedereen duidelijk waren, maar die voor ons geen betekenis meer hebben. Als we die tijd niet kennen, zijn veel van dat soort zaken op het eerste gezicht niet duidelijk. Wanneer wij in een boek *eieren voor je geld kiezen* gebruiken, kan het best zijn, dat iemand daar 300 jaren later niets meer van begrijpt. Een Rus zal dit spreekwoord waarschijnlijk ook niet begrijpen. Daarom zullen wij dus studie moeten maken van de tijd waarin dit boek geschreven is.

Elke tijd kent dus zijn eigen symbolen, en elke cultuur heeft haar eigen tekens. Daarnaast zijn er symbolen die minder aan tijd en plaats gebonden zijn.²⁵ We zullen dus rekening moeten houden met bepaalde kenmerken van de taal en cultuur waarin het boek Klaagliederen is ontstaan. De schrijver van dit bijbelboek is afkomstig van de Joodse traditie. Een cultuur die samenhangt met het oude Hebreeuws.

De Joodse cultuur verschilt nogal van de Griekse en onze huidige cultuur. De Griekse cultuur is rijk aan mythen en sagen, waar slechts een kleine kern van waarheid in zit. Abstracte filosofie en wetenschap verschaften een moraal, niet de godsdienst. Het concrete stond op een lager

²⁵ Zo wordt bijvoorbeeld in het bijbelboek Haggai gezegd, dat God de hemel en aarde zou laten beven (Hag.2:7,23^a). Zoals personen van iets moois of iets verschrikkelijks sterk onder de indruk kunnen raken, en daardoor kunnen beven, zo zouden ook de hemel en de aarde beven. Beven, omdat veel koninkrijken door onderlinge strijd ten onder zouden gaan. De hemel en aarde laten beven is in dit geval als een personificatie gebruikt. Een personificatie is een vorm van beeldspraak waarbij dieren, planten of levenloze dingen menselijke eigenschappen krijgen toegeschreven, of op een menselijke manier reageren. Dit komen we ook in andere gedeelten van de Bijbel tegen (vgl. Richt.5:4,5, 2Sam.22:8, Ps.68:8,9, 76:9, Jes.13:13, Ezech.38:20, Joël 2:10, 3:16). Zulke uitdrukkingen komen eveneens in het Nederlands voor. Dit betekent niet, dat er een echte hemelbeving of aardbeving zou komen, maar dat de natuur als het ware mee zou leven met de emoties en belevenissen van de mensen. Omdat de profetieën van Haggai zijn vervuld, kunnen we dit ook nog controleren. Van een echte concrete hemelbeving lezen we in de Bijbel niets. Ook heeft in die tijd niet de hele aarde gebeefd. Dit leert ons, hoe we een dergelijke uitdrukking bij nog onvervulde profetieën moeten uitleggen. Het blijft echter concreet, en is nooit abstract of allegorisch. Bij gelijkenissen staat het zelfs altijd uitdrukkelijk aangegeven, dat het om een gelijkenis gaat!

plan. Het Hebreeuws beschrijft veel realistischer.²⁶ Tussen concrete wetenschap, geschiedschrijving en godsdienst bestond geen strikte scheiding.

Om dat na te gaan, kan men in het Oude Testament volop terecht. Het is aanschouwelijk en concreet. Het behandelt op zeer menselijke wijze de geschiedenis van het dagelijks leven. Onderricht in wijsheid, was concreet. Geen vage formules. We vinden hierin dus veel overeenkomst met het Nederlands.

Toch zijn er ook verschillen tussen onze gedachtewereld en die van de Joden uit de Oudheid. Bij hen ging men uit van de concrete waarneming en eigen beleving daarvan. Wij gaan er veel meer van uit hoe het in werkelijkheid is. Als er bijvoorbeeld rookwolken opstijgen, waardoor men de zon niet meer kan zien, dan zei iemand uit de Joodse cultuur, dat de zon verduisterd werd. Wij zouden zeggen, dat we de zon niet meer kunnen zien. Volgens die Joodse cultuur zou de zon helemaal geen licht meer geven, terwijl dat absoluut niet het geval hoeft te zijn. Het is slechts een accentverschil, waarbij geen duidelijke scheidslijn te trekken is. We moeten er wel aan denken, want het kan aanleiding geven tot grote misverstanden.

Zo zijn er nog meer kleine verschillen. In onze tijd vindt men het belangrijk te weten waar, en wanneer iets gebeurt. In de oude Joodse cultuur vond men de betekenis van het gebeuren het belangrijkste. Wij beginnen meestal te vertellen bij het begin, en houden ons dan aan de tijdsvolgorde. De gebeurtenissen krijgen zo een tijdruimtelijke ordening. In de oude Joodse cultuur, behandelde men eerst het belangrijkste. De volgorde bestond uit thema's. Een strakke tijdsvolgorde was vaak afwezig. Zo wordt bijvoorbeeld het sterven van Terach in Gen.11:32 al vermeld, terwijl dit na het gebeuren in Gen.12 moet hebben plaatsgevonden. De profeet Daniël beschreef verscheidene malen dezelfde tijdsperiode vanuit andere gezichtspunten. Zo kreeg men een genuanceerder beeld.²⁷

Toch gaf men de tijd wel realistisch weer. De tijd was voor hen geen symbool. Het was alleen wat minder belangrijk, dan bij ons. Hoewel het bijbelboek Richteren thematisch geschreven is, kan men met veel gereken de tijdsvolgorde wel (ongeveer) te weten komen. Ook de 3½ jaar vervolging die de profeet Daniël voorspelde, is letterlijk onder de Syrische koning Antiochus IV (175 – 164) uitgekomen. Vanaf het einde van 168 tot in het jaar 164 voor Christus heeft die onderdrukking geduurd.²⁸ Hoewel men andere zaken belangrijker vond, veronachtzaamde men de tijdsweergave niet. Het is ook hier slechts een accentverschil.

De invloed van de cultuur uit het oude Midden-Oosten is het grootst. Invloeden van de Assyrische lijsten met realistische tijdrekeningen en van de eveneens concrete jaartabellen uit het land Egypte zijn onder andere in het bijbelboek Genesis terug te vinden. Het abstracte denken van de Griekse cultuur bestond in het oude Midden-Oosten niet. In Egypte rekende men alleen met 3 koeien, maar niet met 3 als abstract getal. De vaardigheden die men leerde, waren direct met een praktisch beroep uit de maatschappij van die tijd verbonden. Een op zichzelf staande tak van wetenschap die boven de praktijk verheven zou zijn, kende de mensen niet. De Griekse wijsgeer Plato scheidde de wetenschap als iets verhevens af van de gewone praktijk (= het handelen), die voor het mindere volk bestemd zou zijn. Dit denkpatroon is onbijbels.

Kort samengevat gaan we dus de volgende lijn aanhouden. We nemen in eerste instantie alles letterlijk.

²⁶ Dronkert K., Gids voor het Oude Testament, Kampen, 1964, pag. 181 v.v.

²⁷ De hoofdstukken in het bijbelboek Daniël staan ook niet in chronologische volgorde. Zo vond bijvoorbeeld de openbaring van de ram en de bok in het 8^e hoofdstuk eerder plaats, dan het verschijnen van de vreemde schrifttekens op de muur uit het 5^e hoofdstuk.

²⁸ Zie Turenout T. van, Daniël, God is rechter, Grijskerk, 2019.

Slechts in bepaalde gevallen wijken we daarvan af:

1. Als het erbij staat, dat we iets geestelijk op moeten vatten.
2. Als taalmiddelen in een andere richting wijzen. Dit kan bij bepaalde uitdrukkingen, of verbindingswoorden.
3. Als de aangehaalde motieven uit de rest van de Bijbel daar aanleiding toe geven.²⁹ Kennis van de Bijbel is daarvoor nodig.
4. Als het verband waarin het staat, aanleiding geeft om het symbolisch op te vatten.

We proberen dus in eerste instantie het boek te lezen, zoals het op de eerste lezers overkwam. Vanuit het referentiekader van de eerste lezer kunnen we dan de lijnen doortrekken naar vandaag.

5. De vorm en structuur van het boek.

Toen dit bijbelboek werd geschreven bestonden er onder de Israëlieten allang allerlei klaagliederen. Koning David (1012 – 972) zong klaagzangen over de dood van de ongehoorzame koning Saul (1033 – 1012) en zijn zoon Jonatan (2Sam.1:17). Ook maakte hij een klaaglied over Abner (2Sam.3:33,34). Zo waren er talrijke klaagliederen in omloop (Ps.7:1, Jer.9:20-22, Ezech.19, 26:17,18, 27:2-9,32-36, 28:12-19, 32:2-16,18-32, Am.5:1,2). Er was zelfs een boek met klaagliederen (2Kron.35:25).

De aanleiding voor het bijbelboek Klaagliederen van Jeremia is de ondergang van het Tweestammenrijk Juda en van de hoofdstad Jeruzalem in 586 voor Christus. Hoogstwaarschijnlijk heeft de profeet na de wegvoering van de Joden in 581 naar Babel het boek Klaagliederen in 5 hoofdstukken geordend. Hoewel het 3^e hoofdstuk oorspronkelijk kort voor de verovering van Jeruzalem in 586 is ontstaan, moet het bijbelboek als geheel in elk geval enkele jaren na de verovering van de hoofdstad, en voor het overlijden van de profeet Jeremia zijn geschreven (Klaag.1:3,7,13, 2:5-7, 4:10^b-13,16, 5:2,11,18). Het is dus (geleidelijk) tussen 590 en 560 voor Christus ontstaan.

Het bijbelboek Klaagliederen bestaat uit 5 liederen. De eerste 4 liederen in het bijbelboek hebben een ritme, en zijn alfabetisch geordend. Bij het 5^e lied is dat niet het geval. Het zijn verzen van 1 regel, die in 2 gelijke helften zijn verdeeld. Bij het 1^e, 2^e en 4^e lied begint elk vers met een letter van het Hebreeuwse alfabet. Het 1^e vers begint met de letter A of Alef (א), het 2^e vers met de letter B of Bet (ב), enzovoort. Mede doordat het Hebreeuwse alfabet 22 letters heeft, zijn er in 4 van de 5 hoofdstukken 22 verzen. Het 3^e klaaglied heeft 66 verzen. De eerste 3 verzen beginnen elk met de 1^e letter van het Hebreeuwse alfabet: Alef (א), de volgende 3 verzen met de 2^e letter: Bet (ב), enzovoort.³⁰ Dit verschijnsel komt vaker in de Bijbel voor (Ps.25, 34, 37, 111, 112, 119, Spr.31:10-31, enz.).

²⁹ Een motief is de kleinste eenheid in tijd en ruimte binnen een verhaal. Een goed voorbeeld van een motief is de profetie van Immanuël (Jes.7:10-16). De profeet Jesaja zei tegen de slechte koning Achaz (732 – 727), dat een jonge vrouw uit zijn omgeving op dat moment een zoon kreeg. Zij zou die zoon de naam Immanuël (= God is met ons) geven. Uit het vervolg (Jes.8:5-8) blijkt, dat het Achaz' eigen zoon Hizkia (727 – 697) was. Via deze vrome koningszoon zou God weer met zijn volk zijn. Voordat Hizkia goed en kwaad van elkaar kon onderscheiden, zou Achaz al bevrijd zijn van zijn belagers: koning Resin (754 – 732) van Aram en Pekach (734 – 732) van Israël. De bevolking van hun landen zou zijn weggevoerd. Dat kan niet rechtstreeks op de Here Jezus slaan, want voordat Jezus Christus geboren werd, waren Resin en Pekach al lang uit Achaz' rijk vertrokken, en was koning Achaz al eeuwen geleden gestorven.

In Matteüs 1:23 lezen we, dat deze geschiedenis nog eens zou gebeuren. Zoals God in de tijd van de duistere periode van de zeer slechte koning Achaz zich over zijn volk had onfermd, zo zou Hij opnieuw zijn licht laten stralen in een donkere tijd. Een nog veel betere verlosser dan koning Hizkia zou worden geboren; een nieuwe Immanuël: Koning Jezus Christus, God is met ons.

³⁰ Het is opvallend, dat alleen in het 1^e lied de alfabetische volgorde helemaal klopt. In het 2^e, 3^e en 4^e klaaglied

Hoe is de indeling van het bijbelboek Klaagliederen? Is het thematisch? Behandelt het bepaalde onderwerpen, of is het chronologisch (= in tijdsvolgorde), zodat alle hoofdstukken als in een tijdbalk na elkaar zijn gerangschikt.

Door een samenspel van vorm en inhoud ontstaat de structuur van een boek. Dit is ook met Klaagliederen het geval. In dit bijbelboek speelt de tijd een ondergeschikte rol. Het is vooral thematisch geschreven.

Het boek Klaagliederen is in tijd concentrisch geordend. Het oudste hoofdstuk (3) vormt de kern, en staat in het midden. Daar omheen staan de hoofdstukken 2 en 4. Ze zijn allebei kort na de verovering van Jeruzalem geschreven, en lijken enigszins op elkaar. Dit laatste geldt ook voor de hoofdstukken 1 en 5, maar die zijn enkele jaren na de val van de hoofdstad tot stand gekomen.

In 1^e hoofdstuk is een duidelijke opbouw te herkennen. Het bestaat uit 2 delen. In het 1^e gedeelte (v.1-11) wordt over de treurige toestand van de stad Jeruzalem geklaagd. Daarna treedt in het volgende deel (v.12-22) de hoofdstad als een klagende persoon op. Dit 2^e deel wordt in het 17^e vers onderbroken door een bevestigend commentaar van de dichter. Door die onderbreking ontstaan 2 onderdelen van elk 5 verzen. In het 1^e onderdeel (v.12-16) jammert de stad Jeruzalem over zichzelf. Na het commentaar van de dichter belijdt de hoofdstad haar schuld bij God, en wil ze de geschonden relatie met Hem herstellen (v.18-22).

Het 2^e hoofdstuk bestaat uit 3 delen. In het 1^e deel (v.1-10) wordt over de treurige ondergang van de stad Jeruzalem geschreven. Daarna jammert in het volgende gedeelte (v.11-19) de dichter persoonlijk over de ellende situatie. Deze jammerklacht eindigt in een oproep aan de muur en de inwoners van de hoofdstad om de Here te smeken om hulp (v.18,19). In het laatste deel (v.20-22) wordt namens de inwoners van Jeruzalem gebeden om Gods verlossing.

Het volgende hoofdstuk (3) vormt de kern van dit bijbelboek. Het bestaat uit 6 delen. In het 1^e deel (v.1-18) klaagt de dichter over zijn persoonlijke leed. Zijn relatie met de Here was ernstig verstoord. Daarna richt hij zich in het volgende deel (v.19-39) tot God om hulp en kracht. Daarbij looft en prijst hij de Here, en spreekt hij zijn vertrouwen in Hem uit. In het 3^e deel (v.40-47) belijdt de profeet Jeremia zijn zonden. Hij roept zijn volksgenoten op, dat met hem te doen. Vervolgens (v.48-54) komt het persoonlijke verdriet van de dichter aan de orde. In het 5^e deel (v.55-63) richt de profeet zich weer in gebed tot God. Dit hoofdstuk eindigt met een profetie over de toekomst (v.64-66). De Almachtige zal Jeremia verlossen van zijn vijanden.

Het lied uit het 4^e hoofdstuk bestaat uit 4 delen. In het 1^e deel (v.1-10) wordt het trieste lot van de stad Jeruzalem en haar inwoners beschreven. Dit trieste lot is veroorzaakt door de grote zonden van de hoofdstad (v.6). Bij de ondergang van Jeruzalem krijgen vooral de leiders van het volk het zwaar te verduren (v.11-16). Daarna vertelt de dichter over de verovering van de hoofdstad en de rest van het Tweestammenrijk (v.17-20). In het laatste gedeelte (v.21,22) profeteert Jeremia over de volledige ondergang van Edom. Voor Zion blijft er nog toekomst.

Het laatste hoofdstuk (5) is een gebed tot God. Het bestaat uit 2 delen. Na een inleiding (v.1) wordt in het 1^e deel (v.1-18) over het lijden van de Joden geklaagd. Het gaat zowel over het lijden tijdens de verovering van Jeruzalem, als in de tijd erna. In het volgende deel (v.19-22) wordt er gebeden om verlossing.

zijn de Ain (א) en de Pee (פ) omgewisseld.

3. HET BIJBELBOEK KLAAGLIEDEREN VAN JEREMIA.

1. Eerste klaaglied: Jeruzalem is ten onder gegaan.

Hoofdstuk 1

- 1 *Alef (א)* Wat heeft zij eenzaam neergezeten,
de dichtbevolkte stad.
Als een weduwe is zij geworden.
Zij was talrijk onder de heidenvolken;
een vorstin onder de gewesten.
Zij is schatplichtig geworden.
- 2 *Bet (ב)* Zij huilt 's nachts luid,
en haar tranen zijn op haar wangen.
Zij heeft geen trooster
onder al haar minnaars.
Al haar vrienden hebben trouweloos met haar gehandeld.
Zij zijn vijanden voor haar geworden.
- 3 *Gimel (ג)* Juda is na ellende in ballingschap gegaan,
en na veel slavenwerk.
Zijzelf heeft onder de heidenvolken neergezeten.
Zij heeft geen rustplaats gevonden.
Al haar achtervolgers hebben haar ingehaald
tussen de nauwe doorgangen.
- 4 *Dalet (ד)* De wegen van Zion treuren.
Er zijn helemaal geen feestgangers.
Al haar poorten zijn verlaten.
Haar priesters zuchten.
Haar jonge vrouwen zijn bedroefd,
en zij is bitter bij zichzelf.
- 5 *Hee (ה)* Haar tegenstanders zijn de baas geworden.
Haar vijanden zijn voorspoedig geweest,
want Jahweh heeft haar verdriet veroorzaakt
om haar talrijke overtredingen.

- Haar kleine kinderen zijn in gevangenschap gegaan,
voor de tegenstander uit.
- 6** *Waw* (ו) Uit de dochter Zion is vertrokken,
al haar heerlijkheid.
Haar vorsten zijn als herten geworden.
Zij hebben geen wei gevonden.
Zij gingen zonder macht
voor de achtervolgers uit.
- 7** *Zajin* (י) Jeruzalem heeft zich herinnerd,
de dagen van haar ellende,
toen haar volk in de macht van de tegenstander viel,
en zij geen helper had.
Haar tegenstanders hebben haar bekeken,
en zij hebben om haar ondergang gelachen.
- 8** *Chet* (ח) Zwaar heeft Jeruzalem gezondigd.
Daarom is zij als een onreine vrouw geworden.
Allen die haar eerden, hebben haar veracht,
omdat zij haar naaktheid hebben gezien.
Ook zijzelf heeft gezucht.
Zij draaide zich om.
- 9** *Thet* (ט) Haar onreinheid is in de zomen van haar kleren.
Zij heeft niet over haar einde nagedacht.
Wonderbaarlijk diep daalde zij af.
Zij heeft geen trooster.
Zie, Jahweh, mijn ellende,
want de vijand heeft zich groot gemaakt!
- 10** *Jod* (י) De tegenstander heeft zijn hand uitgestrekt
naar al haar kostbaarheden.
Ja, zij heeft heidenvolken zien
komen in haar heiligdom,
waarvan U had bevolen:
“Zij mogen niet bij jou in de gemeente komen.”
- 11** *Kaf* (כ) Al haar mensen zuchten.
Zij zoeken naar brood.
Zij hebben hun kostbaarheden gegeven voor voedsel

om een ziel te verkwikken.
Zie, Jahweh, en merk op,
want ik ben veracht!

- 12** *Lamed* (ל) (Raakt het) jullie niet,
alle voorbijgangers over de weg?
Merkt op, en ziet,
of er een leed is zoals mijn leed,
dat mij is aangedaan,
waarmee Jahweh mij heeft laten lijden
op de dag van zijn kokende woede!
- 13** *Meem* (מ) Vanuit de hoogte heeft Hij vuur in mijn botten gezonden.
Hij liet het neerdalen.
Hij heeft voor mijn voeten een vangnet uitgespreid.
Hij heeft mij laten omdraaien om weg te gaan.
Hij heeft mij overgegeven aan verwoesting.
De hele dag is erg verdrietig.
- 14** *Noen* (נ) Vastgebonden is het juk van mijn overtredingen.
Door zijn hand vlechten zij zich samen.
Zij zijn op mijn nek geklommen.
Hij heeft mijn kracht laten struikelen.
De Heer heeft mij in hun macht gegeven.
Ik kan niet opstaan.
- 15** *Samech* (ס) De Heer heeft al mijn sterke mannen
in mijn midden verworpen.
Hij heeft over mij een samenkomst uitgeroepen
om mijn jonge mannen uit te roeien.
De Heer heeft de wijnpers getreden
van de jonge vrouw, de dochter Juda.
- 16** *Ain* (ע) Om deze dingen huil ik.
Mijn oog laat water neerstromen,
want een trooster is ver van mij af geweest;
hij die mijn ziel verkwikt.
Mijn zonen zijn verbrijzeld,
doordat de vijand de overhand heeft gehad.

- 17** *Pee* (פ) Zion heeft haar handen uitgespreid.
Zij heeft geen trooster.
Jahweh heeft tegen Jakob opgeroepen,
zijn tegenstanders om hem heen.
Jeruzalem is geworden
als een onreine vrouw te midden van hen.
- 18** *Tsade* (צ) Rechtvaardig is Hij, Jahweh,
want tegen zijn bevel ben ik opstandig geweest.
Luistert toch, alle volken,
en ziet mijn leed!
Mijn jonge vrouwen en mijn jonge mannen
zijn in gevangenschap gegaan.
- 19** *Qof* (ק) Ik heb naar mijn minnaars geroepen.
Zij hebben mij bedrogen.
Mijn priesters en mijn oudsten
zijn in de stad omgekomen,
terwijl zij eten voor zichzelf hebben gezocht
om hun ziel te verkwikken.
- 20** *Reesj* (ר) Zie, Jahweh, dat het voor mij benauwd is!
Mijn ingewanden zijn onrustig geweest.
Mijn hart heeft zich in mijn binnenste omgedraaid,
doordat ik erg opstandig ben geweest.
Vanaf buitenshuis heeft het zwaard mij van kinderen beroofd,
binnenshuis is het als de dood.
- 21** *Sjin* (ש) Zij hebben gehoord, dat ik zucht.
Er is geen trooster voor mij.
Al mijn vijanden zijn ingenomen geweest over mijn onheil,
dat Uzelf hebt gedaan.
U hebt de dag laten komen, die U had aangekondigd.
Zij moeten worden, zoals ik ben.
- 22** *Taw* (ת) Al hun slechtheid moet voor uw ogen komen,
en doe met hen,
zoals U met mij hebt gedaan
om al mijn overtredingen!

Ja, talrijk zijn mijn verzuchtingen,
en mijn hart is afgemat.

We zien hier liederen in dichtvorm. In het 1^e lied is een duidelijke opbouw te herkennen. Het bestaat uit 2 delen. In het 1^e deel (v.1-11) wordt over de treurige toestand van de stad Jeruzalem geklaagd. Daarna treedt in het volgende deel (v.12-22) de hoofdstad als een klagende persoon op. Dit 2^e deel wordt in het 17^e vers onderbroken door een bevestigend commentaar van de dichter. Door die onderbreking ontstaan 2 onderdelen van elk 5 verzen. In het 1^e onderdeel (v.12-16) jammert de stad Jeruzalem over zichzelf. Na het commentaar van de auteur belijdt de hoofdstad haar schuld bij de Here, en wil ze de geschonden relatie met Hem herstellen (v.18-22). Ondanks deze duidelijke structuur komt dit lied niet gekunsteld over. Dit komt door de echtheid van de emotionele en betrokken uiting van de dichter.

Uit het 7^e vers blijkt duidelijk, dat dit lied geschreven is na de verovering en verwoesting van Jeruzalem in 586 voor Christus. Blijkbaar is het al weer even geleden, want het wordt beschreven als een zeer nare herinnering. Heel het Tweestammenrijk Juda is in ballingschap gegaan (v.3), en de hoofdstad is verwoest (v.13). Waarschijnlijk is het nog niet zo heel lang geleden. In elk geval moet het voor de dood van de profeet zijn geschreven. Kortom, dit klaaglied moet tussen 586 en 560 voor Christus zijn ontstaan.

- 1** *Alef (א)* Wat (of Hoe) heeft zij eenzaam (of alleen) (neer)gezet (of gewoond),
de stad overvloedig (of talrijk/veel) van volk (= de dichtbevolkte stad) (1Kon.4:20).³¹
(Zo)als een weduwe is zij geworden.
Zij was talrijk (of veel/overvloedig) onder (of in) de (heiden)volken;
een vorstin onder (of in) de gewesten.
Zij is [tot/als] schatplichtig (of belastingplichtig/een groep slaven) geworden.

De stad Jeruzalem (v.4,7) wordt hier voorgesteld als een eenzame weduwnaar. Zonder God stond ze er alleen voor. Vroeger had ze als een vorstin geleefd te midden van de verschillende provincies of gewesten van het heilige land.³² Toen koning David (1012 – 972) en koning Salomo (972 – 932) regeerden, waren ook andere naties en volken aan de hoofdstad van Israël onderworpen.

In de tijd waarin dit lied is ontstaan, is de positie van Jeruzalem totaal anders. Al haar bescherming is weggefallen, en ze moet zelfs aan haar vijand belasting betalen. Ze is afhankelijk geworden van andere staten en volken.

- 2** *Bet (ב)* Huilen(de) huilt zij in de nacht (= Zij huilt 's nachts luid),
en haar tranen zijn op (of over) haar wang(en).
Zij heeft geen trooster (of bemoediger (= iemand die bemoedigt)) (vgl. v.9,16,17^a,21^a)
(van)uit (= onder) al haar minnaars (of haar liefhebbers).
Al haar vrienden hebben trouweloos (of verradelijk) met (of onder) haar gehandeld

³¹ In de Hebreeuwse taal zijn steden vrouwelijk.

³² Koning Salomo (972 – 932) had het heilige land opgedeeld in 12 provincies of gewesten. Elke maand moest 1 gewest de koning en zijn hele hofhouding onderhouden (1Kon.4:7-19). Ook na de splitsing van het Twaalfstammenrijk waren er nog steeds provincies (1Kon.20:14,15,17,19).

(of Al haar vrienden zijn [onder/in/met/door] haar ontrouw geworden).

Zij zijn [tot/als] vijanden onder (of met) (= voor) haar geworden (of geweest).

Het was in de tijd waarin het bijbelboek Klaagliederen is ontstaan, de gewoonte dat iemand die in de rouw was, door familieleden en/of vrienden werd getroost. Als dat niet gebeurde, dan had die ongelukkige man of vrouw blijkbaar geen vrienden en familie. Voor zo'n eenzame rouwende persoon toonde men dan geen liefde, medelijden en betrokkenheid.

De *minnaars* en *vrienden* waren alle staten en landen waarmee de stad Jeruzalem een bondgenootschap had gesloten. Ze hebben haar in de steek gelaten. Ze waren erg onbetrouwbaar, en werden soms zelfs haar vijanden. Hiermee worden de naburige staten van Israël zoals Edom, Moab, Ammon, Tyrus en Sidon bedoeld. Ze stookten het Tweestammenrijk op om in opstand te komen tegen de overheersing van het Babylonische rijk (Jer.27). Als er echter gevaar dreigde, lieten ze de Joden in de steek (Ezech.25:1-7, 26:2), en hielpen ze soms zelfs de vijand (Ps.137:7, Ezech.25:12-17, 35:5, 36:5, Ob.1). De Ammonieten wilden na de verwoesting van Jeruzalem in 586 het Tweestammenrijk zelfs nog vernietigen om zo het eigen grondgebied te kunnen uitbreiden (Jer.40:13,14, 41:1-3,10-15). Ook Egypte beloofde het Tweestammenrijk ondersteuning bij gevaar (Jer.2:18, Ezech.17:15), maar als het erop aan kwam, kon het niet voldoende hulp bieden (Jer.2:36, 37:5,7,8).

3 *Gimel* (ג) Juda is (van)uit (of van(wege)) (= na) ellende in ballingschap gegaan, en (van)uit (of van(wege)) (= na) veel (slaven)werk (of (slaven)arbeid).

Zijzelf heeft onder (of met/in) de (heiden)volken (neer)gezeten (of gewoond).

Zij heeft geen rust(plaats) gevonden.

Al haar achtervolgers hebben haar ingehaald

tussen (of te midden van) de vernauwingen (of de benauwdheden/angsten)

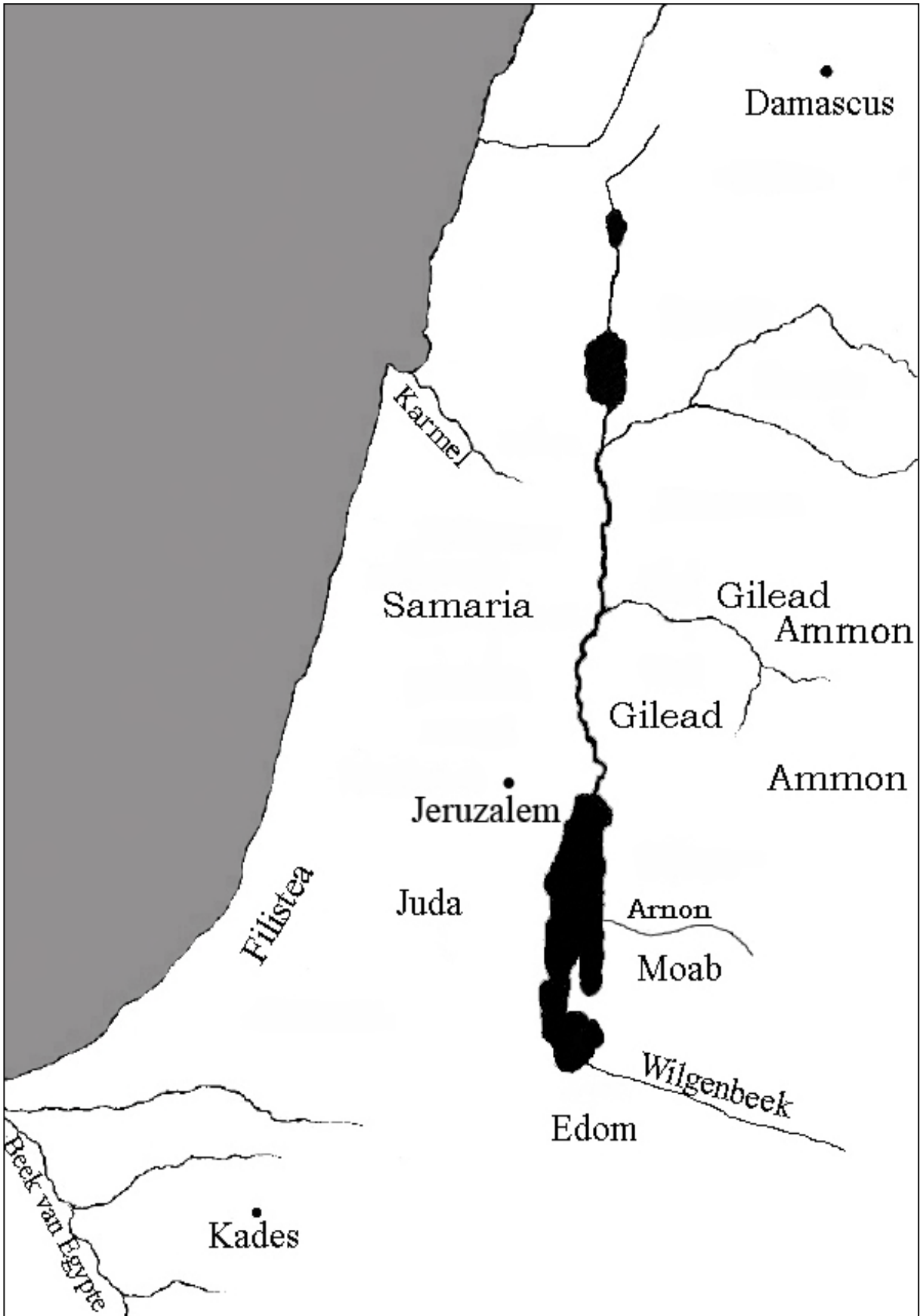
(= de nauwe doorgangen).

Voordat het Tweestammenrijk Juda *in ballingschap ging*, waren de Joden onderworpen aan andere volken. Eerst werden ze door Egypte onderdrukt. Faraó Necho II (609 – 594) liet de inwoners van het Tweestammenrijk veel belasting betalen (2Kon.23:31-33, 2Kron.36:2,3). Daarna kwamen ze onder de macht van de Babyloniërs. De oorlogen leverden veel ellende op, en de hoge belastingen leidden tot *slavenarbeid*.

Het overgrote deel van de inwoners van het Tweestammenrijk Juda woonde na de verovering van Jeruzalem in 586 tussen de heidenvolken. Veel Joden waren naar Babylonië gedeporteerd (2Kon.1-21, Jer.39:1-10). De meeste achtergebleven mensen zijn een korte tijd later naar Egypte of andere naburige staten gevlucht (2Kon.22-26, Jer.41:16-43:7).

Tussen de heidenvolken konden de Joden geen rust vinden. Voortdurend dreigde gevaar. Ze waren de bescherming van hun eigen staat kwijt. Ook het geringe aantal mensen dat nog in het heilige land woonde, werd door vijandige buurstaten niet met rust gelaten. Ammonieten en Moabieten breidden hun grond uit ten koste van het heilige land (Jer.49:1). Er was voor de Joden geen overheid die voor hun veiligheid zorgde. Hiervoor was door de profeet Mozes al eeuwen geleden gewaarschuwd (Deut.28:65).

Bij de achtervolging *tussen de nauwe doorgangen*, kan gedacht worden aan plaatsen waar ontsnappen (vrijwel) onmogelijk is (vgl. Ps.118:5). Bij de verovering en bezetting van de stad Jeruzalem bijvoorbeeld zochten de vijandelijke soldaten alle nauwe en smalle straten in Jeruzalem af om Joden op te sporen. Deze mensen werden dan in de meeste gevallen vermoord of naar Babylonië gedeporteerd.

Toen na de grote deportatie in 586 de meeste achtergebleven Joden uit het heilige land waren gevlucht, bleven er maar heel weinig mensen over.

4 Dalet (ד) De wegen van Zion treuren (of rouwen).³³

Er zijn helemaal geen (of zonder) komenden van (het/de) vastgestelde feest
(of vastgestelde tijd (of plaats)) (= feestgangers).

Al haar poorten zijn verlaten (of geschonden/(ver)woest).

Haar priesters zuchten (of kreunen).

Haar jonge vrouwen (of Haar meisjes/maagden) zijn bedroefd,

en zij (= Jeruzalem) is bitter voor haar (= bitter bij zichzelf).

De lege wegen van Jeruzalem zagen er erg triest uit. Van *feestgangers* die naar de hoofdstad trokken, was al helemaal geen sprake meer. Nee, de *poorten* zagen er *verlaten* en *geschonden* uit.

Jonge vrouwen of *meisjes* worden vaak in verband gebracht met blijheid en geluk (Ex.15:20, Richt.21:21,23, 1Sam.18:6,7, Jer.31:4). Als zij aanhoudend verdrietig zijn, dan is er echt iets ernstigs aan de hand.

5 Hee (ה) Haar tegenstanders zijn [tot/als] de voornaamste (of de aanvoerder)
(= de baas) geworden.

Haar vijanden zijn voorspoedig geweest (of hebben rust gehad (of genoten))
(vgl. Deut.28:43,44),

want (of (om)dat/Ja,) Jahweh ³⁴ heeft haar verdriet veroorzaakt (of haar gekweld)

om (of op (grond van)) haar talrijke overtredingen.

Haar (kleine) kinderen zijn (in) gevangenschap gegaan,

voor [het gezicht van] de tegenstander (uit).

De *tegenstanders* van Gods volk waren heer en meester geworden in het heilige land. Dit kon gebeuren, doordat de Here zijn volk had verlaten, omdat het Hem verlaten had. Door hun structurele talrijke en grove zonden hadden verreweg de meeste Joden hun hemelse Vader diep gekwetst.

Toen de meeste Joden naar Babel werden gedeporteerd, werden ze als schapen *voor hun tegenstanders* uitgedreven.

6 Waw (ו) (Van)uit de dochter (van) Zion is vertrokken,

al haar heerlijkheid (of haar eer/glorie/pracht).

Haar vorsten zijn (zo)als herten geworden (of geweest).

Zij hebben geen wei gevonden.

³³ Oorspronkelijk was Zion een burcht in de stad Jeruzalem. Koning David (1012 – 972) heeft deze burcht op de Jebusieten veroverd (2Sam.5:7, 1Kron.11:5). Deze burcht lag aan de zuidkant van de heuvel of berg in het oosten van Jeruzalem. Later werd de hele heuvel Zion genoemd (Ps.2:6, 74:2, 78:68). Vervolgens werd met Zion ook de hele stad Jeruzalem aangeduid (Ps.51:20, 135:21, 147:12).

³⁴ Jahweh betekent *Ik zal zijn, die Ik ben, of Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God Zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: “Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd.”

Zij gingen (of wandelden) zonder macht (of kracht)

voor [het gezicht van] de achtervolger(s) (uit/weg).

Met *de dochter Zion* wordt de stad Jeruzalem bedoeld (Ps.9:15, Jes.10:32). *Haar eer en glorie* waren allang verdwenen.³⁵ De *vorsten* van de hoofdstad waren niet krachtdadig en dapper. Ze gedroegen zich *als* schichtige en bange *herten*, die bij het minst dreigende gevaar op de vlucht slaan.

Zo vluchtte vazalkoning Zedekia (597 – 586) met zijn prinses en rijksgroten de stad Jeruzalem uit. *Zij vonden* echter *geen* rustige *wei*, en *ze gingen zonder macht of kracht*. Hun vlucht was geen succes. Ze werden door hun *achtervolgers* achterhaald, en ze werden gevangengenomen (2Kon.25:3-7, Jer.39:4-7).

7 *Zajin* (ר) Jeruzalem heeft zich herinnerd,

de dagen van haar ellende,³⁶

met (of onder/door/in) (het) vallen van haar volk in de hand (= de macht) van
de tegenstander (of de onderdrukker)
(= toen haar volk in de macht van de tegenstander viel),

en er geen helper voor (of aan) haar was (= en zij geen helper had).

Haar tegenstanders (of Haar onderdrukkers) hebben haar bekeken (of gezien),

en zij hebben om (of op (grond van)/over) haar ondergang (of haar vernietiging)
gelachen.

8 *Chet* (ח) Zwaar heeft Jeruzalem gezondigd.

Daarom is zij als (of tot) een (maandelijks) onreine (of een afgezonderde) (vrouw)
geworden (of geweest).

Allen (die) haar eerden, hebben haar veracht,

(om)dat (of want/Ja,) zij haar naaktheid hebben gezien.

Ook (of Zelfs) zijzelf heeft gezucht (of gekreund).

Zij draaide (of keerde) (zich) om.

Doordat de stad *Jeruzalem zwaar heeft gezondigd*, is ze onrein geworden. Als een onreine vrouw moest ze worden afgezonderd (vgl. Lev.15:19-27). Alle buurvölker en naties *die haar eerden, hebben haar veracht*. De hoofdstad wordt vergeleken met een onreine naakte vrouw, die zich van schaamte omdraait, omdat ze haar naakt zien.

9 *Thet* (ט) Haar onreinheid is in haar zomen (= in de zomen van haar kleren).

Ze heeft niet over haar einde nagedacht (of Zij heeft zich haar einde niet herinnerd)
(vgl. Deut.32:29).

Wonderbaarlijk (diep) daalde (of zonk) zij (af/neer).

Zij heeft geen trooster (of bemoediger (= iemand die bemoedigt)).

³⁵ In de Hebreeuwse taal zijn steden vrouwelijk.

³⁶ De gangbare Hebreeuwse tekst heeft in dit vers een regel te veel. Op de plaats van de aanduiding van deze voetnoot staat: *en haar rondzwervingen (of haar grote ellende), al haar kostbaarheden, die (er) zijn geweest (in) de dagen van vroeger (of van weleer)*. Omdat dit hier niet goed past, en ook voor een groot deel ontbreekt in de Dode Zeerol van dit hoofdstuk, is het hoogstwaarschijnlijk een toevoeging die moet worden weggelaten. Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 22.

Zie, Jahweh, mijn ellende,

want (of (om)dat/Ja,) de vijand heeft zich groot gemaakt (of heeft een hoge toon aangeslagen)!

Hoewel de stad Jeruzalem door Jahweh werd gestraft om haar grove en structurele zonden, hadden haar vijanden niet het recht om de identiteit van het Joodse volk te vernietigen. Ook hadden de *vijanden* respect moeten tonen voor de God van Israël. Dat deden ze niet. Integendeel, ze hadden zich vergrepen aan de tempelschatten. De vijanden van Israël *maakten zich* niet alleen *groot* ten opzichte van de Joden, maar ook ten opzichte van hun hemelse Vader. Mede daarom mocht de dichter bidden om verlossing.

10 *Jod* (י) De tegenstander (of De onderdrukker) heeft zijn hand uitgestrekt (of uitgespreid)

naar (of over) al haar kostbaarheden.

Ja, (of want/(om)dat) zij heeft (heiden)volken (ge)zien

[Zij zijn ge]komen (in) haar heiligdom,

waarvan (of van wie) U had bevolen (of geboden/opgedragen):

“Zij moeten (of zullen) (= mogen) niet naar (of voor/van) (= bij) jou in de gemeente (of de vergadering) komen.”

De meeste heidenen mochten van de Here zelfs tot de 10^e generatie niet eens in de gemeenschap van Israël komen (Deut.23:2-7).³⁷ Juist zij echter, waren de tempel binnengegaan. Ze waren zelfs op plaatsen geweest, waar vrijwel alle Israëlieten niet eens mochten komen!

11 *Kaf* (כ) Al (of Heel) haar volk (= haar mensen) zuchten (of kreunen).

Zij zoeken (of verlangen/eisen) (naar) brood (of voedsel/eten).

Zij hebben hun kostbaarheden gegeven in (of met/door) (= voor) voedsel (of eten)

om een ziel (= een leven) te laten terugkeren (of te herstellen) (= te verkwikken).

Zie, Jahweh, en merk op (of let op/kijk om/zie om),

want (of (om)dat/Ja,) ik (= Jeruzalem) ben veracht (of waardeloos) (geworden)!

Er heerste niet alleen hongersnood gedurende de belegering van Jeruzalem door de Babyloniërs (Jer.37:21, 38:9, 52:6). Na de verwoesting van de hoofdstad van Israël had koning Nebukadnezar II (604 – 562) Gedalja (586) aangesteld als landvoogd van de Joden. Die probeerde nog op tijd het binnenhalen van de oogst goed te organiseren (Jer.40:10-12). Toen de landvoogd en de Joden die bij hem waren, een korte tijd later door Ismaël en zijn mannen werden vermoord (Jer.41:1-3), werd de rust verstoord. Na de vlucht van het overgrote deel van de Joden naar Egypte kwam er van het binnenhalen en opslaan van de oogst natuurlijk weinig meer terecht.

Aan vijandige volken die voor een deel hun land bezetten (Jer.49:1), moesten de achtergebleven Joden kostbaarheden afstaan om nog wat eten te bemachtigen. Het was inderdaad een *verachtelijke* situatie.

In het 2^e deel van dit hoofdstuk (v.12-22) begint een klacht van Jeruzalem, die in het 17^e vers

³⁷ Alleen voor de kleinkinderen van Egyptenaren en Edomieten die in het heilige land woonden, werd daarvoor een uitzondering gemaakt (Deut.23:7,8). Hoewel de Ammonieten en Moabieten broedervolken van de Israëlieten waren, werd voor hen op deze regel geen uitzondering gemaakt (Deut.23:3-6)!

wordt onderbroken. Steeds wordt de hoofdstad van het heilige land daarbij voorgesteld als een vrouw (vgl. v.1,6,8).

- 12** *Lamed* (ל) Is (het) niet aan jullie (= Raakt het jullie niet),
alle voorbijgangers (of alle(n) (die) voorbijgaan) van (= over/langs) de weg?
Merkt op (of let op/kijkt om/ziet om), en ziet,
of (of als) er een leed (of pijn) is (zo)als mijn leed (of mijn pijn),
dat (of die) [aan/voor] mij is aangedaan (geworden),
waarmee Jahweh (mij) heeft laten lijden (of verdrietig heeft gemaakt)
in (= op) de dag van zijn kokende woede!³⁸
- 13** *Meem* (מ) Van(uit) de hoogte heeft Hij vuur in (of door) mijn botten gezonden
(of gestuurd).
Hij liet het neerdalen.³⁹
Hij heeft voor mijn voeten een (vang)net (uit)gespreid.
Hij heeft mij naar achteren (of achterwaarts) laten terugkeren (of omkeren)
(= Hij heeft mij laten omdraaien om weg te gaan).
Hij heeft mij (over)gegeven aan verwoesting (of aan eenzaamheid).
De hele dag is erg verdrietig (of pijnlijk).
- 14** *Noen* (נ) (Vast)gebonden is het juk van mijn overtredingen (geworden).
Door (of Met) zijn hand vlechten zij zich samen (of ineen).
Zij zijn op (of over) mijn nek (of mijn hals) geklommen.
Hij heeft mijn kracht laten struikelen (of wankelen/waggelen).
De Heer heeft mij in (hun) handen (= macht) (over)gegeven.
Ik kan niet opstaan (of standhouden).

De overtredingen van de vrouw Jeruzalem worden voorgesteld als een zeer zwaar juk. Die *zonden vlochten zich door Gods hand samen*, en *ze zijn op de nek van Jeruzalem geklommen*. *Het juk van overtredingen* werd zo zwaar, dat de vrouw van haar kracht werd beroofd.

- 15** *Samech* (ס) De Heer heeft al mijn machtigen (= mijn sterke mannen)
in mijn midden verworpen.
Hij heeft over mij een samenkomst (of een vastgestelde tijd (of plaats) uitgeroepen
om mijn jonge mannen te vernietigen (of te verpletteren) (= uit te roeien).
De Heer heeft de wijnpers getreden (of vertreden)
van (of voor/aan) de jonge vrouw (of de maagd), de dochter (van) Juda
(= het Tweestammenrijk).

³⁸ De uitdrukking *kokende woede* (*brandende toorn*) werd door de profeet Jeremia vaak gebruikt (Jer.4:8,26, 12:13, 25:37,38, 30:24, 49:37, 51:45, vgl. Klaag.2:3, 4:11).

³⁹ Deze weergave is gekozen op grond van een deel van de Griekse handschriften en de enige Dode Zeerol met dit vers. In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier: “*Hij (of Het) heerste erover.*”
In andere Griekse handschriften is deze zin helemaal niet aanwezig.
Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 23.

Mensen die de berechting van God moeten ondergaan, worden vaak vergeleken met rijpe druiven, die worden geoogd, en in *de wijnpers* worden fijngetrapt (Jes.63:2,3, Joël 3:13, Op.14:19,20, 19:15^b). Zo heeft de Here *de sterke mannen* van *de jonge vrouw* Jeruzalem laten vertrappen. Daarom huilt de hoofdstad.

16 *Ain* (י) Om deze(dinge)n huil ik.

Mijn oog laat water (neer)dalen (= neerstromen),⁴⁰

want (of (om)dat/Ja,) een trooster (of een bemoediger) is ver van mij (af/uit) geweest;
(hij die) mijn ziel (= mijn leven) laat terugkeren (of herstelt) (= verkwikt).

Mijn zonen zijn verwoest (of eenzaam/ontzet) (= verbrijzeld) (geworden/geweest)
(vgl. Jer.18:16, 19:6-11),

(door/om)dat (of want/Ja,) de vijand de overhand heeft gehad (of vijand heeft
overwonnen).

In het 17^e vers neemt de dichter even het woord. Daarna gaat de jonge vrouw Jeruzalem weer verder met haar klacht.

17 *Pee* (פ) Zion heeft haar handen (uit)gespreid.

Zij heeft geen trooster (of bemoediger (= iemand die bemoedigt)).

Jahweh heeft tegen (of naar/voor) Jakob (= Israël) opgedragen (of bevolen)
(= opgeroepen),

zijn tegenstanders (of onderdrukkers) om hem heen (of rondom hem).

Jeruzalem is geworden (of geweest)

als (of tot) een (maandelijks) onreine (of een afgezonderde) (vrouw) te midden van
(of tussen) hen.

De tegenstanders van Jakob zijn de vijandige buurvölker (v.2,3,5), die de onbeschermden Israëlieten in het heilige land erg slecht behandelden.

In de volgende verzen erkent Jeruzalem, dat de zware straffen van God rechtvaardig zijn. Ze belijdt haar schuld, en smeekt de Here om genade en verlossing.

18 *Tsade* (צ) Rechtvaardig is Hij, Jahweh,

want (of (om)dat/Ja,) tegen zijn mond (= zijn bevel) ben ik opstandig (of bitter)
geweest.

Luistert toch, alle volken,

en ziet mijn leed (of mijn pijn)!

Mijn jonge vrouwen (of Mijn maagden) en mijn jonge mannen

zijn in gevangenschap gegaan.

Doordat *alle jonge mannen en vrouwen in gevangenschap zijn gegaan*, zag de toekomst van de stad Jeruzalem en het Tweestammenrijk Juda er erg slecht uit.

⁴⁰ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier 2 keer *mijn oog* achter elkaar. Dit klopt niet met de versmaat. Op grond van de meeste oude vertalingen, 5 Hebreeuwse handschriften en de Dode Zeerol van dit hoofdstuk is het 2^e *mijn oog* weggelaten. Deze fout van dittografie of dubbelschrijven komt vaker in de Bijbel voor. Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 23

Het roepen om hulp naar de vroegere zogenaamde bondgenoten of onbetrouwbare minnaars loste helemaal niets op. Alleen roepen tot God kon en kan uitkomst bieden.

- 19** *Qof* (𐤒) Ik heb naar mijn minnaars (of mijn liefhebbers) geroepen.
Zij hebben mij bedrogen (of misleid).
Mijn priesters en mijn oudsten (of mijn ouderen)
zijn in de stad omgekomen (of hebben de geest gegeven),
terwijl (of Ja,/(om)dat/want) zij eten (of voedsel) voor zichzelf hebben gezocht
(of verlangd/geëist)
zij zouden (of moesten) hun ziel (= hun leven) laten terugkeren (of herstellen)
(= verkwikken)
(= om hun ziel (of hun leven) te verkwikken).

Oudsten waren familiehoofden. De eerste oudsten kwamen al vroeg in de geschiedenis van Israël voor (Ex.3:16,18, 4:29, 12:21, enz.). Ze vertegenwoordigden hun familie, en spraken recht tussen families en personen (Deut.19:12, 21:2-9,18-21, 22:13-21, 25:5-10, Rut 4:1-10). Ook tijdens de ballingschap waren er oudsten (Jer.29:1, Ezech.8:1, 14:1, 20:1,3).

In de volgende 3 verzen roept de jonge vrouw Jeruzalem rechtstreeks tot God.

- 20** *Reesj* (𐤓) Zie, Jahweh, (om)dat (of want/Ja,) (het) voor mij benauwd is!
Mijn ingewanden (of Mijn binnenste/buik) zijn onrustig (of zijn in verwarring)
geweest.
Mijn hart heeft zich in mijn binnenste (of mijn midden) omgedraaid (of omgekeerd)
(vgl. Hos.11:8),
(door/om)dat (of want/Ja,) ik erg opstandig (of bitter) ben geweest.
Van(af) buiten(shuis) heeft het zwaard (mij) van kinderen beroofd,
in het huis (= binnenshuis) is (het) (zo)als de dood (vgl. Deut.32:25^a, Ezech.7:15^a).

Het hart zag men in die tijd als de kern en vertegenwoordiging van de hele mens. Het hart was de oorsprong van al het leven (Spr.4:23). Dit blijkt uit de parallellismen die in de Bijbel voorkomen (Ps.13:3, 16:9, 19:9, 24:4, 26:2, Spr.2:2,10, 3:1, 4:21, 5:21, 7:24,25).⁴¹ Als *het hart zich in iemand omdraait*, dan wil dat zeggen, dat hij of zij er echt helemaal van ondersteboven is.

Ook na de verovering en verwoesting van Jeruzalem, en de deportatie van het overgrote deel van de Joden bleef het gevaar van het zwaard dreigen. Het geringe aantal Joden dat achterbleef, was niet tegen de vijandige buurvolken opgewassen, en de verwoeste hoofdstad bood vrijwel geen enkele bescherming meer.

Door dit alles kwam van het georganiseerd binnenhalen en opslaan van de oogst weinig of niets terecht. Daardoor dreigde er honger. Verzwakking, uitputting en gebrek aan mankracht zijn ook uitstekende voorwaarden voor ziekte-epidemieën. De dood dreigde dus van alle kanten.

- 21** *Sjin* (𐤑) Zij hebben gehoord (of geluisterd (naar)), (om)dat ik zucht (of kreun).
Er is geen trooster (of bemoediger (= iemand die bemoedigt)) voor (of aan) mij.

⁴¹ Bij een parallellisme staan 2 (bij)zinnen bij elkaar. Die zinnen zeggen met andere woorden hetzelfde, waardoor ze elkaar aanvullen en ophelderen. Dit kwam in de Hebreeuwse literatuur veel voor.

Al mijn vijanden zijn ingenomen (of uitgelaten) geweest over mijn onheil
(of mijn ongeluk/tegenspoed),
(om)dat (of want/Ja,) Uzelf hebt gedaan (of gemaakt).⁴²
U hebt de dag laten komen,⁴³ (die) U had aangekondigd (of (uit)geroepen).
Zij moeten (of zullen) worden (of zijn), zoals ik ben.

De klagende vrouw Jeruzalem noemt hier haar buurvolken *vijanden*. Ze is er eindelijk achtergekomen, dat die zogenaamde minnaars en vrienden van haar in werkelijkheid haar tegenstanders zijn (vgl. v.2,3,5,17).

Daarna volgt een verzoek aan Jahweh om vergelding te doen over de vijandige daden van de buurvolken. Het motief voor dit gebed is geen wraakzucht, maar een verlangen naar verlossing en rechtvaardigheid. De buurvolken hadden het recht niet om de Joden zo te behandelen. Het heilige land heeft de Here aan zijn volk gegeven. Het was en is voor Gods volk, en niet voor vijandige heidenen (Jer.49:1).

22 *Taw* (ת) Al hun slechtheid (of hun kwaad) moet (of zal) voor uw gezicht (= uw ogen)
komen,
en doe (of treed streng op) aan (of voor) (= met) hen,
zoals U aan (of voor) (= met) mij hebt gedaan (of streng bent opgetreden)
om (of op (grond van)/tegen) al mijn overtredingen!
Ja, (of (om)dat/want) talrijk zijn mijn verzuchtingen (of mijn zuchten/kreunen),
en mijn hart is afgemat (of zwak/ziek) (vgl. Jer.8:18).

⁴² In de Hebreeuwse tekst staat hier: *Al mijn vijanden hebben naar mijn onheil (of mijn ongeluk/tegenspoed) geluisterd. Zij zijn ingenomen (of uitgelaten) geweest, (om)dat (of want/Ja,) Uzelf (het) hebt gedaan (of gemaakt)*. Volgens de versmaat van dit lied, staat hier een woord te veel. Waarschijnlijk is het werkwoord *luisteren (naar)* (of *horen*), dat ook aan het begin van dit vers staat, per vergissing nog eens overschreven. Dit is echter niet met zekerheid te zeggen. Helaas ontbreekt dit gedeelte in de Dode Zee-rollen.

Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 41.

⁴³ De Syrische vertaling heeft hier: *“Laat de dag komen, ...”* Dit kan de oorspronkelijke tekst zijn geweest. In het Hebreeuws is het slechts een klein verschil.

Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 24.

2. Tweede klaaglied: Jeruzalem onder Gods woede.

Hoofdstuk 2

- 1 *Alef (א)* Wat heeft de Heer in zijn woede
de dochter Zion in een donkere wolk gehuld.
Vanuit de hemel heeft Hij op de aarde neergeworpen,
de eer van Israël,
en Hij heeft niet aan de voetbank van zijn voeten gedacht,
op de dag van zijn woede.
- 2 *Bet (ב)* De Heer heeft verwoest - Hij heeft niet gespaard -
alle verblijfplaatsen van Jakob.
In zijn verbolgenheid heeft Hij afgebroken,
de vestingen van de dochter Juda.
Hij heeft ze de aarde laten bereiken.
Hij heeft haar koning en haar vorsten onteerd.
- 3 *Gimel (ג)* In zijn kokende woede heeft Hij afgehakt,
elke hoorn van Israël.
Hij heeft zijn rechterhand teruggetrokken,
bij het verschijnen van de vijand.
Hij ontbrandde tegen Jakob als een vlamvend vuur.
Het heeft naar alle kanten verteerd.
- 4 *Dalet (ד)* Hij heeft zijn boog gespannen als een vijand.
Hij heeft zich opgesteld als een tegenstander.
Hij doodde al wat een lust was voor het oog,
in de tent van de dochter Zion.
Hij heeft zijn grimmigheid uitgestort als een vuur,
.....
- 5 *Hee (ה)* De Heer is als een vijand geworden.
Hij heeft Israël verwoest.
Hij heeft al haar paleizen verwoest.
Hij heeft haar vestingen geteisterd.
Hij liet in de dochter Juda toenemen,
getreur en geklaag.
- 6 *Waw (ו)* Hij deed zijn tabernakel als een tuin geweld aan.
Hij heeft zijn plaats van samenkomst verwoest.
Jahweh heeft in Zion laten vergeten,

- heilig feest en sabbat.
Hij verwierp in zijn verbolgen woede,
koning en priester.
- 7** *Zajin* (ר) Jahweh heeft zijn altaar verworpen.
Hij heeft zijn heiligdom verafschuwd.
Hij heeft overgegeven in de macht van de vijand,
de muren van haar paleizen.
Zij hebben in het huis van Jahweh geschreeuwd,
zoals op de dag van een heilig feest.
- 8** *Chet* (ח) Jahweh had besloten om te verwoesten,
de muur van de dochter Zion.
Hij heeft het meetlint gespannen.
Hij heeft zijn hand niet teruggetrokken om het te verwoesten.
Hij liet de vestingwal en de muur treuren.
Zij zijn samen verzwakt.
- 9** *Thet* (ט) Haar poorten zijn in de aarde gezonken.
Hij heeft haar grendels vernield en gebroken.
Haar koning en haar vorsten zijn onder de heidenvolken.
Er is geen onderwijs in de wet.
Ook hebben haar profeten niet ontvangen,
een openbaring van Jahweh.
- 10** *Jod* (י) Ze zitten zwijgend op de grond,
de oudsten van de dochter Zion.
Zij hebben aarde op hun hoofd gedaan.
Zij hebben rouwzakken omgebonden.
Zij hebben hun hoofd naar de aarde laten zinken,
de jonge vrouwen van Jeruzalem.
- 11** *Kaf* (כ) Mijn ogen zijn uitgeput door tranen.
Mijn ingewanden zijn onrustig geweest.
Mijn gal is op de aarde uitgegoten
om de ondergang van de dochter van mijn volk;
door het bezwijken van kleine kinderen en zuigelingen
op de straten van de stad.
- 12** *Lamed* (ל) Zij zeiden tegen hun moeders:

“Waar is koren en wijn?”,
terwijl zij bezweken als dodelijk gewonde mensen
op de straten van de stad,
terwijl hun leven wegvloede
aan de borst van hun moeders.

- 13** *Meem* (מֵימ) Wat zal ik jou voorhouden,
waarmee zal ik jou vergelijken,
dochter Jeruzalem?
Waarmee zal ik jou gelijkstellen,
en zal ik jou troosten,
jonge vrouw, dochter Zion?
Ja, groot als de zee is jouw breuk.
Wie zal jou genezen?
- 14** *Noen* (נֹעַן) Jouw profeten hebben voor jou waargenomen,
nutteloosheid en dwaasheid,
en zij hebben over jouw slechtheid niets geopenbaard
om jouw gevangenschap af te wenden.
Zij namen voor jou waar,
nutteloze en misleidende orakels.
- 15** *Samech* (סָמַח) Over jou hebben zij in de handen geklapt,
alle voorbijgangers over de weg.
Zij hebben gefloten.
Zij schudden hun hoofden
over de dochter Jeruzalem:
“Is dit de stad, waarvan ze zeiden:
“Volmaakt van schoonheid,
een blijdschap voor de hele aarde?”
- 16** *Pee* (פֵּה) Zij hebben hun mond over jou geopend,
al jouw vijanden.
Zij hebben gefloten.
Zij knarsten de tanden van wraak.
Zij hebben gezegd: “Wij hebben haar verslonden.
Jazeker, dit is de dag, waarop wij hebben gehoopt.
Wij hebben hem bereikt.
Wij hebben hem gezien.

- 17** *Ain* (𐤀) Jahweh heeft gedaan, wat Hij Zich had voorgenomen.
 Hij heeft uitgevoerd, wat Hij heeft gezegd;
 wat Hij vanaf de dagen van weleer had bevolen.
 Hij heeft afgebroken, en Hij heeft niet gespaard.
 Hij maakte de vijand blij over jou.
 Hij heeft de hoorn van jouw tegenstanders verhoogd.
- 18** *Tsade* (𐤁) Hun hart heeft naar de Heer geschreeuwd om hulp,
 muur van de dochter Zion.
 Laat de tranen neerkomen als een beek,
 overdag en 's nachts!
 Je moet jezelf geen rust gunnen.
 Jouw ogen moeten niet ophouden.
- 19** *Qof* (𐤂) Sta op! Schreeuw het uit in de nacht
 omtrent het begin van de nachtwaken!
 Stort jouw hart uit als water
 voor de ogen van de Heer!
 Hef jouw handen naar Hem op
 om het leven van jouw kleine kinderen,
 die door de honger bezwijken
 op de hoek van alle straten!
- 20** *Reesj* (𐤃) "Zie, Jahweh, en kijk om naar
 wie U zo hebt behandeld!
 Of moeten vrouwen hun eigen vrucht eten;
 de vertroetelde kleine kinderen?
 Of moeten in het heiligdom van de Heer worden gedood,
 priester en profeet?"
- 21** *Sjin* (𐤄) Zij hebben in de straten op de grond gelegen,
 jong en oud.
 Mijn jonge vrouwen en mijn jonge mannen
 zijn gevallen door het zwaard.
 Op de dag van uw woede hebt U hen gedood.
 U hebt hen afgeslacht.
 U hebt hen niet gespaard.
- 22** *Taw* (𐤅) U roept bijeen zoals op de dag van een heilig feest,

mijn verschrikkingen van rondom,
en er is op de dag van de woede van Jahweh,
geen vluchteling en overlevende geweest.
Wie ik heb vertroeteld, en ik heb grootgebracht,
heeft mijn vijand omgebracht.

Evenals in het 1^e lied is ook in dit klaaglied een duidelijke opbouw te herkennen. Het bestaat uit 3 delen. In het 1^e deel (v.1-10) wordt over de treurige ondergang van de stad Jeruzalem geschreven. Daarna jammert in het volgende deel (v.11-19) de dichter persoonlijk over de ellende situatie. Deze jammerklacht eindigt in een oproep aan de muur en de inwoners van de hoofdstad om de Here te smeken om hulp (v.18,19). In het laatste deel (v.20-22) wordt namens de inwoners van Jeruzalem gebeden om Gods verlossing.

In het 1^e lied ging het vooral over de tijd na de ondergang en verwoesting van Jeruzalem. In dit lied komen vooral de gebeurtenissen tijdens de verovering van het Tweestammenrijk Juda en de hoofdstad aan de orde. Voorvallen uit de tijd na 586 voor Christus komen totaal niet in beeld. De ondergang van Jeruzalem was waarschijnlijk nog niet zo heel erg lang geleden gebeurd. Het zat bij de dichter nog vers in het geheugen. Het lijkt er dus sterk op, dat dit lied binnen enkele jaren na 586 is ontstaan.

- 1 *Alef (א)* Wat (of Hoe) heeft de Heer in (of door) zijn woede
de dochter (van) Zion ⁴⁴ in een (donkere) wolk gehuld
(of Zion met een (donkere) wolk bedekt).⁴⁵
(Van)uit de hemel[en] heeft Hij (op) de aarde (of het land) (neer/weg)geworpen,
de eer (of de luister/heerlijkheid) van Israël,
en Hij heeft niet aan de voetbank van zijn voeten gedacht
(of heeft zich niet ... herinnerd),
in (= op) de dag van zijn woede.

Met *de dochter Zion* wordt de stad Jeruzalem bedoeld (Ps.9:15, Jes.10:32, Klaag.1:6).

In het verleden was de eer van Israël bij wijze van spreken tot de hemel toe gestegen. Die eer was in de tijd van de dichter weer *op de aarde neergeworpen* (vgl. Mat.11:23^a, Luk.10:15).

De voetbank van Gods voeten is de plaats waar Hij verblijft. Verscheidene keren wordt daar de ark mee aangeduid (1Kron.28:2, Ps.132:7). Hoogstwaarschijnlijk is de ark van de Here door de soldaten van koning Nebukadnezar II (604 – 562) bij de verwoesting van de tempel van het goud beroofd, en daarna in brand gestoken. De Babyloniërs vermeldden niet, dat ze de ark hebben buitgemaakt. Daarna is er niets meer van vernomen (vgl. Jer.3:16).

- 2 *Bet (ב)* De Heer heeft verwoest (of verzwolgen/verslonden) - Hij heeft niet gespaard -

⁴⁴ Oorspronkelijk was Zion een burcht in de stad Jeruzalem. Koning David (1012 – 972) heeft deze burcht op de Jebusieten veroverd (2Sam.5:7, 1Kron.11:5). Deze burcht lag aan de zuidkant van de heuvel of berg in het oosten van Jeruzalem. Later werd de hele heuvel Zion genoemd (Ps.2:6, 74:2, 78:68). Vervolgens werd met Zion ook de hele stad Jeruzalem aangeduid (Ps.51:20, 135:21, 147:12).

⁴⁵ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier *hult de Heer de dochter (van) Zion in een wolk (of bedekt de Heer de dochter (van) Zion met een wolk)*. Op grond van de Griekse handschriften(, de Vulgaat) en het tekstverband is voor de voltooide tijd gekozen. (Dit gedeelte is in de Dode Zee-rollen verloren gegaan.)

alle verblijfplaatsen (of weide(gronde)n) van Jakob (= Israël).

In zijn verbolgenheid heeft Hij afgebroken (of neergehaald),

de vestingen van de dochter (van) Juda (= het Tweestammenrijk) (vgl. Klaag.1:15^c).

Hij heeft (ze) [tot(aan)/naar/tegen] de aarde (of het land) laten bereiken

(of laten aanraken).

Hij heeft haar koning ⁴⁶ en haar vorsten onteerd (of geschonden/ontheilgd/ontwijd).

In het bovenstaande vers beschrijft de dichter heel duidelijk de complete verwoesting en vernietiging van het hele Tweestammenrijk Juda (Zie ook v.5,8).

3 *Gimel* (ג) In zijn kokende woede ⁴⁷ heeft Hij afgehakt,

elke hoorn van Israël.

Hij heeft zijn rechter(hand) [naar achteren] teruggetrokken,

voor het gezicht van (= bij het verschijnen van) de vijand.

Hij (ont)brandde (of verbrandde) in (= tegen) Jakob (zo)als een vlamvend vuur.

Het (of Zij) heeft naar alle kanten (of rondom/de omgeving) verteerd

(of verslonden/(op)gegeten).

Een hoorn is een teken van koninklijke kracht (vgl. 1Sam2:1, Ps.75:5,11, 89:18,25, 112:9, 132:17, enz.). Als *alle horens zijn afgehakt*, dan is alle kracht verdwenen (vgl. Ps.75:11, Jer.48:25).

De machtige *rechterhand* van God biedt bescherming (Ex.15:6, Ps.20:7, 108:7). Als die hand zich terugtrekt, dan verdwijnt daarmee ook de hulp van de Here (vgl. Ps.74:11).

Het vlamvend vuur was een teken van oorlog. Rondtrekkende soldaten staken na hun plundertochten alles wat ze niet konden gebruiken of meenemen, meestal in brand. Dit gebeurde ook vaak bij veroverde steden (2Kon.25:8,9, 2Kron.36:19, Ezech.19:12, 21:3, 1Mak.3:5, 4:20, 5:5,28,35,44 10:84,85). Het was de Here zelf, die dit vuur tegen de bezittingen van de Joden liet branden, en alles *naar alle kanten* liet verteren.

4 *Dalet* (ד) Hij (= God) heeft zijn boog gespannen (zo)als een vijand.

Hij heeft zich opgesteld (zo)als een tegenstander (of een onderdrukker).⁴⁸

Hij doodde al wat een lust was (of alle beminden/begeerlijkheden) van (= voor)

het oog,

in de tent van de dochter (van) Zion.

⁴⁶ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier *een koningschap* (of *een koninkrijk*). Dit verschilt in het Hebreeuws maar één letter (*een koningschap/koninkrijk ממלכה* of *haar koning מלכה*). Om logische redenen en op grond (van een deel) van de Griekse handschriften, de Syrische en Arabische vertaling is voor *haar koning* gekozen (vgl. v.9). (Helaas ontbreekt dit gedeelte in de Dode Zeerollen.)

Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 42.

⁴⁷ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier *In de kokende woede*. Op grond van de Griekse handschriften (de Vulgaat), de Syrische tekst en het tekstverband is voor *In zijn kokende woede* gekozen.

Vers 3 is in de Dode Zeerollen verloren gegaan.

⁴⁸ Dit vers is helaas niet ongeschonden overgeleverd, en ontbreekt ook in de Dode Zeerollen. In de Hebreeuwse tekst staat *Zijn rechter(hand) heeft zich opgesteld (zo)als een tegenstander (of een onderdrukker)*. Volgens de versmaat staat er een woordgroep te veel. Omdat de Here zijn beschermende rechterhand net al had teruggetrokken (v.3), ligt het voor de hand om dat weg te laten. In de Griekse handschriften (en de Vulgaat) staat *Hij heeft zijn rechterhand versterkt (of verstevigd) als een tegenstander*. Dit lost echter de genoemde bezwaren niet op. Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 49.

Hij heeft zijn grimmigheid uitgestort (of uitgegoten/vergoten) (zo)als het vuur,⁴⁹

.....

Met *al wat een lust was, voor het oog* worden hier vooral de jonge energieke mensen bedoeld (Ezech.24:25). Er heeft dus een slachtpartij onder de jongeren plaatsgevonden. De dichter beleefde het, alsof het God zelf was, die tegen zijn eigen ongehoorzame volk streed.

Het woord *tent* is een herinnering aan de tijd dat de Israëlieten in de woestijn waren. Sinds de tocht door de woestijn werd er vaak over tenten gesproken, terwijl er huizen werden bedoeld (Richt.7:8, 20:8, 1Sam.4:10, 13:2, 2Sam.18:17, 19:8, 20:1,22, 1Kon.8:66, 12:16, Ps.132:3, Jer.4:20, enz.). Met *de tent van de dochter Zion* wordt de stad Jeruzalem als woonplaats aangeduid.

5 *Hee* (𐤇) De Heer is (zo)als een vijand geworden (of geweest).

Hij heeft Israël verwoest (of verzwolgen/doorgeslikt/verslonden).

Hij heeft al haar paleizen verwoest (of verzwolgen/doorgeslikt/verslonden).

Hij heeft haar vestingen (of versterkte steden) geteisterd
(of verwoest/vernield/bedorven).

Hij liet in (of met/door) de dochter (van) Juda (= het Tweestammenrijk)
toenemen (of talrijk maken/talrijk worden) (vgl. Klaag.1:15^c),
getreur (of rouw) en geklaag (of gekerm).

6 *Waw* (𐤅) Hij deed (of behandelde ... gewelddadig) zijn tabernakel
(of zijn tent/(loof)hut) (zo)als een tuin (of een hof) geweld aan.

Hij heeft zijn plaats van samenkomst (of zijn vastgestelde plaats/tijd) (= zijn tempel)
verwoest (of geteisterd/vernield/bedorven) (vgl. Ex.25:22).

Jahweh⁵⁰ heeft in Zion laten vergeten,

vastgesteld feest (of vastgestelde tijd/plaats) (= (heilig) feest) en sabbat.

Hij verwierp (of versmaadde/verachtte) in zijn verbolgen (of verontwaardigde) woede,
koning en priester.

Door de verwoesting van Jeruzalem en de tempel verloor de hoofdstad haar bestuurlijke en godsdienstige functies. Zowel de *koning* en zijn ambtenaren, als de *priesters* konden hun werk niet meer naar behoren doen. Zij waren door God uit hun ambt gezet.

Bij het lezen van het volgende vers moeten we ons realiseren, dat de tempel en het paleis heel dicht bij elkaar stonden. Koning Salomo (972 – 932) liet zijn paleis aan de tempel vast bouwen (1Kon.6 en 7, 2Kon.11:2,6,13, 16:18, 1Kron.9:18, 2Kron.22:11,12, 23:12, Jer.26:10). Ze waren slechts door één muur van elkaar gescheiden. Dat was in strijd met de heiligheid van de Here (Ezech.43:8).⁵¹

⁴⁹ De 2e helft van deze 3e versregel ontbreekt.

Zie Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5e druk, Kampen, z.j., pag. 42 en 49.

⁵⁰ Jahweh betekent *Ik zal zijn, die Ik ben, of Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God Zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: “Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd.” Opmerkelijk is, dat pas in dit vers over God als de Verbondsgod wordt gesproken. Vaak wordt in dit hoofdstuk het afstandelijke woord *Heer* gebruikt.

⁵¹ Zie Turenout T. van, Ezechiël, God maakt sterk, Grijskerk, 2019.

- 7 *Zajin* (ר) Jahweh heeft zijn altaar verworpen (of weggeworpen/in de steek gelaten).
 Hij heeft zijn heiligdom verafschuwd (of veracht).
 Hij heeft overgegeven (of uitgeleverd) in de hand (= de macht) van de vijand,
 de muren van haar paleizen.
 Zij hebben in het huis van Jahweh geluid (of een stem) gegeven
 (= van Jahweh geschreeuwd),
 (zo)als (op) de dag van een vastgesteld feest (of een vastgestelde tijd/plaats)
 (= een (heilig) feest).

Op het heilige tempel terrein waar vroeger het vrolijke geluid van een feestvierende menigte was te horen, hadden heidense soldaten al joelend hun overwinningsfeest gevierd.

- 8 *Chet* (ח) Jahweh had bedacht (of was van plan/had gepland) (= besloten)
 om te verwoesten (of te vernietigen),
 de muur van de dochter (van) Zion.
 Hij heeft het (meet)lint (of het koord/(meet)snoer) (daarover) gespannen
 (of uitgestrekt/uitgespreid).
 Hij heeft zijn hand niet teruggetrokken (of niet laten terugkeren) vanuit (= om) (het)
 te verwoesten (of te verzwelgen/door te slikken/te verslinden).
 Hij liet de vestingwal en de muur treuren (of rouwen).
 Zij zijn samen verzwakt (of weggekwijsd/bezweken) (vgl. Jer.14:2).

Met het *verwoesten van de muur* en *de vestingwal* begon Nebuzaradan een maand na de inname van de hoofdstad. Hij kwam vanuit Ribla, waar koning Nebukadnezar II (604 – 562) was, naar Jeruzalem (2Kon.25:8-11, Jer.52:12-15). De *verwoesting* van de Joodse hoofdstad werd planmatig uitgevoerd.

De vestingwal lag buiten de stadsmuur om Jeruzalem heen (vgl. Jes.26:1).

- 9 *Thet* (ח) Haar poorten zijn in de aarde (of in de grond/het land) gezonken.⁵²
 Hij heeft haar grendels vernield en [Hij heeft] gebroken.
 Haar koning en haar vorsten zijn onder de (heidens)volken.
 Er is geen (onderwijs in de) wet.
 Ook (of Zelfs) hebben haar (valse) profeten niet ontvangen (of gevonden),
 een openbaring (of een visioen) van(uit) Jahweh.

De koning en de vorsten (= de hoge ambtenaren) van Jeruzalem en het Tweestammenrijk zijn in ballingschap gegaan. *Ze zijn onder de heidensvolken*.

Het was de taak van de priesters om de wetten goed te bestuderen. Ze moesten aan de Israëlieten onderwijs geven over de wetten (Lev.10:8-11, Deut.33:10, Jer.2:8, Mi.3:11). Door het ontbreken van priesters om de wetten te onderwijzen, en de koning en zijn ambtenaren om de wetten te handhaven, bestonden er in de praktijk geen wetten.

⁵² Hier is blijkbaar het stijlenmerk van de hyperbool (= overdrijving) gebruikt, want de poorten zakten niet letterlijk in de grond. Dat blijkt wel uit de volgende zin. Het vernielen en stuk breken van de grendels heeft geen zin, als de poorten toch in de grond waren gezakt. Met het in de grond zinken wordt bedoeld, dat de poorten vrijwel helemaal waren verdwenen. Het leek wel, alsof ze in de grond waren weggezonden.

Echte profeten zoals Jeremia en Ezechiël kregen nog steeds *openbaringen* van God. Verreweg de meeste profeten waren echter valse profeten. Zij hadden geprofeteerd, wat vooral de rijke mensen graag wilden horen. Daarvoor lieten ze zich graag betalen. Ze hadden voorspeld, dat de Here Jeruzalem zou bevrijden, en dat de machtige koning Nebukadnezar II (604 – 562) zou worden verslagen. Alles zou weer worden, zoals het vroeger was (Jer.4:10, 6:13,14, 8:10^b,11, 14:13, 23:16,17, 28, enz.). Nu het Twestammenrijk Juda was verslagen, en de stad Jeruzalem met de prachtige tempel was verwoest, stonden die broodprofeten met hun mond vol tanden (vgl. Jer.4:9, 14:18). Ze hadden in werkelijkheid nooit *een openbaring van Jahweh* gekregen.

- 10** *Jod* (⋆) Ze zitten, ze zwijgen (of ze zijn stil) (= Ze zitten zwijgend (of stil/verstomd))
tegen (of naar/voor) (= op) de grond (of het land/de aarde),
de oudsten (of de ouderen) van de dochter (van) Zion.
Zij hebben (droge) aarde (of stof/as) op (of over) hun hoofd omhoog laten gaan
(= hoofd gedaan).
Zij hebben (rouw)zakken omgebonden (of zich met ... omgord).
Zij hebben hun hoofd naar (of tegen/voor) de aarde (of het land/de grond) laten zinken
(of (af/neer)dalen/neerkomen),
de jonge vrouwen (of de meisjes/maagden) van Jeruzalem (vgl. Klaag.1:4).

Niet alleen het werk van de koning en zijn ambtenaren, de priesters en de valse profeten lag stil. Ook *de oudsten* wisten niet meer wat ze moesten doen.⁵³ Ze zaten in *zak en as zwijgend op de grond* (vgl. Job 2:8^b,13).

In die tijd droeg men een *zak* als teken van *rouw* (Gen.37:34, Jer.6:26, Am.8:10, Mi.1:16). Ook deden veel mensen *aarde of as op hun hoofd* (Joz.7:6, 1Sam.4:12, 2Sam.1:2, Jes.61:3^a, Ezech.27:30, Mi.1:10), en/of wentelde men zich in stof en as (Job 2:8, Jes.47:1, Ezech.27:30, Mi.1:10).

Jonge vrouwen worden meestal in verband gebracht met blijheid en geluk (Ex.15:20, Richt.21:21,23, 1Sam.18:6,7, Jer.31:4). Als zij het *hoofd naar de aarde laten zakken*, dan ziet het er echt heel slecht uit.

Veel jonge mannen ontbraken. Een groot deel van hen was in de strijd gesneuveld.

Na deze beschrijving over de treurige ondergang van het Twestammenrijk Juda en de hoofdstad Jeruzalem, begint in het volgende vers de dichter over zijn persoonlijke gevoelens en belevenissen te vertellen (v.11-19).

- 11** *Kaf* (⌘) Mijn ogen zijn uitgeput (of zijn ten einde gekomen) door (of met/in) tranen.
Mijn ingewanden (of Mijn binnenste/buik) zijn onrustig (of zijn in verwarring)
geweest (vgl. Klaag.1:20).
Mijn lever (= Mijn gal) is tegen (of naar/voor) (= op) de aarde (of het land/de grond)
(uit)gegoten (of vergoten/uitgestort) (geworden)⁵⁴

⁵³ Oudsten waren familiehoofden. De eerste oudsten kwamen al vroeg in de geschiedenis van het volk Israël voor (Ex.3:16,18, 4:29, 12:21, enz.). Ze vertegenwoordigden hun familie, en spraken recht tussen families en personen (Deut.19:12, 21:2-9,18-21, 22:13-21, 25:5-10, Rut 4:1-10). Ook tijdens de ballingschap waren er oudsten (Jer.29:1, Ezech.8:1, 14:1, 20:1,3).

⁵⁴ Het lijkt er sterk op, dat de profeet Jeremia heel erg moest overgeven van verdriet, zodat zelfs de gal eruit kwam. *Zijn ingewanden waren vol onrust.*

om (of van(wege)) de breuk (= de ondergang/val) van de dochter van mijn volk
(= Jeruzalem); ⁵⁵

door (of met/in) (het) bezwijken (of in onmacht raken) (van) (klein) kind en zuigeling
(= van kleine kinderen en zuigelingen)

in (= op) de straten (of de pleinen) van de stad.

12 *Lamed* (ל) Zij zeiden ⁵⁶ tegen (of naar/tot) hun moeders:

“Waar is koren (of graan) en wijn?”,

met (of door) het bezwijken van hen (= terwijl zij bezweken) (zo)als (dodelijk)
gewonde(mense)n

in (= op) de straten (of de pleinen) van de stad,

met (of door) het zich(zelf) uitgieten (zich uitputten/uitstorten) van hun ziel
(= hun leven)
(= terwijl hun leven wegvloede)

aan (of tegen) de borst van hun moeders (vgl. Klaag.4:4).

Brood en jonge wijn (= most) was het dagelijkse eten en drinken uit de tijd (Gen.27:28,37, Num.18:12, Deut.7:13, 11:14, Jer.31:12, enz.).⁵⁷ Hierbij kunnen we denken aan het brood en de wijn bij het heilig avondmaal.

Door gebrek aan eten en drinken stierven erg veel kleine kinderen, en zuigelingen kwijnden weg *aan de* uitgedroogde *borst van hun moeders*. Niet alleen kleine kinderen, maar ook veel zuigelingen waren oud genoeg om naar brood en jonge wijn te kunnen vragen.⁵⁸

13 *Meem* (מ) Wat (of Hoe/Waarmee) zal ik jou (vrouwelijk) voorhouden
(of getuigen/steeds opnieuw zeggen),

waarmee (of wat/hoe) zal ik [voor] jou (vrouwelijk) vergelijken,

[de] dochter (van) Jeruzalem?

Waarmee (of Wat/Hoe) zal ik [voor] jou (vrouwelijk) gelijkstellen,

en zal ik jou (vrouwelijk) troosten (of bemoedigen),

jonge vrouw (of maagd/meisje), dochter (van) Zion?

Ja, (of want/(om)dat) groot (zo)als de zee is jouw (vrouwelijk) breuk.

Wie zal [voor] jou (vrouwelijk) genezen (vgl. Jer.30:12,13)?

14 *Noen* (נ) Jouw (vrouwelijk) (valse) profeten hebben voor jou waargenomen
(of voorzien/gezien),

nutteloosheid (of valsheid/onechtheid/iijdelheid) en dwaasheid (of smakeloosheid),

⁵⁵ Met *de dochter van mijn volk* wordt de stad Jeruzalem bedoeld (Jes.22:4, Jer.4:11, 6:26, 8:11,19,21,22, 9:1,7, 14:17, Klaag.3:48, 4:3,6,10). Dit is een kenmerkende manier van spreken van de profeet Jeremia over de hoofdstad.

⁵⁶ In de (Masoretische) Hebreeuwse tekst staat hier *Zij zeggen*. Op grond van de Griekse handschriften(, de Vulgaat) en het tekstverband is voor *Zij zeiden* gekozen. (In de Dode Zeerollen is dit vers verloren gegaan.)

⁵⁷ Het was ook het dagelijkse eten en drinken voor de kinderen. Het alcoholpercentage van de jonge wijn was in die tijd veel lager dan nu. Zuiver en gezond water was lang niet altijd zo gemakkelijk te krijgen. Bovendien wist je nooit helemaal zeker, hoe goed het water was.

⁵⁸ In die tijd gingen jonge kinderen, totdat ze kleuter werden, nog aan de borst (2Mak.7:27).

en zij hebben over jou (vrouwelijk) slechtheid (of jouw ongerechtigheid) niets
geopenbaard (of onthuld/blootgelegd)
om jouw gevangenschap af te wenden (of te laten terugkeren).

Zij namen (of (voor)zagen) voor jou waar,
nutteloze (of valse/onechte/ijdele) en misleidende (of verleidende) (draag)lasten
(of opdrachten) (= orakels/openbaringen/profetiën).

De valse profeten bemoeilijkten het werk van echte profeten zoals Jeremia en Ezechiël. Terwijl ze hun volksgenoten duidelijk hadden moeten waarschuwen, gaven ze aan hen valse hoop (vgl. Jer.23:13,22, Ezech.13:5). Hun leugenachtige profetiën werkten mee aan de ondergang van het Tweestammenrijk en de hoofdstad Jeruzalem (Jer.27:10,15). Daarom waarschuwden Jeremia en Ezechiël voor deze misleiders (Jer.29:8,9, Ezech.13).

15 *Samech* (ש) Over jou (vrouwelijk) hebben zij (in) de (hand)palmen (= de handen)
geklapt (of geslagen),

alle voorbijgangers van (= over) de weg.

Zij hebben gefloten (of gesist).

Zij schudden hun hoofd(en)

over de dochter (van) Jeruzalem:

“Is dit de stad, waarvan ze zeggen (= ze zeiden):

“Volmaakt (of Volkomen) van schoonheid (vgl. Ps.50:2)[(,

een blijdschap (of een verblijding/vrolijkheid) voor (of van) de hele aarde
(of het hele land)]?”⁵⁹

Het *klappen in de handen* is een teken van hoon en spot (Job 27:23, 34:37), evenals het *fluiten* (Job 27:23, Jer.18:16, 19:8, 25:9, Ezech.27:36, Mi.6:16) en het *schudden van de hoofden* (2Kon.19:21, Ps.22:8, 44:15, 109:25, Jes.37:22, Jer.18:16, 48:27).

Het verwoeste Jeruzalem was het tegenbeeld van *Volmaakt van schoonheid*. Juist deze grote tegenstelling vergrootte de spot en het verdriet. De vijanden van Israëls hoofdstad reageerden opgetogen, en lieten hun haatgevoelens duidelijk merken.

16 *Pee* (פ) ⁶⁰ Zij hebben hun mond over (of tegen(over)) jou (vrouwelijk) geopend,
al jouw (vrouwelijk) vijanden (vgl. Job 16:10^a, Ps.22:14^a, 35:21).

Zij hebben gefloten (of gesist).

Zij knarsten de tand(en) (van wraak) (vgl. Job 16:9, Ps.35:16, 37:12).

Zij hebben gezegd: “Wij hebben (haar) verslonden (of doorgeslikt).

(Ja)zeker (of Inderdaad), dit is de dag, waarop wij hebben gehoopt (of gewacht)
(of waarnaar wij (begerig) hebben uitgezien).

Wij hebben (hem) bereikt (of gevonden).

Wij hebben (hem) gezien.

⁵⁹ Dit gedeelte past niet meer in de versbouw. Het zou niet oorspronkelijk kunnen zijn.
Zie Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 44.

⁶⁰ Het is opvallend, dat alleen in het 1^e lied de alfabetische volgorde helemaal klopt. In het 2^e, 3^e en 4^e klaaglied zijn de Ain (א) en de Pee (פ) omgewisseld.

- 17** *Ain* (𐤀) Jahweh heeft gedaan (of gehandeld), wat Hij Zich had voorgenomen.
 Hij heeft uitgevoerd (of voltooid), zijn gesproken woorden (=, wat Hij heeft gezegd);
 wat Hij van(af/uit) de dagen van weleer (of oudsher/vroeger) had bevolen
 (of geboden/opgedragen).
 Hij heeft (af)gebroken, en Hij heeft niet gespaard.
 Hij maakte de vijand blij over jou (vrouwelijk).
 Hij heeft de hoorn van jouw (vrouwelijk) tegenstanders verhoogd (of verheven).

Veel Joden zagen de ondergang en verwoesting van Jeruzalem als het werk van God, ook al werd het door mensen uitgevoerd.⁶¹ Het gebeurde echter vooral, doordat de hemelse Vader zijn volk had verlaten (Ezech.10:4,18,19, 11:22,23).⁶² Daardoor viel zijn bescherming weg. Daarvoor had de profeet Mozes al eeuwen geleden ernstig gewaarschuwd (Lev.26:23-39, Deut.28:47-57).

Een *hoorn* is een teken van koninklijke kracht (v.3). Jahweh heeft de tegenstanders sterker gemaakt (vgl. 1Sam.2:1, Ps.89:25, 92:11, 148:14).

In het volgende vers wordt tegen de muur (vrouwelijk) van Jeruzalem gesproken. Die groten-deels beschadigde muur wordt als vertegenwoordigster van de hoofdstad en heel Gods volk opgeroepen om te rouwen en te treuren. Ze moest overdag en de hele nacht bij de Here smeken om uitkomst en hulp.

- 18** *Tsade* (𐤀) Hun hart (van de Judeeërs) heeft geschreeuwd (om hulp) naar de Heer,
 muur van de dochter (van) Zion.
 Laat de tranen neerkomen (of neerdalen) (zo)als een beek,
 overdag en nacht (= 's nachts)!
 Je moet (of zal) [aan/voor] je(zelf) (vrouwelijk) geen rust (of verlichting) geven
 (= gunnen).
 De dochter van jouw (vrouwelijk) oog (= Jouw ogen/oogappel) moet(en)
 (of zullen/zal) niet zwijgen (of stil zijn) (= niet ophouden).

- 19** *Qof* (𐤀) Sta op! Schreeuw het uit (of Jubel) in de nacht
 omtrent (of tegen/voor/naar) het begin (of het hoofd) van de nachtwaken!
 Stort (of Giet) jouw (vrouwelijk) hart uit (zo)als [het] water
 voor het gezicht van (= voor de ogen van) de Heer!
 Hef jouw (vrouwelijk) handen naar Hem op
 om (of op (grond van)/voor/ten gunste van) de ziel (= het leven) van jouw (vrouwelijk)
 (kleine) kinderen

⁶¹ God is niet de oorzaak van het onheil en het kwaad. Hij heeft er wel controle over. De oorzaak van het kwaad ligt in de ongehoorzaamheid van de satan en de (eerste) mensen.

Het kwaad is ook niet geschapen, maar het ontstaat door het losmaken van onderlinge verbanden en relaties. Als bijvoorbeeld de liefde wordt losgekoppeld van het recht, dan wordt liefde persoonlijke willekeur, en recht ont-aardt in wetticisme. Satan koppelde het koningschap van de mens los van dienstbaarheid aan de Here en de naas-te. Dat leidde tot egoïsme, heerszucht en vervreemding van de Almachtige en van elkaar. Deze dingen zien we helaas ook vandaag maar al te vaak om ons heen, en als we niet heel goed oppassen, eveneens bij onszelf.

⁶² Zie ook Turenout T. van, Ezechiël, God maakt sterk, Grijskerk, 2019.

[(, d(i)e door de honger bezwijken (of zwak zijn (geworden))

in (= op) het begin (of het hoofd) (= de hoek) van alle straten)]! ⁶³

In de tijd van het Oude Testament verdeelde men een nacht in 3 nachtwaken: de eerste nachtwak, de middelste nachtwak (Richt.7:9) en de morgenwak (Ex.14:24, 1Sam.11:11). Was een nachtwak voorbij, dan werden de wachtposten van een stad gewisseld.

Men bad toen niet met de handen gevouwen, maar met de handen omhoog. Men *hief de handen op* naar de hemel, waar God woont (Ex.9:33, 1Kon.8:22,54, 2Kron.6:12,13, Ezra 9:5, Neh.8:7, Ps.28:2, 63:5, 134:2, Klaag.3:41).

In de volgende verzen (20-22) staat het gebed van de hoofdstad Jeruzalem (Zie vers 21.) tot God.

20 *Reesj* (𐤓) “Zie, Jahweh, en kijk (om) (of zie (om)) naar wie U zo hebt behandeld!

Of (of Als) moeten (of zullen) vrouwen hun (eigen) vrucht eten; ⁶⁴

de vertroetelde (of gekoesterde) (kleine) kinderen?

Of (of Als) moeten (of zullen) in het heiligdom van de Heer worden gedood, priester en profeet?

Dat priesters tijdens de inname van Jeruzalem in de tempel zijn doodgeslagen, is te verwachten (vgl. 2Kon.25:18-21^a, Jer.52:24-27^a), maar dit overkwam ook (valse) profeten.

21 *Sjin* (𐤑) Zij hebben (in) de straten tegen (of naar) (= op) de grond (of de aarde/het land) (neer)gelegen, jong(en) (of knecht) en oud(ere/ste).

Mijn jonge vrouwen (of Mijn maagden/meisjes) en mijn jonge mannen zijn gevallen door het zwaard.

In (= Op) de dag van uw woede hebt U (hen) gedood.

U hebt (hen) (af)geslacht.

U hebt (hen) niet gespaard (of ontzien/U hebt (met hen) geen medelijden gehad).

In deze verzen (20-22) zien we, dat het God is (Ezech.9), die deze straffen door zondige mensen uit laat voeren. Hij heeft de macht om dit te doen op het moment dat Hij daarvoor uitkiest.

22 *Taw* (𐤕) U roept (bijeeno/om hulp) ⁶⁵ (zo)als (op) de dag van een vastgesteld feest (of van een vastgestelde tijd/plaats) (= van een (heilig) feest), mijn verschrikkingen van rondom,

en er is in (= op) de dag van de woede van Jahweh,

⁶³ Volgens de regelmatige opbouw van de verzen heeft dit vers 2 regels te veel. Omdat vers 19 inhoudelijk toch een passend en sluitend geheel vormt, is erg moeilijk uit te maken welke regels dat zouden zijn. Het slot van dit vers komt daarvoor het meest in aanmerking. Deze informatie staat min of meer al in het slot van vers 11. Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 45.

⁶⁴ Hiervoor hadden de profeten Mozes en Jeremia al gewaarschuwd (vgl. Lev.26:29, Deut.28:55-57, Jer.19:9).

⁶⁵ In de Griekse handschriften (en de Vulgaat) staat hier *hebt (bijeeno)geroepen*. Ook dit zou de oorspronkelijke tekst kunnen zijn. (In de Dode Zee-rollen is dit vers verloren gegaan.)

geen vluchteling (of ontsnapte/ontkomene) en overlevende (of overblijfsel) geweest.

Wie ik heb vertroeteld (of gekoesterd), en ik heb grootgebracht (of groot gemaakt),

heeft mijn vijand tot een einde gebracht (of beëindigd) (= vijand omgebracht).

Verschrikking van rondom was een vaste uitdrukking of gezegde, die vooral bij de profeet Jeremia vaak voorkwam (Jer.6:25, 20:3,10, 46:5, 49:29).⁶⁶ Het betekende, dat het dodelijke gevaar van alle kanten dreigde.

Nadat Jeruzalem in 586 door de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) was overd en verwoest, en verreweg het grootste van de bevolking van het Tweestammenrijk in ballingschap was gevoerd, werd in 581 voor Christus de rest van de inwoners in het heilige land door Nebuzaradan naar Babel gedeporteerd (Jer.52:30).

⁶⁶ Buiten de 2 bijbelboeken van de profeet Jeremia komt deze uitdrukking nog maar één keer in de Bijbel voor: Ps.31:14.

3. Derde klaaglied: Ellende en troost.

Hoofdstuk 3

- 1 *Alef (א)* Ik ben de kerel die ellende heeft gezien,
door de stok van zijn verbolgenheid.
- 2 *Alef (א)* Hij heeft mij geleid.
Hij liet mij in de duisternis gaan, en niet in het licht.
- 3 *Alef (א)* Jazeker, tegen mij keert Hij
steeds opnieuw zijn hand, de hele dag.
- 4 *Bet (ב)* Hij heeft mijn vlees en mijn huid versleten.
Hij heeft mijn botten gebroken.
- 5 *Bet (ב)* Hij heeft tegen mij aangebouwd.
Hij omringde mij met vergif en moeite.
- 6 *Bet (ב)* Hij heeft mij in duistere plaatsen laten wonen,
als mensen die allang dood zijn.
- 7 *Gimel (ג)* Hij heeft mij ommuurd, zodat ik niet kan vertrekken.
Hij heeft mij met zware koperen boeien geboeid.
- 8 *Gimel (ג)* Ook als ik schreeuw, en ik om hulp roep,
heeft Hij mijn gebed geblokkeerd.
- 9 *Gimel (ג)* Hij heeft mijn wegen ommuurd met uitgehakte stenen.
Hij heeft mijn paden onbegaanbaar gemaakt.
- 10 *Dalet (ד)* Een loerende beer is Hij voor mij;
een leeuw in een hinderlaag.
- 11 *Dalet (ד)* Mijn wegen heeft Hij afgebogen. Hij verscheurde mij.
Hij heeft mij een woestenis gemaakt.
- 12 *Dalet (ד)* Hij heeft zijn boog gespannen.
Hij stelde mij op als het doelwit voor de pijl.
- 13 *Hee (ה)* Hij heeft in mijn nieren laten doordringen,
de pijlen van zijn koker.
- 14 *Hee (ה)* Ik ben belachelijk geworden voor heel mijn volk;
hun spotlied heel de dag.
- 15 *Hee (ה)* Hij heeft mij met bitterheden verzadigd.
Hij heeft mij met alsem doordrenkt.
- 16 *Waw (ו)* Hij liet mijn tanden met kiezel breken.
Hij heeft mij neergedrukt in de as.

- 17 *Waw* (ו) U wierp mijn ziel de vrede uit.
Ik heb het goede vergeten.
- 18 *Waw* (ו) Ik zei: “Vergaan is mijn kracht
en mijn hoop op Jahweh.”
- 19 *Zajin* (י) Denk aan mijn ellende en mijn mishandeling,
de alsem en het vergif.
- 20 *Zajin* (י) Mijn ziel denkt steeds na,
en zij laat zich tegenover mij neerbuigen.
- 21 *Zajin* (י) Dit zal ik mij ter harte nemen,
daarom zal ik hopen.
- 22 *Chet* (ח) De goedgunstigheden van Jahweh zijn niet geëindigd.
Ja, zijn barmhartigheden zijn niet opgehouden.
- 23 *Chet* (ח) Elke morgen zijn zij nieuw.
Overvloedig is uw trouw.
- 24 *Chet* (ח) “Mijn deel is Jahweh”, heb ik bij mezelf gezegd.
Daarom zal ik op Hem hopen.
- 25 *Thet* (ט) Goed is Jahweh voor wie Hem verwacht;
voor de ziel die Hem zoekt.
- 26 *Thet* (ט) Goed is het, dat men zwijgend wacht
op de redding van Jahweh.
- 27 *Thet* (ט) Goed is het voor een kerel,
dat hij een juk draagt in zijn jeugd.
- 28 *Jod* (י) Hij zit eenzaam, en hij zwijgt,
want Hij heeft het hem opgelegd.
- 29 *Jod* (י) Hij doet zijn mond in het stof.
Misschien is er hoop.
- 30 *Jod* (י) Hij biedt een wang aan wie hem slaat.
Hij wordt verzadigd met smaad.
- 31 *Kaf* (כ) Ja, niet voor eeuwig verstoot
de Heer.
- 32 *Kaf* (כ) Ja, als Hij verdrietig gemaakt heeft, zal Hij zich ontfermen,
overeenkomstig de overvloed van zijn goedgunstigheden.

- 33 *Kaf* (כ) Ja, niet van harte heeft Hij onderdrukt;
maakte Hij de zonen van een man verdrietig.
- 34 *Lamed* (ל) Om onder zijn voeten te vertrappen,
alle gevangenen van het land,
- 35 *Lamed* (ל) om het recht van een kerel te buigen,
voor de ogen van de Allerhoogste,
- 36 *Lamed* (ל) om een mens in zijn rechtszaak in het ongelijk te stellen,
heeft de Heer het niet gezien?
- 37 *Meem* (מ) Wie heeft iets gezegd, en het gebeurt,
heeft de Heer het niet bevolen?
- 38 *Meem* (מ) Komt niet uit de mond van de Allerhoogste,
de slechte dingen en het goede?
- 39 *Meem* (מ) Wat klaagt dan een levend mens?
Een kerel klaagt over zijn zonde.
- 40 *Noen* (נ) Wij moeten onze wegen doorzoeken en onderzoeken,
en wij moeten ons bekeren tot Jahweh.
- 41 *Noen* (נ) Wij moeten ons hart en onze handpalmen opheffen
tot God in de hemel, en zeggen:
- 42 *Noen* (נ) “Wijzelf hebben gezondigd, en wij zijn opstandig geweest.”
“Uzelf hebt het ons kwalijk genomen.”
- 43 *Samech* (ס) “U hebt ons met woede bedekt. U achtervolgde ons.
U hebt gedood, U hebt ons niet gespaard.”
- 44 *Samech* (ס) “U hebt ons met een wolk bedekt,
tegen het passeren van een gebed naar U.”
- 45 *Samech* (ס) “Uitvaagsel en uitschot maakt U van ons,
in het midden van de volken.”
- 46 *Pee* (פ) Zij hebben hun mond over ons geopend,
al onze vijanden.
- 47 *Pee* (פ) Schrik en valstrik zijn voor ons gekomen,
de verwoesting en de verbrijzeling.
- 48 *Pee* (פ) Waterbeken dalen neer uit mijn oog
om de ondergang van de dochter van mijn volk.

- 49** *Ain* (א) Mijn oog heeft van tranen gevloeid, en zij houdt niet op.
Daarvoor zijn geen pauzes,
- 50** *Ain* (א) totdat Hij neerkijkt,
en Jahweh ziet vanuit de hemel.
- 51** *Ain* (א) Mijn oog heeft mijn ziel gekweld,
om al de dochters van mijn stad.
- 52** *Tsade* (צ) Fel hebben zij op mij gejaagd als op een vogel,
die zonder reden mijn vijanden zijn.
- 53** *Tsade* (צ) Zij hebben mijn leven in een cisterne gesmoord.
Ze gooiden een steen boven mij neer.
- 54** *Tsade* (צ) Water heeft over mijn hoofd gestroomd.
Ik heb gezegd: "Ik ben van alles afgesneden."
- 55** *Qof* (ק) Ik heb uw naam aangeroepen, Jahweh,
vanuit de onderste delen van de cisterne.
- 56** *Qof* (ק) U hebt naar mijn stem geluisterd.
U verbergt uw oor niet voor mijn gezucht.
- 57** *Qof* (ק) U bent dichtbij gekomen op de dag dat ik U heb aangeroepen.
U hebt gezegd: "Jij moet niet bang zijn."
- 58** *Reesj* (ר) U hebt, Heer, mijn rechtszaken gevoerd.
U hebt mijn leven verlost.
- 59** *Reesj* (ר) U hebt, Jahweh, mijn onderdrukking gezien.
Zij heeft mijn rechtszaak beoordeeld.
- 60** *Reesj* (ר) U hebt al hun wraakzucht gezien,
al hun plannen over mij.
- 61** *Sjin* (ש) U hebt hun smaad gehoord, Jahweh,
al hun plannen over mij;
- 62** *Sjin* (ש) de lippen van wie tegen mij opstaan,
en hun gemompel over mij, de hele dag.
- 63** *Sjin* (ש) Zie hun zitten, en hun opstaan!
Ik ben hun spotlied.
- 64** *Taw* (ת) U zult naar hen de vergelding laten terugkeren, Jahweh,
overeenkomstig het werk van hun handen.

65 *Taw* (ת) U zult aan hen geven, een verharding van hart,
uw vloek over hen.

66 *Taw* (ת) U zult hen in woede achtervolgen,
en U zult hen uitroeien onder de hemel, Jahweh.

Het valt onmiddellijk op, dat het 3^e klaaglied een heel ander lied is, dan beide voorgaande liederen. Het begint met een aaneenrijging van persoonlijke klachten. Hier jammert vooral een man, en niet de vrouw Jeruzalem. De profeet Jeremia klaagt over wat hij heeft meegemaakt. Hij zoekt en vind hulp en steun bij God.

Ook in dit lied is een structuur te herkennen. Het bestaat uit 6 delen. In het 1^e deel (v.1-18) klaagt de dichter over zijn persoonlijke leed. Zijn relatie met de Here was ernstig verstoord. Daarna richt hij zich in het volgende deel (v.19-39) tot Jahweh om hulp en kracht. Daarbij looft en prijst hij God, en spreekt hij zijn vertrouwen in Hem uit. In het 3^e deel (v.40-47) belijdt de profeet Jeremia zijn zonden. Hij roept zijn volksgenoten op, dat met hem te doen. Vervolgens (v.48-54) komt het persoonlijke verdriet van de dichter aan de orde. In het 5^e deel (v.55-63) richt hij zich weer in gebed tot de Here. Dit hoofdstuk eindigt met een profetie over de toekomst (v.64-66). De Almachtige zal Jeremia verlossen van zijn vijanden. Uit dit alles blijkt duidelijk, dat dit lied geschreven is voor de verovering en verwoesting van Jeruzalem in 586 voor Christus.

In het 1^e gedeelte van dit lied ligt de profeet met zijn God overhoop. Het gevolg was, dat de Here niet naar zijn gebeden wilde luisteren, en dat zelfs zijn leven in gevaar kwam (Jer.14:10-15:18). Hierover kunnen we lezen in het bijbelboek Jeremia. Tijdens de regering van de kwaadaardige koning Jojakim (608 – 597) werd de profeet ernstig mishandeld, en kwam hij in grote geestelijke nood (Jer.20).⁶⁷ Daarna werd zijn relatie met God hersteld (Jer.15:19-21).

Toen jaren later de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) Jeruzalem belegerde werd de dichter van dit lied in een cisterne gegooid (v.53). Een eunuch aan het hof bevrijdde hem. Jeremia bleef daarna in de gevangenis, totdat de hoofdstad in 586 voor Christus werd veroverd (Jer.38:1-13,28). Waarschijnlijk is in die tijd (587/586) dit lied ontstaan. Later is het in het bijbelboek Klaagliederen opgenomen. Het is mogelijk, dat het toen is bijgewerkt.

In dit middelste hoofdstuk van het bijbelboek Klaagliederen van Jeremia komt de oorzaak van alle ellende naar voren: de hardnekkige zonde.

1 *Alef* (א) Ik ben de kerel, hij (= de kerel die) heeft ellende gezien,
door de stok (of de staf/scepter) van zijn verbolgenheid.

De dichter en profeet Jeremia presenteert zich als *de kerel die ellende heeft gezien*. Hij geeft daarbij niet aan, waaruit die ellende precies bestond. Dit was ook niet nodig, want bij de lezers uit zijn tijd was dat wel bekend. Verreweg de meeste Joden kenden hem (v.14). Dat Jeremia door het overgrote deel van zijn volksgenoten veel narigheid heeft meegemaakt, kunnen we ook lezen in het gelijknamige bijbelboek van die profeet.

In dit hoofdstuk is die ellende niet het belangrijkste. Het is slechts een aanleiding om een veel groter verdriet van de dichter aan de orde te stellen: zijn relatie met de Here was ernstig verstoord. Dit is alleen al duidelijk door het lang verzwijgen van Gods naam: Jahweh. Pas aan het einde van het 1^e gedeelte (v.18) wordt deze naam genoemd.

⁶⁷ Zie Turennot T. van, Jeremia, Jahweh sticht, Aduard, 2016.

De Here had Jeremia al op jonge leeftijd aangesteld als profeet (Jer.1:4-10). Hij had de profeet beloofd, dat Hij hem zou beschermen. Als de Jeremia op Hem zou vertrouwen, en zo onbevreesd zijn gevaarlijk werk zou doen, dan hoefde hij niet te bang te zijn om te worden vermoord (Jer.1:17-19). Jeremia wilde echter niet Gods zware straffen voor zijn ongehoorzame volksgenoten aanvaarden. Hij had de snelle neergang van het Tweestammenrijk Juda meegeemaakt. Jeruzalem was al 2 keer door de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) veroverd. Om zijn slechte volksgenoten veel ellende te besparen, pleitte hij regelmatig voor hen bij de hemelse Vader. Ondanks dat de Here hem herhaaldelijk verbood om voor deze structureel slechte mensen te bidden, ging de profeet er toch mee door (Jer.7:16-20, 11:14, 14:10-15:9). Daarom viel Gods bescherming geleidelijk weg, en liep Jeremia's leven ernstig gevaar (Jer.15:10-18).

De profeet wilde een goede relatie met de Here, en opkomen voor zijn vijanden, en dat is onmogelijk. Tijdens de regering van de kwaadaardige koning Jojakim (608 – 597) raakte hij daardoor in een grote geestelijke crises (Jer.15:10-18, 20:7-18). Uiteindelijk koos hij voor God, en stopte hij met bidden en pleiten voor zijn ongehoorzame en kwaadaardige volksgenoten (Jer.15:19-21, vgl. Ps.73).⁶⁸

2 *Alef (א)* Hij (= God) heeft mij (= de dichter) geleid (of weggevoerd).

Hij liet (mij) in ⁶⁹ de duisternis gaan (of wandelen), en niet (in) het licht.

De duisternis betekent ongeluk (Job 12:25, Ps.23:4, 44:20, 107:10,14, Spr.:4:19, Pred.5:16, enz.), en *het licht* duidt op geluk (Ps.97:11, 112:4, 119:105,130, Spr.6:23, 13:9, enz.).

3 *Alef (א)* (Ja)zeker (of Inderdaad), in (of door/met) (= tegen) mij (steeds) opnieuw (of keert Hij (terug/om))

keert (of draait/verandert) Hij zijn hand, de hele dag (om).

In vers 3 klaagt Jeremia erover, dat de Here *de hele dag steeds opnieuw zijn hand tegen hem keerde*.

4 *Bet (ב)* Hij heeft mijn vlees en mijn huid versleten (of opgebruikt).

Hij heeft mijn botten gebroken.

Het is duidelijk, dat hier beeldspraak is gebruikt. Als dit allemaal letterlijk was gebeurd, dan had de dichter dat niet kunnen navertellen.⁷⁰ Dat het hier over beeldspraak gaat, blijkt trouwens eveneens uit het vervolg.

In dit figuurlijke taalgebruik is de profeet Jeremia niet nieuw. Ook koning David (1012 – 972) en de Judese koning Hizkia (727 – 697) spraken op deze manier over het *breken van hun botten* (Ps.51:10, Jes.38:12,13). Ze zaten in figuurlijke zin diep in de put.

In het volgende vers is er ook niet letterlijk *tegen* de dichter *aangebouwd*. Jeremia wil hiermee wel zeggen, dat hij zich door God voelt klemgezet en belegerd (Zie ook v.7^a).

5 *Bet (ב)* Hij heeft tegen (of op/over/boven) mij (aan)gebouwd.

Hij omringde (of omgaf) (mij) (met) vergif (of gal) en moeite (vgl. Jer.9:14/15, 23:15).

⁶⁸ Zie Turenhout T. van, Jeremia, Jahweh sticht, Aduard, 2016.

⁶⁹ Het 1^e woord *in* staat niet in de (Masoretische) Hebreeuwse tekst, maar wel in de Griekse handschriften (en de Vulgaat). Op grond daarvan en om de duidelijkheid is dit woord er (weer) bijgezet.

Het 2^e woord *in* staat alleen in de Vulgaat, en in de Dode Zeerollen is vers 2 verloren gegaan.

⁷⁰ Hoewel de profeet Jeremia het erg moeilijk had, zodat zelfs zijn leven gevaar liep, moeten we er rekening mee houden, dat hij regelmatig het stijkenmerk van de hyperbool (= de overdrijving) gebruikt. De dichter beleefde het zo. In conflict met God leven is namelijk heel zwaar.

- 6** *Bet* (⚡) Hij heeft mij in duistere plaatsen (of duisternissen/diepe duisternis)
laten wonen (of laten (ver)blijven/(neer)zitten),
(zo)als (al) lange tijd (of eeuwig) gestorven(mens)en
(= als mensen die allang dood zijn) (vgl. Ps.143:3^b).

Aan *mensen die allang geleden gestorven zijn*, wordt in de meeste gevallen na een aantal jaren vrijwel niet meer gedacht (vgl. Ps.88:4-7). Zo was de profeet bang, dat de boodschap die hij in opdracht van de Here bracht, helemaal niet meer zou worden gehoord. De geschiedenis heeft echter bewezen, dat het tegendeel het geval is.

- 7** *Gimel* (⚡) Hij heeft [achter/om ... heen] mij ommuurd (of ingesloten),
en (= zodat) ik kan niet vertrekken (of wegtrekken/naar buiten gaan) (vgl. Job 19:8).
Hij heeft mijn koper (of brons) (= mijn koperen boeien) zwaar gemaakt (of verzwaard)
(= Hij heeft mij met zware koperen boeien geboeid).

Jeremia voelde zich door God gevangengezet. Het leek voor hem alsof hij in de gevangenis zat, en *geboeid was met zware koperen of bronzen boeien*. Daarna zou de Here zich niet meer om hem willen bekommeren.

- 8** *Gimel* (⚡) Ook (of Zelfs) als (of (om)dat/want/Ja,) ik schreeuw, en ik (om hulp) roep,
heeft Hij mijn gebed gestopt (of afgesloten/verstopt) (= geblokkeerd/verworpen).
- 9** *Gimel* (⚡) Hij heeft mijn wegen ommuurd (of ingesloten) met (of door)
uitgehakte stenen.
Hij heeft mijn paden (of mijn wegen) vervormd (of verdraaid)
(= onbegaanbaar gemaakt).

Uitgehakte stenen zijn (grotere) stenen die geschikt zijn voor de bouw van een muur.

- 10** *Dalet* (⚡) Een loerende beer is (of was) Hij (= God) voor mij;
een leeuw in schuilplaatsen (= in een hinderlaag) (vgl. Hos.13:8).
- 11** *Dalet* (⚡) Mijn wegen heeft Hij afgebogen (of laten afwijken/weerbarstig gemaakt).
Hij verscheurde mij (of Hij scheurde mij in stukken).
Hij heeft mij een woestenij (of verlaten/eenzaam) gemaakt.
- 12** *Dalet* (⚡) Hij heeft zijn boog gespannen.
Hij stelde mij op (zo)als het doelwit voor (of van) de pijl
(vgl. Deut.32:23^b, Ps.38:3^a, Job 6:4^a).

Het is duidelijk; Jeremia voelde zich het mikpunt van de Here. *Zijn vlees en huid waren versleten, zijn botten waren gebroken* (v.4), *hij was verscheurd en verwoest*, en daarna was hij nog *het doelwit van Gods pijl*. In het volgende vers worden bij wijze van spreken zelfs *zijn nieren* kapotgeschoten.

- 13** *Hee* (⚡) Hij heeft in (of door) mijn nieren laten (binnen)komen (= laten doordringen),
de zonen (= de pijlen) van zijn koker.
- 14** *Hee* (⚡) Ik ben belachelijk (of (ge)lach) geworden (of geweest) voor heel mijn volk;
hun spotlied (of hun snarenspeel) heel de dag (Jer.20:7^b,8).

15 *Hee* (פ) Hij heeft mij met (of door) bitterheden verzadigd (of overladen).

Hij heeft mij met alsem doordrenkt (of Hij heeft mij alsem laten zuipen).

Alsem wordt gebruikt voor de drank Absint. Het is een plant met een bittere licht giftige stof die ziekten kan veroorzaken (vgl. Spr.5:4).

16 *Waw* (ו) Hij liet mijn tand(en) (of mijn ivoor) met (of door/in) kiezel (of grint)
breken (of verbrijzelen).

Hij heeft mij neergedrukt in de as.

De Here zou aan Jeremia in plaats van brood *kiesel*stenen hebben gegeven, waardoor hij zijn tanden had stuk gebeten (vgl. Mat.7:9).

17 *Waw* (ו) U (ver)wierp mijn ziel (= mijn leven) (van)uit de vrede
(of de voorspoed/welstand/het welzijn).

Ik heb het goede vergeten.

18 *Waw* (ו) Ik zei: “Vergaan is mijn (levens)kracht (of mijn roem)
en mijn hoop van(uit) (= op) Jahweh.”⁷¹

Eindelijk noemt de dichter in al zijn wanhoop God weer bij zijn naam. Die naam geeft hem weer vertrouwen. Daarmee is zijn dieptepunt meteen ook zijn keerpunt. In het volgende gedeelte (v.19-39) richt hij zich weer tot *Jahweh*.

19 *Zajin* (י) Denk aan (of na) (of Herinner) mijn ellende en mijn mishandeling
(of mijn gebrek),
de alsem en het vergif (of de gal) (v.15).

20 *Zajin* (י) Mijn ziel (= Ik) denk(t) steeds na (of herinnert (zich) steeds/denkt steeds aan),
en zij laat zich tegen(over) (of voor/om/over) mij neerbuigen (of vernederen).

21 *Zajin* (י) Dit zal ik naar (of bij/tegen) mijn hart laten terugkeren (of hart terugbrengen)
(= zal ik mij ter harte nemen),
daarom zal ik hopen (of (ver)wachten).

De dichter echter, *herinnerde zich* steeds het verleden (vgl. Ps.42:5,6). Daardoor *boog* de opstandige profeet *zich neer*, want uit dat verleden putte hij hoop. Vanuit dat verleden ging hij het heden relativieren. Hij kwam tot een veel beter inzicht.

Wat zou de profeet dan *ter harte nemen*, en waarom *zou hij nog hopen*? Dat staat in de volgende verzen (v.22–39). God is niet het probleem, maar de zonde van ieder mens (v.39).

22 *Chet* (ח) De goedgunstigheden (of De gunstbewijzen) van Jahweh zijn niet geëindigd
(of voleindigd/omgekomen).⁷²

⁷¹ Jahweh betekent *Ik zal zijn, die Ik ben, of Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God Zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: “Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd.”

⁷² Op grond van één Hebreeuws handschrift en enkele oude vertalingen is voor bovenstaande weergave gekozen. De gangbare Hebreeuwse tekst: (*Het*) zijn de goedgunstigheden (of de gunstbewijzen) van Jahweh, (om)dat (of want/Ja,) wij niet omgekomen (of voleindigd/geëindigd) zijn, komt bovendien niet overeen met het parallellisme van dit vers. (Bij een parallellisme staan 2 (bij)zinnen bij elkaar. Die zinnen zeggen met andere woorden hetzelfde, waardoor ze elkaar aanvullen en ophelderen. Dit kwam in de Hebreeuwse literatuur veel voor.) Waarschijnlijk

Ja, (of want/(om)dat) zijn barmhartigheden (of zijn medelijden) zijn niet opgehouden
(of niet ten einde gekomen).

- 23** *Chet* (π) Voor (of Van) de morgens (of de ochtenden) (= Elke morgen) zijn zij nieuw.
Overvloedig (of Veel/Talrijk) is uw trouw (of standvastigheid) (vgl. Ps.36:6).

Hoewel Gods volk vaak ontrouw is, blijft Jahweh altijd *trouw* aan zijn beloften.

- 24** *Chet* (π) “Mijn deel is Jahweh”, heeft mijn ziel gezegd (= heb ik bij mezelf gezegd).
Daarom zal ik voor (= op) Hem hopen (of voor (= op) Hem wachten).

Het hele (*aan*)deel van de dichter hoort bij de Here (vgl. Ps.119:57, 142:6). Hij is helemaal van Hem (vgl. Num.18:20, 2Sam.20:1). Dat gaf hem hoop. Die hoop is in deze verzen ook gegroeid. De profeet had niet alleen hoop (v.21), maar had in dit vers vooral hoop *op Hem*, de almachtige God.

- 25** *Thet* (Ϸ) Goed is Jahweh voor zijn wachtende (of zijn hopende)
(= voor wie Hem verwacht/wie op Hem hoopt);
voor de ziel (= voor iemand) die (of zij) Hem (onder)zoekt (of raadpleegt).

- 26** *Thet* (Ϸ) Goed is (het, dat) [en] men (of hij) [en] zwijgend (of (in) stilte/doodstil)
wacht (of hoopt)
voor (= op) de redding (of de bevrijding/het heil) van Jahweh.

Zwijgend of *in stilte wachten* betekent in stil vertrouwen geduld hebben, en zonder gemopper alles van God verwachten (vgl. Ps.62:2).

- 27** *Thet* (Ϸ) Goed is (het) voor (of van) de (= een) kerel (of flinke man),
(om)dat (of want/Ja,) hij een juk (weg)draagt in zijn jeugd (of zijn jonge jaren).

De Here had Jeremia als profeet aangesteld, toen hij nog erg jong was (Jer.1:4-10). Achteraf was hij daar heel blij om. Daardoor was hij niet verwend, maar juist gegroeid. Doordat hij God al vanaf zijn jonge jaren goed heeft gekend, had hij al vroeg geleerd om met tegenslagen om te gaan (Ps.119:71,75, Pred.12:1). Zijn relatie met Hem was verdiept. Hij kon uit prachtige herinneringen moed putten, en had veel ervaring opgedaan. Door dat alles kon hij later beter zijn werk doen.

Dat Jeremia al veel had geleerd, blijkt uit de volgende verzen (v.28-30).

- 28** *Jod* (◊) Hij zit (of (ver)blijft/woont) eenzaam (of afgezonderd/alleen) (neer),
en hij zwijgt,
want (of (om)dat/Ja,) Hij (= God) heeft (het) hem opgelegd.
- 29** *Jod* (◊) Hij doet (of zet/geeft ... over aan) zijn mond in het stof
(of in de (droge) aarde/as).

Misschien is er hoop (of verwachting).

In die tijd boog men diep *in het stof* voor een koning of voor een ander hooggeplaatst persoon (vgl. Ps.72:9, Mi.7:17). Zo leerde de dichter om te buigen voor de Here. Hoewel hij veel smaad droeg, en werd geslagen (v.30), aanvaardde hij dit nu als een terechtwijzing van God.

lijk is de gangbare tekst ontstaan door een kleine tekstwijziging. Helaas geven de Dode Zee-rollen ook hier geen duidelijkheid. Daarvan is slechts een gedeelte van het slot van dit hoofdstuk bewaard gebleven.
Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 62.

- 30** *Jod* (☉) Hij geeft (= biedt) een wang aan (of voor/van) (wie) hem (ver)slaat.
Hij wordt (of is) verzadigd (of bevredigd) met smaad.⁷³

Jeremia kon zich zo gedragen en rustig blijven, omdat hij wist, wie God is. Dat blijkt uit de volgende verzen (v.31-38).

- 31** *Kaf* (☿) Ja, (of (om)dat/want) niet voor (of van) eeuwig (of altijd) verstoot
(of verwerpt) de Heer (vgl. Ps.103:9, Jer.3:5^a,12^b).⁷⁴
- 32** *Kaf* (☿) Ja, (of (om)dat/want) als Hij verdrietig gemaakt heeft, zal Hij zich ontfermen,
overeenkomstig (of naar/(zo)als) de overvloed (of de veelheid) van
zijn goedgunstigheden (of zijn gunstbewijzen).
- 33** *Kaf* (☿) Ja, (of (om)dat/want) niet van(uit) zijn hart (= van harte) heeft Hij onderdrukt
(of gekweld/mishandeld/vernederd);
maakte Hij de zonen van een man verdrietig.

Als een goede vader straft de Here zijn kinderen niet om ze pijn te doen, of te vernietigen, maar om ze te redden, en weer terug te brengen naar de juiste route.

- 34** *Lamed* (♃) Om onder zijn voeten te vertrappen (of te verbrijzelen),
alle gevangenen van het land (of van de aarde),
- 35** *Lamed* (♃) om het recht (of om de rechtszaak) van een kerel (of een flinke man)
(neer) te buigen (Ex.23:2,6, Deut.16:19, 27:19),
voor (of tegenover) het gezicht van (= voor de ogen van) de Allerhoogste (= God),
- 36** *Lamed* (♃) om een mens in (of door/met) zijn rechtszaak (of zijn geschil/strijd)
te verdraaien (of te vervalsen/krom te maken) (= in het ongelijk te stellen),
heeft de Heer (het) niet gezien?

Het onderdrukken van de zwakkeren in de samenleving kwam in de tijd van de profeten Jesaja en Jeremia in het Tweestammenrijk Juda erg veel voor. Ook voor gerechtelijke moorden deinsde men niet terug (Jes.5:23, 10:1,2, Jer.2:34, 7:6, 5:26-30, 9:1-8, 11:18-23, 18:18,23, 22:3,17, Mi.7:2,3, enz.).⁷⁵ De Here die alles heeft gezien, heeft zijn volk om deze structurele zonden zwaar gestraft, en het naar (Assyrië en) Babel laten deporteren.

Deze verzen (v.34-38) beschrijven de almacht van God. Hij ziet, en hoort alles! Buiten Hem om gebeurt er helemaal niets. Hij beslist over het goede en het kwade.⁷⁶

⁷³ In de Bergrede van de Here Jezus wordt deze tekst aangehaald met een aanverwante betekenis (Mat.5:39, Luk.6:29). Die tekst is geen aansporing om tegen machtsmisbruik en geweld niet in verzet te komen, maar een opdracht om het lijden te accepteren bij het gehoorzaam volgen van de goede weg die God aangeeft. Christenen moeten uit liefde onrecht, tegenslagen en ellende kunnen incasseren, en daar niet wettisch of met haat op reageren. Overwin het kwaad door het goede te doen, want dat zal mensen kunnen stimuleren om hun leven te verbeteren (Spr.25:21,22, Rom.12:20,21, vgl. 2Kon.6:21-23). Het voorbeeld van de Here, die uit liefde heel veel geduld heeft (Ps.103:8), zonder het onrecht te accepteren, moeten we daarin (proberen te) volgen.

⁷⁴ Hoogstwaarschijnlijk is er een stukje tekst verdwenen, want het 2^e gedeelte van dit vers is iets te kort. Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 63.

⁷⁵ De steniging van Nabot is een duidelijk voorbeeld van een gerechtelijke moord (1Kon.21, 2Kon.9:16-26).

⁷⁶ God is niet de oorzaak van het onheil en het kwaad. Hij heeft er wel controle over. De oorzaak van het kwaad ligt in de ongehoorzaamheid van de satan en de (eerste) mensen.

Het kwaad is ook niet geschapen, maar ontstaat door het losmaken van onderlinge verbanden en relaties. Als bijvoorbeeld de liefde wordt losgekoppeld van het recht, dan wordt liefde persoonlijke willekeur, en recht ont-aardt in wetticisme. Satan koppelde het koningschap van de mens los van dienstbaarheid aan de Here en de naas-

37 *Meem* (⌘) Wie heeft dit (of deze) (= heeft iets) gezegd,
en het (of zij) gebeurt (of wordt/is),
heeft de Heer (het) niet bevolen (of geboden/opgedragen)?

38 *Meem* (⌘) Komt (of Vertrekt) niet (van)uit de mond van de Allerhoogste,
de slechte(of de kwade)(dinge)n en het goede?

Van de Here komt niet de slechte moraal, maar Hij straft of berecht mensen wel door rampen en tegenslagen. Hierbij kunnen we bijvoorbeeld denken aan de plagen in Egypte (Ex.7-11 en 12:29-33), of de wijze lessen uit het bijbelboek Job.

39 *Meem* (⌘) Wat (of Hoe) (be)klaagt (dan) een levend mens?

Een kerel (of Een flinke man) (klaagt) over (of op (grond van)) zijn zonde.

Het 39^e vers vormt de kern van dit hoofdstuk. Hier draait het hele bijbelboek om. De oorzaak van alle ellende ligt niet bij God, maar bij de zonden van de mensen. *Een flink iemand klaagt* niet in de eerste plaats over zijn of haar slechte situatie of over de Here, maar *over zijn* of haar eigen *zonde!* Daarover klaagt de dichter in het 42^e vers.

In het volgende gedeelte (v.40-47) roept de dichter en profeet zijn volksgenoten op om zich met hem te bekeren, en om de Here vergeving te vragen voor de zonden. Daarbij worden ook enkele nare gevolgen van de zonden genoemd (v.43-47).

Voordat er gebeden werd, moest iedereen zichzelf onderzoeken, en zijn eigen verkeerde gewoonten en daden nagaan. Daarna moest men zich eerst bekeren. Naar mensen die God niet willen gehoorzamen, wil Hij toch niet luisteren (Spr.15:8,29, 28:9, Jes.1:13-17).

40 *Noen* (⌘) Wij moeten (of zullen) onze (levens)wegen doorzoeken
(of naspeuren/uitzoeken) en [wij moeten (of zullen)] (grondig) (onder)zoeken,
en wij moeten (of zullen) ons bekeren (of terugkeren) tot (of naar) Jahweh.

41 *Noen* (⌘) Wij moeten (of zullen) ons hart bij (of naar/tot) (= en) (onze) (hand)palmen
(op)heffen (of (weg)dragen)
tot (of naar/bij) God in de hemel[en](, en zeggen):

In die tijd bad men niet met de handen gevouwen, maar met de handen omhoog. Men hief de handen op naar de hemel, waar God woont (Ex.9:33, 1Kon.8:22,54, 2Kron.6:12,13, Ezra 9:5, Neh.8:7, Ps.28:2, 63:5, 134:2, Klaag.2:19, enz.).

Ze moesten tijdens het bidden niet alleen hun handen *opheffen*, maar ook *hun hart*. Het hart zag men in die tijd als de kern en vertegenwoordiging van de hele mens. Het hart was de oorsprong van al het leven (Spr.4:23). Dit blijkt uit de parallellismen die in de Bijbel voorkomen (Ps.13:3, 16:9, 19:9, 24:4, 26:2, Spr.2:2,10, 3:1, 4:21, 5:21, 7:24,25).⁷⁷ Er moest niet alleen uitwendig worden gebeden met de handen omhoog, maar ook inwendig met het hele hart.

42 *Noen* (⌘) “Wijzelf hebben overtreden (= gezondigd), en wij zijn opstandig
(of ongehoorzaam) geweest.”

te. Dat leidde tot egoïsme, heerszucht en vervreemding van de Almachtige en van elkaar. Deze dingen zien we helaas ook vandaag maar al te vaak om ons heen, en als we niet heel goed oppassen, eveneens bij onszelf.

⁷⁷ Bij een parallellisme staan 2 (bij)zinnen bij elkaar. Die zinnen zeggen met andere woorden hetzelfde, waardoor ze elkaar aanvullen en ophelderen. Dit kwam in de Hebreeuwse literatuur veel voor.

“Uzelf (of Jijzelf) ⁷⁸ hebt het (ons) kwalijk genomen
(of hebt (ons) niet gespaard/hebt (het) niet vergeven).”

Het gebed begint met het belijden van de grove *overtredingen* en *zonden* voor het hele volk. Daarbij beschouwde Jeremia zichzelf als een deel van zijn volk (vgl. Neh.1:6,7, Ps.106:6, Dan.9:5).

Zolang het overgrote deel van de Joden zich niet heeft bekeerd, en niet tot God heeft gebeden om de vergeving van hun zonden, zijn die zonden ook niet door Hem vergeven. Als ze in hun zonden zouden blijven volharden, dan zou de situatie steeds slechter worden, totdat de vernietiging van het Tweestammenrijk Juda erop zou volgen.

43 *Samech* (ס) “U hebt (ons) met (of in/door) woede bedekt.
U achtervolgde (of vervolgde) ons.”

“U hebt (veel mensen) gedood,
U hebt (ons) niet gespaard (of U hebt (met ons) geen medelijden gehad).”

44 *Samech* (ס) “U hebt (ons) met (of door/in) een wolk bedekt,
van(wege) (of (van)uit) (= tegen/zodat geen) het passeren
(of voorbijgaan/langsgaan/oversteken) van een gebed
naar (of tot/voor) U (vrouwelijk).”

45 *Samech* (ס) “Uitvaagsel en uitschot (of afval) maakt U (van) ons,
in het midden van de volken.”

Het Tweestammenrijk Juda stelde in vergelijking met vroeger erg weinig meer voor. De buurvolken hadden hun respect ervoor verloren. Jeruzalem was al meerdere keren door de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) veroverd. In 597 had hij de zwakkeling Zedekia (597 – 586) als vazalkoning aangesteld.

46 *Pee* (פ) Zij hebben hun mond over (of tegen(over)) ons geopend (of geuit),
al onze vijanden (vgl. Job 16:10, Ps.35:21, Klaag.2:16^a).

47 *Pee* (פ) Schrik (of Angst) en (val)kuil (= valstrik) zijn voor (of naar/tot) ons geweest
(of gebeurd/geworden) (= ons gekomen),
de verwoesting en de verbrijzeling (of de verbreking/verscheuring).

Tijdens de verovering van het Tweestammenrijk door koning Nebukadnezar II heerste er een verschrikkelijke *angst* voor deze wrede koning. De *verwoesting* van het land, de steden en de levens van heel veel Joden was aan de orde van de dag.

Na dit vers begint een nieuw gedeelte. De 1^e persoon meervoud (wij/ons-vorm) gaat in het volgende vers over in de 1^e persoon enkelvoud (ik-vorm). Het nieuwe gedeelte (v.48-54) gaat over het persoonlijke verdriet van de dichter.

48 *Pee* (פ) Waterbeken (of Waterstromen) dalen neer (of af) (uit) mijn oog
om (of over) de breuk (= de ondergang) van de dochter van mijn volk (= Jeruzalem).⁷⁹

⁷⁸ De beleefdheidsvormen *U*, *u* en *uw* kent men in het Hebreeuws niet. In die taal zijn *U* en *Jij/Jou*, of *u* en *jij/jou*, en *uw* en *jouw* hetzelfde. Bij een vertaling naar het Nederlands moet dan een keuze worden gemaakt. Dit betekent bijvoorbeeld, dat in de Hebreeuwse taal zowel God, als een gewoon mens met *Jij/jij* wordt aangesproken.

⁷⁹ Met *de dochter van mijn volk* wordt de stad Jeruzalem bedoeld (Jes.22:4, Jer.4:11, 6:26, 8:11,19,21,22, 9:1,7,

49 *Ain* (𐤀) Mijn oog heeft (van tranen) gevloeid, en zij houdt niet op.
Van(uit) (= Voor) er (= Daarvoor) zijn geen stops (= rust(en)/verlichting)
(= geen pauzes),

50 *Ain* (𐤀) tot(dat) Hij neerkijkt (of neerziet/zal neerkijken),
en Jahweh (be)ziet (of (be)kijkt/zal (be)zien) (van)uit de hemel[en].

Het verdriet van Jeremia kan alleen stoppen, als *Jahweh neerkijkt uit de hemel*: als Hij gaat ingrijpen. De dichter verwacht alles van Hem.

51 *Ain* (𐤀) Mijn oog heeft [voor/aan/naar/van] mijn ziel gekweld (of streng behandeld),
om (of van(wege)) al de dochters van mijn stad.

Evenals Jeruzalem worden steden vaak voorgesteld als vrouwen. *De dochters van mijn stad* zijn de dochtersteden van de hoofdstad Jeruzalem. In de Bijbel worden steden wel vaker dochter(s) genoemd (Jer.49:2,3, Ezech.16:45-58, 26:6, 30:18, 32:18).

In de volgende 3 verzen gaat het vooral over het persoonlijke leed dat de dichter moest incas-
seren van zijn vijandige volksgenoten.

52 *Tsade* (𐤀) Jagen(d) (= Fel) hebben zij op mij gejaagd als (op) een vogel,
(die) zonder reden (of gratis) mijn vijand(en) zijn.

De vijanden hadden geen enkele geldige reden om op de profeet te *jagen als op een vo-
gel* (Jer.15:10). Ze wilden niet via Jeremia de woorden van God horen. Ze wilden niet gecon-
fronteerd worden met hun slechte daden tegenover de Here en hun volksgenoten.

53 *Tsade* (𐤀) Zij hebben mijn leven in een cisterne (of een (regen)put) gesmoord
(of Zij hebben in een cisterne (of een (regen)put) een einde aan mijn leven gemaakt).
Ze gooiden (of wierpen) een steen in (of met) (= boven/op) mij (neer).

De profeet Jeremia werd door zijn vijanden 2 keer in een *cisterne* gegooid (Jer.37:15,16,
38:6).⁸⁰ Een cisterne is een hele grote waterput. In het regenseizoen (oktober/november) kan
daarin water voor een heel jaar worden opgevangen en bewaard. Waarschijnlijk was de in-
gang van de cisterne afgesloten met een steen, ook al staat dat niet in het bijbelboek Jeremia.⁸¹

54 *Tsade* (𐤀) Water heeft over (of op/boven/tegen) mijn hoofd gestroomd (of gevloeid).
Ik heb gezegd: “Ik ben (van alles) (af)gesneden (of afgehakt) (geworden).”

Of er letterlijk of in figuurlijke zin *water over het hoofd* van de profeet *heeft gestroomd* is niet
helemaal duidelijk. In figuurlijke zin komt dit beeld in de Bijbel veel vaker voor (Ps.18:17,
42:8, 69:2,3,15,16, 124:4,5). In de cisterne voelde de dichter zich van de buitenwereld *afge-
sneden*.

Toen de profeet Jeremia in één van die grote en diepe cisternen dreigde te stikken in de mod-
der, bad hij tot de hemelse Vader om hulp. In de volgende verzen is zijn gebed verder uitge-
werkt (v.55-63).

14:17, Klaag.2:11, 4:3,6,10). Dit is een kenmerkende manier van spreken van de profeet Jeremia over de hoofd-
stad.

⁸⁰ Zie Turennot T. van, Jeremia, Jahweh sticht, Aduard, 2016.

⁸¹ We moeten er ook niet van uitgaan, dat alle (nare) belevenissen van Jeremia in zijn gelijknamige bijbelboek
staan vermeld. Daarin is alleen dat opgeschreven, wat God noodzakelijk vond.

- 55 *Qof* (𐤒) Ik heb uw naam (aan)geroepen, Jahweh,
(van)uit de onderste(of de diepste)(dele)n van de cisterne (of de (regen)put).
- 56 *Qof* (𐤒) U hebt naar mijn stem (of mijn geluid) geluisterd
(of U hebt mijn stem (of mijn geluid) gehoord).
U verbergt uw oor niet voor mijn gezucht (of mijn verademing).⁸²
- 57 *Qof* (𐤒) U bent dicht(er)bij gekomen in (= op) de dag, ik roep U (aan)
(= de dag dat ik U heb (aan)geroepen) (vgl. Ps.145:18).
U hebt gezegd: “Jij moet (of zal) niet bang zijn (of niet vrezen/geen ontzag hebben).”

De Here had Jeremia 2 keer beloofd, dat Hij zijn leven zou beschermen, als de profeet op Hem zou blijven vertrouwen (Jer.1:17-19, 15:19-21). In dit vers lijkt het er sterkt op, dat Jahweh dat heeft herhaald, toen Jeremia in de cisterne had gebeden. Op deze belofte van God vertrouwde de profeet.

- 58 *Reesj* (𐤓) U hebt, Heer, de rechtszaken (of de ruzies/strijd) van mijn ziel
(= Heer, mijn rechtszaken) gestreden (= gevoerd).
U hebt mijn leven verlost (of gelost/losgekocht).⁸³
- 59 *Reesj* (𐤓) U hebt, Jahweh, mijn onderdrukking (of mijn onverwerping/nood) gezien.
Zij (= Jeruzalem) heeft mijn (rechts)zaak (of mijn proces) beoordeeld (of berecht).⁸⁴

De (meeste) bestuurders van de stad Jeruzalem hebben de profeet Jeremia meerdere malen oneerlijk behandeld. Ze hebben ook geprobeerd hem te vermoorden (Jer.37:15,16, 38:6).⁸⁵

- 60 *Reesj* (𐤓) U hebt al hun wraak(zucht) gezien,
al hun plannen (of hun gedachten) omtrent (of voor/tegen) (= over) mij.
- 61 *Sjin* (𐤑) U hebt hun smaad gehoord (of U hebt naar hun smaad geluisterd), Jahweh,
al hun plannen (of hun gedachten) over (of tegen(over)) mij;
- 62 *Sjin* (𐤑) de lippen van d(i)e (= wie) (tegen) mij opstaan,
en hun gemompel (of hun overdenking/samenzwering) over (of tegen(over)) mij,
de hele dag.
- 63 *Sjin* (𐤑) Zie (of Let op/Sla acht op) hun (neer)zitten, en hun opstaan
(= hun handel en wandel)!
- Ik ben hun (spot)lied.

Het laatste gedeelte (v.64-66) is een profetie over de toekomst. Blijkbaar had de Here Jeremia

⁸² In alle Hebreeuwse teksten en dus ook in de Dode Zeerol van dit stukje volgt hierna nog de woordgroep *voor mijn hulpgeroep*. In de 2^e helft van dit vers staat daarmee een woordgroep te veel. Omdat het Hebreeuwse woord voor de woordgroep *voor mijn gezucht* een erg zeldzaam woord is, ligt het voor de hand, dat de woordgroep *voor mijn hulpgeroep* oorspronkelijk een verklaring van het voorgaande was. Waarschijnlijk was het eerst in de kantlijn opgenomen, en is het later in de tekst terechtgekomen.

Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 64.

⁸³ Lees voor meer uitleg over de (diepere) betekenis van het woord (*ver*)lossen of *loskopen* Leviticus 25.

⁸⁴ Deze zin is letterlijk uit het Hebreeuws vertaald. Mede onder invloed van de Griekse handschriften(, de Vulgaat) en de Syrische vertaling wordt die zin vaak anders vertaald, maar daarvoor is geen goede reden.

⁸⁵ Zie Turennot T. van, Jeremia, Jahweh sticht, Aduard, 2016.

als antwoord op zijn gebed verteld, hoe het met zijn vijanden zou aflopen. De vijanden van de profeet waren vooral Gods vijanden, omdat ze zijn woord via Jeremia niet wilden horen.

64 *Taw (ת)* U zult (of moet) naar (of voor/aan) hen de vergelding (of de beloning)
laten terugkeren (of laten omkeren), Jahweh,
overeenkomstig (of naar) het werk (of de daad/handeling) van hun handen
(vgl. Ps.28:4).

65 *Taw (ת)* U zult (of moet) aan (of voor/naar) hen geven een bedekking
(= een verharding/verblindings) van hart,
uw vloek voor (of naar/aan) (= over) hen.

Omdat die vijanden structureel Gods liefde en geduld bleven afwijzen, zou Hij hun hart verharden. Iemand met een *verhard* of *verblind hart* staat niet meer open voor de Here. Dan is er geen plaats meer voor berouw (Ex.9:12, 10:20,27, 11:10, 14:8, 1Sam.28:6,15-19, Jes.29:9-14, Mark.3:29, Hebr.12:17). Het gevolg daarvan zien we in het laatste vers van dit hoofdstuk.

66 *Taw (ת)* U zult (of moet) (hen) in woede achtervolgen (of vervolgen),
en U zult (of moet) hen uitroeien (of vernietigen/verwoesten) [van(uit)] onder
de hemel[en],⁸⁶ Jahweh.

De ongehoorzame Joden konden en kunnen zich niet straffeloos vergrijpen aan Gods dienaars. Trouwens dat kan niemand.

⁸⁶ Het lijkt er sterk op, dat bij het op één na laatste woord van vers 66 in de (Masoretische) Hebreeuwse tekst de laatste letter is tijdens het overschrijven is overgeslagen. Op grond van de Griekse handschriften(, de Vulgaat) en het tekstverband wordt duidelijk, dat daar het woord *hemel[en]* ((שמיים)) moet staan (vgl. Deut.7:24).

4. Vierde klaaglied: Onderdrukking in plaats van heerlijkheid.

Hoofdstuk 4

- 1 *Alef (א)* Wat wordt het goud donker.
Het goede, zuivere goud verandert.
De stenen van het heiligdom verspreiden zich,
op de hoek van alle straten.
- 2 *Bet (ב)* De kostbare zonen van Zion,
vergelijkbaar met fijn goud.
Hoe zijn zij beschouwd als kruiken van aardewerk,
het werk van pottenbakkershanden?
- 3 *Gimel (ג)* Zelfs jakhalzen hebben de moederborst aangeboden.
Zij hebben hun jongen gevoed.
De dochter van mijn volk is als een wreed iemand;
als struisvogels in de woestijn.
- 4 *Dalet (ד)* De tong van de zuigeling heeft door de dorst
aan zijn gehemelte gekleefd.
Kleine kinderen hebben om brood gevraagd.
Niemand breekt het voor hen in stukken.
- 5 *Hee (ה)* De eters van lekkernijen
zijn op de straten verlaten.
Zij die op karmozijn zijn verzorgd,
hebben de vuilnishopen omarmd.
- 6 *Waw (ו)* De ongerechtigheid van de dochter van mijn volk was groter,
dan de zonde van Sodom,
dat, als in een ogenblik, onderstboven gekeerd is,
en geen handen hebben tegen haar bewogen.
- 7 *Zajin (ז)* Helderder dan sneeuw zijn haar aanzienlijke mensen geweest.
Zij zijn witter geweest dan melk.
Zij zijn roder van lichaam geweest dan robijnen,
als saffier was hun gestalte.
- 8 *Chet (ח)* Hun gedaante is nu zwarter geworden dan roet.
Zij zijn op de straten niet herkend.
Hun huid is verschrompeld op hun botten.
Het is uitgedroogd, het is als hout geworden.
- 9 *Thet (ט)* De neergeslagen mensen met het zwaard zijn beter af geweest,

- dan de neergeslagen mensen door de honger.
 Zij die doorstoken zijn door gebrek aan de opbrengst van de akker,
 kwijnen weg.
- 10** *Jod* (י) De handen van gevoelige vrouwen
 hebben hun kinderen gekookt.
 Zij zijn voor hen als eten geweest,
 bij de ondergang van de dochter van mijn volk.
- 11** *Kaf* (כ) Jahweh heeft zijn grimmigheid uitgeput.
 Hij heeft zijn kokende woede uitgestort.
 Hij stak een vuur in Zion aan.
 Het verteerde haar fundamenten.
- 12** *Lamed* (ל) De koningen van de aarde hebben het niet hebben geloofd,
 en al de bewoners van de wereld evenmin,
 dat een tegenstander en een vijand zou komen
 door de poorten van Jeruzalem.
- 13** *Meem* (מ) Het is om de zonden van haar valse profeten,
 de misdaden van haar priesters,
 de vergieters in haar midden
 van het bloed van rechtvaardige mensen.
- 14** *Noen* (נ) Zij hebben blind door de straten gezworven.
 Ze zijn besmeurd met bloed,
 zodat men hun kleren
 niet kan aanraken.
- 15** *Samech* (ס) “Gaat opzij! Onrein!”, hebben zij tegen hen geschreeuwd:
 “Gaat opzij! Gaat opzij!
 Jullie moeten mij niet aanraken!”
 “Ja, zij zijn weggevlucht.
 Jazeker, zij zijn weggezworven”, heeft men gezegd:
 “Zij zullen (er) niet meer wonen.”
- 16** *Pee* (פ) De aanwezigheid van Jahweh zelf heeft hen verstrooid
 onder de heidenvolken.
 Hij zal niet meer naar hen omzien.
 Voor de aanwezigheid van de priesters hebben zij geen respect gehad.
 De oudsten hebben zij geen genade geschonken.

- 17** *Ain* (𐤀) Iedere keer smachten onze ogen
naar hulp voor ons. Tevergeefs.
Op onze uitkijkposten hebben wij uitgekeken
naar een heidenvolk, dat niet redt.
- 18** *Tsade* (𐤁) Zij hebben op onze voetstappen gejaagd,
toen we over onze pleinen gingen.
Ons einde is dichtbij gekomen.
Onze dagen zijn voltooid.
Ja, ons einde is gekomen.
- 19** *Qof* (𐤂) Onze achtervolgers zijn sneller geweest,
dan de arenden in de lucht.
Op de bergen hebben ze ons fel achternagezeten.
In de woestijn hebben ze voor ons een hinderlaag gelegd.
- 20** *Reesj* (𐤃) De adem van onze neusgaten, de gezelfde van Jahweh,
is in hun valkuilen gevangengenomen;
hij, van wie wij hebben gezegd:
“In zijn schaduw zullen wij leven onder de heidenvolken.”
- 21** *Sjin* (𐤄) Wees ingenomen en wees blij, dochter van Edom,
bewoonster in het land Us!
Ook voor jou komt de beker voorbij.
Jij zal dronken worden, en jij zal jezelf ontbloten.
- 22** *Taw* (𐤅) Jouw ongerechtigheid is voltooid, dochter Zion.
Hij zal niets toevoegen aan jouw ballingschap.
Jouw ongerechtigheid heeft Hij vergolden, dochter van Edom.
Hij heeft jou op grond van jouw zonden blootgelegd.

Dit lied bestaat uit 4 delen. In het 1^e deel (v.1-10) wordt het trieste lot van de stad Jeruzalem en haar inwoners beschreven. Dit trieste lot is veroorzaakt door de grote zonden van de hoofdstad (v.6). Bij de ondergang van Jeruzalem krijgen vooral de leiders van het volk het zwaar te verduren (v.11-16). Daarna vertelt de dichter over de verovering van de hoofdstad en de rest van het Tweestammenrijk (v.17-20). In het laatste gedeelte (v.21,22) profeteert Jeremia over de volledige ondergang van Edom. Voor Zion blijft er nog toekomst.

In het 4^e lied gaat het vooral over de verovering en de ondergang van Jeruzalem. Evenals bij het 2^e lied komen voorvallen uit de tijd na 586 voor Christus nauwelijks in beeld. De ondergang van de hoofdstad van Israël was waarschijnlijk nog niet zo heel erg lang geleden gebeurd. Het zat in elk geval bij de dichter nog vers in het geheugen. In het slot van dit lied blijkt, dat het in 585 of korte tijd later is ontstaan (v.22^b).

De eerste 10 verzen gaan over het trieste lot van de hoofdstad Jeruzalem en haar inwoners.

1 *Alef (א)* Wat (of Hoe) wordt het goud donker.

Het goede, zuivere (of fijne) goud verandert.

De stenen van het heiligdom (of De heilige (of afgezonderde/toegewijde) stenen)
verspreiden zich (of putten (of storten/gieten) zich uit),

in (= op) het hoofd (of de kop/top) (= de hoek) van alle straten.

In de tempel en in de tabernakel was alleen het binnenste gedeelte, waar de Here woonde, van *goud*. Daarbuiten was het van koper. Ook de voorwerpen die in het binnenste gedeelte stonden, zoals de ark en de tafel voor de toonbroden, waren van goud. Goud duidt dus op de directe aanwezigheid van God. Als *het goud donker wordt en verandert*, dan verdwijnt de directe aanwezigheid en bescherming van de Here.

Daardoor konden de vijanden van Israël de stad Jeruzalem innemen en verwoesten. Daardoor *verspreidden de stenen* van de verwoeste tempel *zich door de straten* van de hoofdstad.

2 *Bet (ב)* De kostbare zonen van Zion,⁸⁷

vergelijkbaar (of waardeerbaar) met zuiver (of fijn/glinsterend) goud.

Hoe (of Wat) zijn zij beschouwd (of gerekend/geschat) (geworden) als (of voor/naar)
kruiken van aardewerk,

het werk (of het maaksel) van pottenbakkershanden?

De kostbare zonen van Zion ofwel *van Jeruzalem* worden vergeleken met *zuiver goud*. Ze stralen de aanwezigheid van Jahweh uit. Voor de Here zijn die zonen dus erg waardevol. Die kostbare zonen van Jeruzalem zijn de inwoners van de hoofdstad die Jahweh wilden dienen: zowel (kleine) kinderen als volwassenen.

De meeste mensen in het heilige land en in de hoofdstad beoordeelden die kostbare zonen niet als waardevol. Ze beschouwden ze slechts als het veel goedkopere *aardewerk*, dat door *pottenbakkers* is gemaakt.

3 *Gimel (ג)* Zelfs jakhalzen (of (zee)monsters/slangen/draaken) hebben de (moeder)borst
aangeboden.

Zij hebben hun jongen gevoed (of hun jongen de borst gegeven).

De dochter (van) mijn volk (= Jeruzalem) is als (of tot) een wreed iemand;⁸⁸

als (of ja,/(om)dat/want) struisvogels in de woestijn (of de wildernis).

Jakhalzen en *zeemonsters* verzorgen zelfs nog hun jongen, maar de moederstad Jeruzalem verwaarloosde ze. Evenals de struisvogels bekommerde ze zich veel te weinig om haar kinderen (vgl. Job 39:16-19). Vers 3 vormt hierbij de overgang van de kinderen van God (= de mensen die de Here dienen) naar de kinderen van de mensen in de stad Jeruzalem.

4 *Dalet (ד)* De tong van de zuigeling heeft door de dorst

⁸⁷ Oorspronkelijk was Zion een burcht in de stad Jeruzalem. Koning David (1012 – 972) heeft deze burcht op de Jebusieten veroverd (2Sam.5:7, 1Kron.11:5). Deze burcht lag aan de zuidkant van de heuvel of berg in het oosten van Jeruzalem. Later werd de hele heuvel Zion genoemd (Ps.2:6, 74:2, 78:68). Vervolgens werd met Zion ook de hele stad Jeruzalem aangeduid (Ps.51:20, 135:21, 147:12).

⁸⁸ Met *de dochter van mijn volk* wordt de stad Jeruzalem bedoeld (Jes.22:4, Jer.4:11, 6:26, 8:11,19,21,22, 9:1,7, 14:17, Klaag.2:11, 3:48, v.6,10). Dit is een kenmerkende manier van spreken van de profeet Jeremia over de hoofdstad.

aan (of tegen) zijn gehemelte gekleefd.

(Kleine) kinderen hebben om brood gevraagd.

[Er is] niemand breekt (het) voor hen (in stukken).

Door gebrek aan eten en drinken stierven erg veel kleine kinderen, en kwijnden zuigelingen weg (vgl. Klaag.2:11^b,12).

5 *Hee* (ר) De eters van lekkernijen

zijn in (= op) de straten verlaten (of met stomheid geslagen/verwoest) (geworden).

Zij die op karmozijn (of purper) zijn verzorgd,

hebben de vuilnishopen (of de ashopen/mesthopen) omarmd (of omhelsd).

Met hen *die op karmozijn of purper zijn verzorgd*, worden zowel de kinderen van rijke mensen als de volwassen welgestelde Joden zelf mee bedoeld.

Karmozijn is een helderrode verfstof.

6 *Waw* (ו) De ongerechtigheid (of Het onrecht) van de dochter (van) mijn volk was

groter,

dan de zonde van Sodom,

de omgekeerde (zo)als een ogenblik

(= dat, als in een ogenblik, onderstboven gekeerd is),

en geen handen hebben in (of door/met) (= tegen) haar (rond)gedraaid (= bewogen).

Dit vers gaat over de oorzaak van alle ellende. Verreweg de meeste inwoners van de stad Jeruzalem hadden meer zonden gedaan dan de Sodomieten. De Almachtige had de steden *Sodom*, Gomorra en de omliggende stadjes en dorpen om de slechtheid en bedorvenheid van de inwoners verwoest (Gen.19:24-28, Deut.29:23, Jer.23:14, vgl. Deut.32:32, Jes.1:10, Jer.49:18, 50:40). Geen mensenhand had daaraan meegewerkt.

Als de Here de steden Sodom, Gomorra en de omliggende stadjes en dorpen niet heeft gespaard, dan was het ook niet erg aannemelijk, dat de moederstad Jeruzalem en de steden die daarbij hoorden (= Tweestammenrijk Juda), vrijuit zouden gaan.

7 *Zajin* (י) Helderder (of Schitterender/Schoner) dan sneeuw zijn haar apart geplaatsten (of haar toegewijden/Nazireeërs) (= haar aanzienlijke(mense)n)⁸⁹ geweest.

Zij zijn witter (of stralender/glanzender) geweest dan melk.

Zij zijn roder van lichaam (of van gebeente) geweest dan robijnen,

(als) saffier (of lazuursteen) was hun gestalte (of hun lichaamsbouw/uitsnijding).

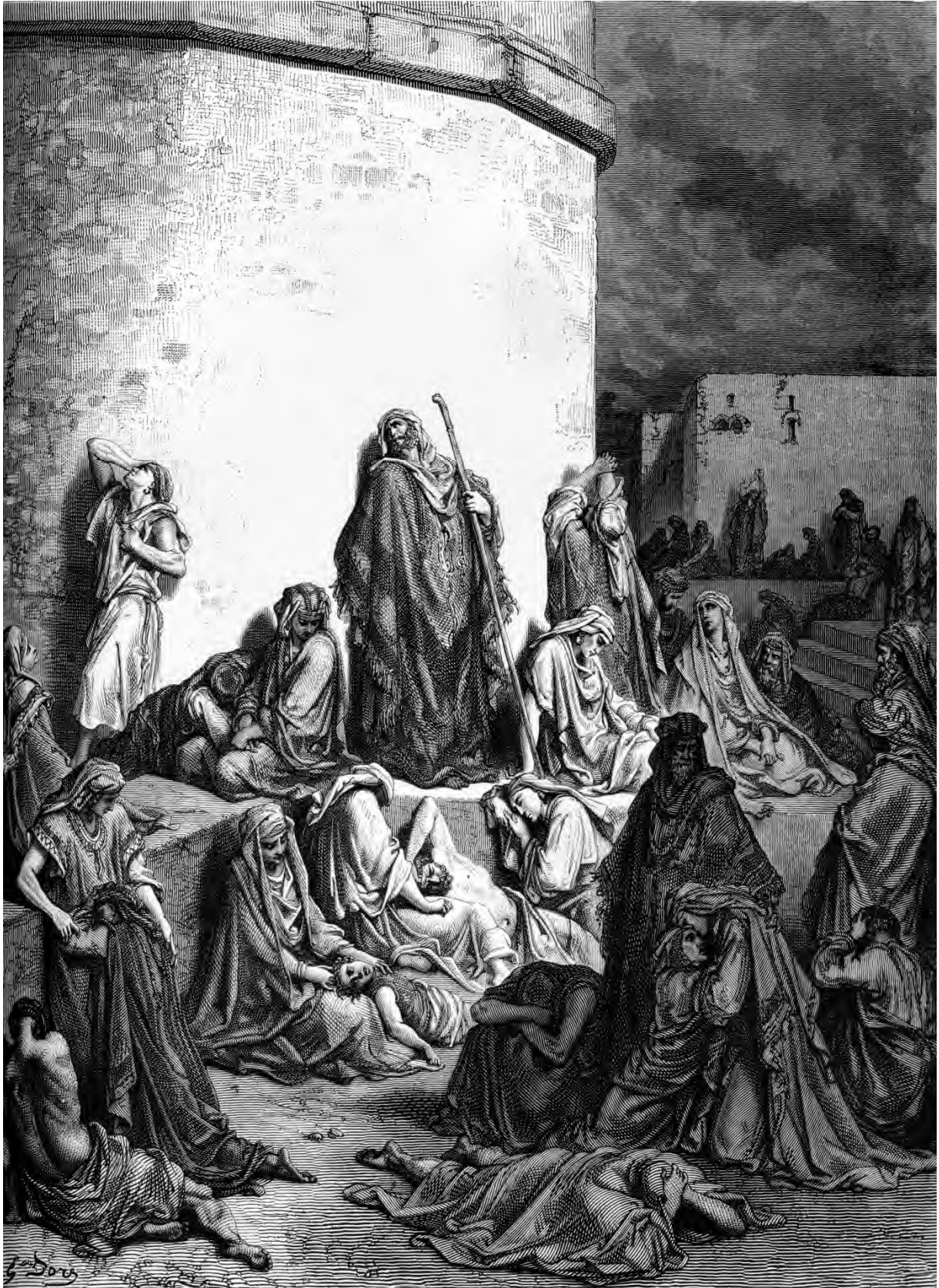
Robijnen zijn rode edelstenen. *Saffieren* zijn (groenachtig) blauw of violet.⁹⁰

De mensen uit de rijke bovenlaag van de bevolking, die zich vroom konden voordoen, zagen er eerst schoon, fris en kerngezond uit.

⁸⁹ Een *nazireeër van God* was iemand die voor een bepaalde tijd of voor zijn hele leven in het bijzonder aan de Here was gewijd (Num.6:1-21, Richt.13:4,5,7, 16:17). Opvallende kenmerken waren, dat zo iemand zijn haar niet mocht (laten) knippen of scheren, en geen wijn mocht drinken. De richter Simson is hiervan een bekend voorbeeld.

In algemene zin is *een nazireeër* iemand die afgezonderd of apart geplaatst is van de andere mensen. Daarmee kunnen ook personen worden bedoeld, die niet bij de doorsnee bevolking hoorden.

⁹⁰ *Lazuurstenen* zijn eveneens blauw.

Jeruzalem treurt.

Hun goed doorbloede huid was echter *zwarter geworden dan roet* (v.8). Hun goed gevulde lichamen zagen er *uitgedroogd* en *verschrompeld* uit. Niet meer goed gevuld, maar vel over been.

- 8** *Chet* (ח) Hun gedaante (of Hun gestalte/figuur) is (nu) zwarter (of donkerder) geworden dan roet (of kool (= kolen)/zwart(ig)heid).

Zij zijn in (= op) de straten niet herkend (geworden).

Hun huid (of Hun vel) is verschrompeld (of samengetrokken) op hun bot(ten) (of hun gebeente/lichaam).

Het (of Hij) is (uit/op)gedroogd, het (of hij) is (zo)als [het] hout geworden (of geweest).

- 9** *Thet* (ח) De neergeslagen(mens)en (of De doorboorde(mense)n) van (= met) het zwaard zijn beter (af) geweest, dan de neergeslagen(mens)en (of de doorboorde(mense)n) van (= door) de honger(snoed).

Zij die doorstoken (of doorboord) zijn van(wege) (of van(uit)) (= door gebrek aan) de opbrengst[en] van de akker (of van het veld),

kwijnen (of vloeien/stromen) (weg).

Het zwaard van *de honger* is veel erger, dan het zwaard van de vijand. Bij het vijandelijke zwaard duurt het lijden (relatief) kort. Het zwaard van de honger laat zijn slachtoffers langzaam *wegkwijnen*.

- 10** *Jod* (י) De handen van gevoelige (of barmhartige) vrouwen hebben hun kinderen (of hun jongens) gekookt.
Zij zijn voor hen om te eten (of te verslinden) (= voor hen als eten) geweest (of geworden) (Klaag.2:20),
met (of door/in) (= bij) de ondergang (of de breuk/verbreking/verplettering/verbrijzeling) van de dochter (van) mijn volk.

De profeet Jeremia had al voorspeld, dat de honger zo groot zou worden, dat ouders hun kinderen zouden gaan opeten (Jer.19:9, vgl. Lev.26:29, Deut.28:56,57). Dat was trouwens in het Tienstammenrijk Israël al eerder gebeurd (2Kon.6:25-29). De ongehoorzame Joden waren dus meerdere malen op tijd gewaarschuwd!

- 11** *Kaf* (כ) Jahweh heeft zijn grimmigheid uitgeput (of voltooid/tot een einde gebracht).⁹¹
Hij heeft zijn kokende woede uitgestort (of uitgegoten).
Hij stak een vuur in Zion aan (of Zion in brand).
Het (of Zij) verteerde (of at) haar fundamenten (op).

Met vers 11 begint het volgende gedeelte (v.11-16). Daarin wordt vooral Gods woede over de leiders van het Joodse volk beschreven. Zij hadden het zwaar te verduren gekregen. Een heel groot deel van hen werd met het zwaard doodgeslagen (2Kon.25:18-21^a, Jer.52:24-27^a). De

⁹¹ Jahweh betekent *Ik zal zijn, die Ik ben, of Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God Zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: "Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd."

Chaldeeën hadden het vooral op hen gemunt, omdat zij de veroorzakers waren van de opstanden tegen de Babylonische koning.

- 12** *Lamed* (ל) De koningen van de aarde (of van het land) hebben (het) niet geloofd (of vertrouwd),
en al de bewoners (of inwoners) van de (bewoonde) wereld (evenmin),
(om)dat (of want/Ja,) een tegenstander (of een onderdrukker) en een vijand zou komen
door (of in) de poorten van Jeruzalem.

Dat *de koningen van de aarde* zich niet konden voorstellen, dat de hoofdstad van de Joden zou worden veroverd, is misschien wat hyperbolisch (= overdreven) gesteld, maar Jeruzalem stond bij de volken wel bekend als een sterke stad. De macht van de Israëlitische koningen als David (1012 – 972) en Salomo (972 – 932) was erg bekend. Ook Judese koningen droegen bij aan de sterke positie van de stad. Men wist bovendien, dat de Heer Jahweh van de Joden een sterke God was. Zelfs het machtige leger van de Assyrische koning Sanherib (705 – 681) had in 701 daartegen het onderspit moeten delven (2Kon.19:35,36, 2Kron.32:21-23). Dat het de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) wel was gelukt om de stad te veroveren, was heel bijzonder.

- 13** *Meem* (מ) (Het is) om (of van(wege) de zonden van haar (valse) profeten (vgl. Klaag.2:14),
de misdaden (of de ongerechtigheden) van haar priesters,
de vergieters (of de uitstorters) in haar midden
(van) het bloed van rechtvaardige(mense)n.

Hierbij kunnen we denken aan de moord op de profeet Uria (Jer.26:20-23).⁹² De priesters en de valse profeten wilden Jeremia ook om het leven brengen (Jer.26:1-11).

- 14** *Noen* (נ) Zij hebben blind door (of in) de straten gezworven (of gewankeld/gewaggeld).
Ze zijn besmeurd (of verontreinigd/bezoedeld) (geworden) met (of door/in) bloed,
zodat men (of zij) [met/door/in] hun kleren (of hun kleden)
niet kan (of kunnen) aanraken (of bereiken).

De profeet Jesaja had voorspeld, dat de Here de valse profeten en ongehoorzame priesters met geestelijke blindheid zou slaan (Jes.29:9-12, vgl. Deut.28:28,29). Door hun hardnekkige zonden waren ze geestelijk *blind* geworden (Jes.56:10, Jer.23:11,12).

Ze waren eveneens *besmeurd met het bloed van rechtvaardige mensen*, dat zij hebben vergoten (v.13). Daardoor waren die priesters en profeten *onrein*.

Evenals melaatse mensen in Israël zouden de valse profeten en ongehoorzame priesters hun volksgenoten moeten waarschuwen (Lev.13:45).

- 15** *Samech* (ס) “Gaaf opzij (of Gaaf weg/Vertrekt)! Onrein!”,
[(hebben zij tegen hen (uit)geschreeuwd (of (uit)geroepen):)]⁹³

⁹² De combinatie van valse profeten en ongehoorzame priesters komen we bij de profeet Jeremia regelmatig tegen (Jer.2:8,26, 5:31, 6:13, 8:1,2,10, 13:13, 18:18, 23:11,33,34, 26:7-11,16, 27:16, 32:32).

⁹³ Deze zin is te lang. Mogelijk is het gedeelte *hebben zij tegen hen (uit)geschreeuwd* als een verduidelijking toegevoegd. Als dit zo is, dan is die toevoeging al heel oud, want de 2 Dode Zeerollen met dit gedeelte hebben hier dezelfde tekst. Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 92.

“Gaaf opzij (of Gaaf weg/Vertrekt)! Gaaf opzij (of Gaaf weg/Vertrekt)!

Jullie moeten (of zullen) (mij) niet aanraken (of bereiken)!”

“Ja, (of inderdaad,/(om)dat/want) zij (= de valse profeten en (ongehoorzame) priesters)
zijn (weg)gevlucht (of gevlogen).

Ja(zeker), (of inderdaad,/zelfs/ook) zij zijn (of hebben) (weg)gezworven
(of zij hebben gewankeld/gewaggeld)”

heeft men (of hebben zij) gezegd [(onder (of in) de (heiden)volken)]:⁹⁴

“Zij zullen (er) niet meer (of niet weer/niet verdergaan) [te] (be)wonen
(of verblijven/ruzie zoeken).”

16 *Pee* (פ) Het gezicht van (= De aanwezigheid van) Jahweh zelf heeft hen verstrooid
(of verdeeld)

[(onder (of in) de (heiden)volken)].⁹⁵

Hij zal niet meer (of niet weer/niet verdergaan) [te] naar hen (om)zien (of (om)kijken).

Het gezicht van (= De aanwezigheid van) de priesters hebben zij niet verheven
(of (op)geheven) (= geëerd)
(= Voor de aanwezigheid van de priesters hebben zij geen respect gehad).

De oudsten (of De ouderen) hebben zij geen genade geschonken (of genade bewezen).

Voor de priesters, profeten of *oudsten* van de Joden *hadden* de Chaldeeën *geen respect*. Juist de leiders van het volk werden door hen hard aangepakt. Een heel groot deel van de bovenlaag van de bevolking werd gedood (2Kon.25:18-21^a, Jer.34:17-20, 52:24-27^a). Zij die deze slachting overleefden, werden allemaal in ballingschap gevoerd. Alleen armere en eenvoudige mensen mochten in het heilige land blijven (2Kon.25:12, Jer.39:10, 52:16).

Oudsten waren familiehoofden. Ze kwamen al vroeg in de geschiedenis van het volk Israël voor (Ex.3:16,18, 4:29, 12:21, enz.). Oudsten vertegenwoordigden hun familie, en spraken recht tussen families en personen (Deut.19:12, 21:2-9,18-21, 22:13-21, 25:5-10, Rut 4:1-10). Ook tijdens de ballingschap waren er oudsten (Jer.29:1, Ezech.8:1, 14:1, 20:1,3).

Onder de heidenvolken zouden de Joden gedurende een lange periode evenmin rust vinden, want de Here zou (voorlopig) *niet meer naar ze omzien*. Steeds verder zouden ze worden opgejaagd (Deut.28:65-68). Zo zijn veel Joden in de loop van de eeuwen voortdurend gediscrimineerd, getreiterd en vervolgd.

In de volgende verzen (v.17-20) vertelt de dichter over de verovering van het Tweestammenrijk en de hoofdstad Jeruzalem.

17 *Ain* (אין) Iedere keer (of Steeds opnieuw) falen (of putten ... zich uit/zijn ... ten einde)
(= smachten) onze ogen naar onze hulp (= naar hulp voor ons).

Tevergeefs (of Nutteloos/Leegheid/IJdelheid).

⁹⁴ Ook deze versregel is een woord(groep) te lang. In de 1^e regel van het volgende vers staat weer een woord(groep) te weinig. Het is mogelijk, dat het gedeelte *onder (of in) de (heiden)volken* ten onrechte naar vers 15 is verplaatst. Daarom is het hier in vers 16 (terug)gezet. Inhoudelijk is dit een verbetering. Heidenen maakten zich niet druk over mensen die volgens de Joodse wetgeving onrein waren. In de Dode Zeerollen ontbreekt helaas dit vers. Zie ook Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 92 en 93.

⁹⁵ Zie de vorige voetnoot.

In (= Op) onze uitkijkposten (of onze wachttorens) hebben wij uitgekeken
(of gewaakt)
naar een (heiden)volk, (dat) niet redt (of verlost).

De belegering van de stad Jeruzalem werd tijdelijk onderbroken, doordat het leger van farao Hofra (588 – 568) in aantocht was (Jer.37:5,7,11). Het Egyptische leger werd echter verslagen, en het beleg van Jeruzalem begon opnieuw. De andere volken ondernamen helemaal geen actie om de Joden te helpen.

18 *Tsade* (צ) Zij (= De Babyloniërs) hebben op onze (voet)stappen (of gangen) gejaagd,
van(af) (of (van)uit) (= toen) het gaan in (= over) onze pleinen (of onze straten)
(= toen (we) in (= over) onze pleinen (of onze straten) gingen).

Ons einde is dicht(er)bij gekomen.

Onze dagen zijn voltooid (of zijn ten einde).

Ja, (of Inderdaad,/Want/(Om)dat) ons einde is gekomen.

19 *Qof* (ק) Onze achtervolgers (of Onze vervolgers) zijn sneller geweest (of geworden),
dan de arenden (of de gieren) van de hemel[en] (= in de lucht).

Op de bergen hebben ze ons fel achternagezeten
(of hevig achtervolgd/op de hielen gezeten).

In de woestijn (of de wildernis) hebben ze voor ons een hinderlaag gelegd.

Ook koning Zedekia (597 – 586), die was gevlucht, had dit ondervonden, want hij werd door de Babyloniërs achterhaald. Deze *gezalfdde koning werd gevangengenomen* (2Kon.25:4-6, Jer.39:4,5, 52:7-9).

20 *Reesj* (ר) De adem (of De wind) van onze neuzen (= onze neusgaten) (vgl. Gen.2:7),
de gezalfdde van Jahweh,

is in hun (val)kuilen gevangen(genomen) (of gegrepen) (geworden);

(hij,) van wie wij (= de Joden) hebben gezegd:

“In (of Door/Met) zijn schaduw zullen wij leven onder (of in/met) de (heiden)volken.”

Met de woorden *in zijn schaduw* wordt de bescherming van de koning voor zijn onderdanen bedoeld (Richt.9:15, Ezech.31:6,12,17, Dan.4:12).

Evenals het vorige hoofdstuk eindigt het ook hier met een profetie over de toekomst (v.21,22). Jeremia profeteert in dit gedeelte over de volledige ondergang van Edom, en het voorbestaan van Israël.

21 *Sjin* (ש) Wees ingenomen (of blij/vrolijk) en wees blij (of verheugd),
dochter (van) Edom,

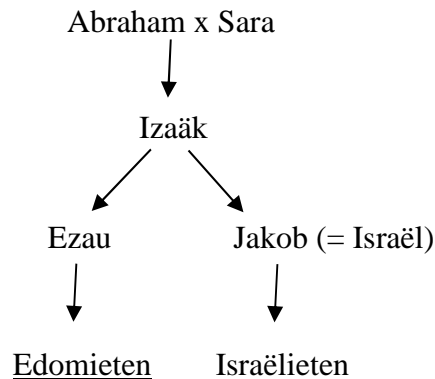
bewoonster (of inwoonster) in het land (of in de aarde) Us!

Ook (of Zelfs) voor (of naar/over/tegen(over)) jou komt de beker voorbij
(of gaat de beker langs/passeert de beker/loopt (of vloeit) de beker over).

Jij zal dronken worden, en jij zal jezelf ontbloten.

De *dochter van Edom* is het tegenbeeld van de dochter Zion. Met de dochter Zion wordt de stad Jeruzalem bedoeld (Ps.9:15, Jes.10:32, Klaag.1:6). Deze hoofdstad vertegenwoordigt alle

Israëlieten. De dochter van Edom is de hoofdstad en de vertegenwoordigster van de Edomieten.

De Edomieten woonden ten zuiden van Israël. Het waren afstammelingen van Ezau, een zoon van Izaäk en de broer van Jakob (Gen.25:19-26,30).

De Edomieten woonden in *Us*.⁹⁶ Het lag dus ten zuiden van het heilige land.⁹⁷ Zowel de Sabeërs als de Chaldeeën konden Job in *Us* beroven (Job 1:1,15,17). Daarbij staat ook nog in het bijbelboek Job (1:3), dat hij in het oosten woonde. Daaruit kunnen we opmaken, dat *Us* waarschijnlijk tussen Edom en het westelijke deel van Arabië lag.

Toen de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562) in 586 Jeruzalem veroverde, hadden de Edomieten zich verraderlijk bij de vijand aangesloten (Ob.1:13,14). Ze waren blij over de ondergang van de Joden. De Edomieten wilden hun huizen afbreken, en deden mee aan de plunderingen (Ps.137:7, Ob.1:11,13). Joodse vluchtelingen werden op de kruispunten door hen vermoord, of gevangengenomen, en aan de Babyloniërs uitgeleverd (Ob.1:14). Ze roofden bezittingen en land van de Joden (Ob.1:13^b). De nakomelingen van Ezau behandelden hun broedervolk erg vijandig (Ps.137:7, Klaag.4:21,22, Ezech.25:12-14, 35:5,6,10,11, 36:5).⁹⁸

De *wijnbeker* van Gods woede is een symbool van dood en verderf (vgl. Jes.51:17,22,23, Jer.25:15,17, 49:12, Op.14:10, 16:19). Het is een gifbeker (vgl. Hab.2:15,16). Die moest men in die tijd soms leegdrinken, als men de doodstraf had gekregen.

22 *Taw* (ת) Jouw ongerechtigheid (of jouw misdaad) is voltooid (of is volledig/af),
(geweest) dochter (van) Zion.

Hij zal niet(s) toevoegen (of niet(s) meer/weer) aan jouw ballingschap.

Jouw ongerechtigheid (of Jouw misdaad) heeft Hij vergolden
(of gestraft/aandacht gegeven), dochter (van) Edom.

Hij heeft (jou) op (grond van) (of omtrent/boven) jouw zonden blootgelegd
(of ontdekt/onthult/bekend gemaakt).

Gods straf voor de *ongerechtigheid* van de Israëlieten was eindig, maar de *ongerechtigheid* van de Edomieten zou Hij volledig vergolden. Als aan de straf van de Israëlieten een einde zou zijn gekomen, dan zouden ze niet meer in ballingschap gaan. De Here zou echter de Edomieten vernietigen (Jer.49:13,20-22). *Hij zou op grond van de zonden van dat volk hun*

⁹⁶ *Us* was een zoon van Abrams broer Nahor (Gen.22:20,21).

⁹⁷ De 3 vrienden van Job kwamen uit de buurt van Edom. Elifaz was een Temaniet (Job 2:11). Teman was een kleinzoon van Ezau (Gen.36:9-11,15).

⁹⁸ Zie daarover Turennot T. van, Obadja, dienaar van Jahweh, Aduard, 2017.

gebied helemaal *blootleggen* (Hab.2:16). Daar was Hij in de tijd waarin dit lied is ontstaan, al mee begonnen.

Zolang de Edomieten de Joden wilden uitroeien, zou God hen geleidelijk vernietigen. Nog geen jaar na de verovering van Jeruzalem door koning Nebukadnezar II (604 – 562) in 586 voor Christus, zag de profeet Ezechiël de verslagen legers en koningen van Assur, Elam, Edom en Sidon terug in het dodenrijk (Ezech.32:17-30, vgl. Jer.25:9-11, 27:3-11).⁹⁹ De koning van Babel had kennelijk de Edomieten in 585 erg hard aangepakt (Zie v.22^b).

De Babylonische koning Nabonidus (556 – 538) drong de Edomieten in 554 voor Christus verder terug.¹⁰⁰ Na de val van het Babylonische rijk werden ze door de Nabateeën gedurende de 1^e helft van de 5^e eeuw uit het grootste deel van hun gebied verdrongen. In de tijd van de profeet Maleachi (±432 v. Chr.) had God het bergachtige landschap van de Edomieten laten verwoesten,¹⁰¹ zodat de jakhalzen er ronddoelden. Die verwoesting was toen nog niet zo lang geleden gebeurd, want de Edomieten verwachtten, dat ze hun land weer snel konden opbouwen (Mal.1:3,4).

Toch liep dat anders. Veel Edomieten werden in de Arabische stam van de Nabateeën opgenomen. Wie niet onder hun heerschappij wilde leven, moest naar het noorden en westen verhuizen.

De door de Nabateeën verzwakte Edomieten werden door de Joodse hogepriester en koning Johannes Hyrkanus (135 – 104) onderworpen. Ze moesten zich laten besnijden, en volgens de Joodse wetten gaan leven. Anders zouden ze hun bezittingen en land kwijtraken. De Edomieten hebben dat noodgedwongen geaccepteerd. Vanaf die tijd gedroegen ze zich volgens de leefregels van de Joden (vgl. Num.24:18).¹⁰²

Een restant van de Edomieten streed mee met de Joodse burgeroorlogen in Jeruzalem. Ze streeden ook tegen de Romeinen. De koningen uit het koningshuis van de wrede Herodes de Grote (37 – 4) behoorden tot de weinige Edomieten die toen nog waren overgebleven. Die overgebleven Edomieten zijn opgegaan in het Joodse volk. Sinds de 2^e eeuw na Christus vernemen we niets meer van dit vijandige volk.

De Israëlieten bestaan echter nog steeds. Aan hun ongerechtigheid zal een einde komen. Ze zullen zich bekeren, en in het heilige land mogen wonen. Dan zullen ze nooit meer in ballingschap gaan.

⁹⁹ Zie Turenout T. van, Ezechiël, God maakt sterk, Grijskerk, 2019.

¹⁰⁰ Zie de Naboniduskroniek, kolom 1:17.

¹⁰¹ Zie Turenout T. van, Maleachi, Boodschapper van Jahweh, Grijskerk, 2018.

¹⁰² Flavius J., Joodse Oudheden, deel 13, hoofdstuk 9:1

5. Vijfde klaaglied: Gebed om redding voor het gestrafte land.

Hoofdstuk 5

- 1 Denk, Jahweh, aan wat er met ons is gebeurd!
Zie om, en kijk naar onze smaad!
- 2 Ons erfelijk bezit is onderworpen aan vreemden;
onze huizen aan buitenlanders.
- 3 Wezen zijn wij geworden, er is geen vader meer.
Onze moeders zijn als weduwen.
- 4 Ons water hebben wij voor zilvergeld gedronken.
Ons hout komt tegen betaling
- 5 op onze nek. Wij zijn achtervolgd.
Wij hebben gezwoegd, rust is aan ons niet gegeven.
- 6 We hebben Egypte een hand gegeven,
en Assyrië om het verzadigen met voedsel.
- 7 Onze voorvaders hebben gezondigd, zij zijn er niet meer.
Wijzelf hebben hun ongerechtigheden gedragen.
- 8 Knechten hebben onder ons geheerst.
Er is niemand die ons ontrukkt uit hun macht.
- 9 Met levensgevaar moeten wij ons voedsel halen
door het zwaard van de woestijn.
- 10 Onze huid is heet geworden als een oven
door de verzengende honger.
- 11 Vrouwen in Zion hebben zij verkracht,
meisjes in de steden van Juda.
- 12 Vorsten zijn door hen opgehangen.
Oudsten zijn niet geëerd.
- 13 Jonge mannen hebben de molensteen weggedragen,
en jongens zijn gestruikeld onder de houtlast.
- 14 Oudsten zijn opgehouden met zitten in de poort,
jonge mannen met hun snarenspeel.
- 15 Opgehouden is de vrolijkheid van ons hart.
Veranderd in rouw is onze reidans.
- 16 De kroon van ons hoofd is gevallen.
Wee ons toch, dat wij hebben gezondigd!

- 17 Daarom is ons hart ziek geworden.
Om deze dingen zijn onze ogen verduisterd:
- 18 om de berg Zion, die verwoest is.
De vossen hebben daarop rondgezworven.
- 19 U bent Jahweh, U blijft voor eeuwig.
Uw troon is van generatie op generatie.
- 20 Waarom zou U ons voor altijd vergeten;
zou U ons verlaten tot in lengte van dagen?
- 21 Laat ons terugkeren, Jahweh, naar U, en wij zullen terugkeren!
Vernieuw onze dagen als weleer!
- 22 Ja, als U ons geheel en al heeft verworpen,
bent U dan zelfs tot bovenmate verbolgen over ons geweest?

Het 5^e lied is een gebed tot God. Het bestaat uit 2 delen. Na een inleiding (v.1) wordt in het 1^e deel (v.1-18) over het lijden van de Joden geklaagd. Het gaat zowel over het lijden tijdens de verovering van Jeruzalem, als in de tijd erna. In het volgende deel (v.19-22) wordt er gebeden om verlossing. Ondanks deze duidelijke structuur komt ook dit lied niet gekunsteld over.

Het is geschreven na de verovering en verwoesting van Jeruzalem in 586 voor Christus. Blijkbaar is het evenals bij het 1^e klaaglied al weer even geleden, want het wordt beschreven als een nare herinnering. Het Tweestammenrijk Juda is door de vijand veroverd (v.2,11). De Joden zijn in de macht van hun tegenstanders (v.8), en de hoofdstad is verwoest (v.18). In elk geval moet het klaaglied voor de dood van de profeet zijn geschreven. Kortom, het moet tussen 586 en 560 voor Christus zijn ontstaan.

- 1 Denk (of Herinner (U)), Jahweh, aan wat (of hoe) (er) omtrent (of voor/aan) (= met)
ons is gebeurd (of geweest)! ¹⁰³

Zie (om) (of Kijk (om)/Let op), en kijk (of zie) (naar) onze smaad (of onze schande)!

In het 1^e vers vraagt de dichter om de aandacht van Jahweh voor het grote verdriet en voor alle ellende die de Joden is overkomen. In de volgende verzen wordt die ellende verder uitgewerkt.

- 2 Ons erfelijk bezit is onderworpen (of omgevormd/veranderd/(om)gekeerd) (geworden)
aan (of tot) vreemden;

onze huizen aan (of tot) buitenlanders.

Met de *vreemden* worden niet alleen Chaldeeën bedoeld. Ook sommige buurvölker zoals de Edomieten en de Ammonieten werkten actief mee aan de ondergang van het Tweestammenrijk Juda.

¹⁰³ Jahweh betekent *Ik zal zijn, die Ik ben, of Ik ben, die Ik ben*. Hij is de trouwe Verbondsgod. Met deze naam maakte God Zich aan Mozes bekend (Ex.3:14). De Statenvertalers vertaalden deze naam van God met *de HEERE*. Die naam wordt niet zomaar gebruikt. Als die naam van God wordt gebruikt, dan heeft dat een bepaalde betekenis. Het wil zeggen: "Geloof het nu maar, want Ik, de Verbondsgod, Ik ben, die Ik ben, heeft het gezegd."

3 Wezen zijn wij geworden (of geweest), er is geen vader (meer).

Onze moeders zijn als weduwen.

Veel oudere mensen overleefden deze ellende niet. Een groot aantal mannen sneuvelde in de strijd. Zo werden een heleboel kinderen en volwassenen van hun ouders beroofd, en kwamen veel vrouwen zonder man en kostwinner te zitten. Het kwam eveneens voor, dat er mannen in de gevangenis zaten, of moesten meestrijden in het leger van de vijand. Ook in die gevallen moesten veel vrouwen hun beschermende echtgenoot missen.

4 Ons water hebben wij in (of met/door) (= voor/tegen) zilver(geld) gedronken.

Ons hout (of Onze bomen) komen (= komt) in (of met/door) (= tegen/voor)
een prijs (of kosten) (= betaling)

5 op (of over) onze nek (of ons hals). Wij zijn achtervolgd (of vervolgd).

Wij hebben gezwoged (of Wij zijn doodmoe geweest), rust is aan ons niet gegeven
(geworden).

Veel Joden moesten, voordat ze in ballingschap gingen, *water* en *hout* kopen. Door de langdurige bezetting was natuurlijk aan alles gebrek.

Toen de meeste Joden door de vijand naar het Tweestromenland werden gedeporteerd, werden ze door vijandelijke soldaten opgejaagd. Ook al *waren ze doodmoe*, toch moesten ze maar verder trekken.

6 We hebben Egypte een hand gegeven,

(en) Assyrië om het verzadigen (met) voedsel (of brood).

Dit vers gaat over de wisselvallige en onbetrouwbare politiek, die de Joden hebben gevoerd, toen ze nog in hun land woonden. Zowel bij Assyrië als bij Egypte zochten de Israëlieten ondersteuning (2Kon.17:4, Jer.2:18, Hos.7:11, 12:2). Eerst vroeg het Tweestammenrijk Juda om hulp bij Assyrië (2Kon.16:7,8). Dat liep uit op onderdrukking en verwoesting van het heilige land. Ook zochten ze bescherming bij Egypte in plaats van bij de Almachtige (2Kon.18:21,24, Jes.30:1-5). Dat liep eveneens op niets uit. Egypte kon tegen de Assyrische legers niet op. Het Tweestammenrijk Juda is zelfs een korte periode door de Egyptenaren onderdrukt en uitgebuit (2Kon.23:33-35, 2Kron.36:3,4, Jer.2:16).

7 Onze (voor)vaders hebben gezondigd, zij zijn (er) niet (meer).

Wijzelf hebben hun ongerechtigheden (of hun misdaden) gedragen.

Doordat de kinderen minstens zo veel kwaad hadden gedaan als hun voorouders (Jes.65:7, Jer.16:11-13, v.16), moesten ze ook boeten voor de zonden van hun voorgeslacht ((Ex.20:5, 34:7, Deut.5:9, Jer.16:10-13). Mozes zei, dat de Here het onrecht van de (voor)vaders toerekent aan hun kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen van hen die God haten. Hij zei meteen daarna, dat de Here zijn vriendschap toont aan duizenden die van Hem houden, en zijn geboden in acht nemen (Ex.20:6, Deut.5:10, Jer.32:18). Als het nageslacht van de onrechtvaardige (voor)vaders Jahweh haat, dan zal Hij de zonde van hun kwaadaardige voorvaders aan hen toerekenen.

Deze vloek geldt alleen voor kwaadaardige mensen, want de hemelse Vader is een vriend voor de mensen die van Hem houden. Als het nageslacht van de kwaadaardige (voor)vaders Hem wel wil dienen, dan geldt deze vloek niet. Ook daarin is God heel duidelijk (Ezech.18). Een andere bepaling van een wet van Mozes luidt, dat de vaders niet om de zonde van hun kinderen mogen worden gedood. Ook mogen de kinderen niet om de zonde van de vader worden gedood. Iedereen die de doodstraf verdiende, moest om zijn eigen zonde worden ge-

dood (Deut.24:16, vgl. Jer.31:30). Het probleem was dus, dat het overgrote deel van de Joden zich nog niet had bekeerd!

8 Knechten (of Dienaren) hebben onder (of in) ons geheerst (of geregeerd/bestuurd).

Er is niemand (die) (ons) ontrukkt (of wegrukt/redt) (van)uit hun hand (= hun macht).

Met de *knechten* worden de dienaren en ambtenaren van de Babylonische koning bedoeld. Zij heersten in die tijd over *een vorstin onder de gewesten* (Klaag.1:1).

9 Met onze ziel (= Met [ons] leven(sgevaar)) moeten (of zullen) wij ons voedsel
(of ons brood) halen (of laten komen/meebrengen)

van(wege) (of (van)uit) (= door/om)

[het gezicht van (= de verschijning (of de aanwezigheid) van)]

het zwaard van de woestijn (of de wildernis).

Vijandige buurvolken als de Edomieten en de Ammonieten kwamen uit de richting van de woestijn om land en goederen van de Israëlieten te roven (Ps.137:7, Jer.49:1, Ezech.25:12-14, 35:5, 36:5, Ob.1:10-14). De Ammonieten wilden na de verwoesting van Jeruzalem in 586 het Tweestammenrijk Juda eigenlijk vernietigen om zo hun eigen grondgebied te kunnen uitbreiden (Jer.40:13,14, 41:1-3,10-15).

10 Onze huid is heet (of ontstoken) geworden (of heeft gegloeid) (zo)als een (bak)oven

van(wege) (of (van)uit) (= door/om)

[het gezicht van (= de verschijning (of de aanwezigheid) van)]

de gloeiende hittedes van de honger(snoed) (= de verzengende honger).

Een groot gebrek aan eten, en waarschijnlijk ook drinken, liet zijn sporen na. Het lijkt erop, dat ziekten met koorts voorkwamen, die mede werden veroorzaakt en bevorderd door de slechte omstandigheden.

11 Vrouwen in Zion hebben zij verkracht (of vernederd/gekweld/mishandeld),¹⁰⁴

meisjes (of maagden/jonge vrouwen) in de steden van Juda.

Tijdens de verovering van Jeruzalem en andere steden in het Tweestammenrijk Juda werden *jonge vrouwen verkracht*.

Veel mensen uit de rijke bovenlaag van de Joodse bevolking werden door de Babyloniërs vermoord. Het waren vooral deze mensen die leiding hadden gegeven aan de opstand tegen de Babylonische koning Nebukadnezar II (604 – 562).

12 Vorsten zijn door (of met) hun hand (= door hen) (op)gehangen.

[Het gezicht van (= De aanwezigheid (of De verschijning) van)]

oudsten (of ouderen) zijn niet geëerd (geworden).

Ophangen gold in Israël als een vloek en een grote schande (Deut.21:22,23).

Oudsten waren familiehoofden. De eerste oudsten kwamen al vroeg in de geschiedenis van Israël voor (Ex.3:16,18, 4:29, 12:21, enz.). Ze vertegenwoordigden hun familie, en spraken recht tussen families en personen (Deut.19:12, 21:2-9,18-21, 22:13-21, 25:5-10, Rut 4:1-10). Ook tijdens de ballingschap waren er oudsten (Jer.29:1, Ezech.8:1, 14:1, 20:1,3).

¹⁰⁴ Oorspronkelijk was Zion een burcht in de stad Jeruzalem. Koning David (1012 – 972) heeft deze burcht op de Jebusieten veroverd (2Sam.5:7, 1Kron.11:5). Deze burcht lag aan de zuidkant van de heuvel of berg in het oosten van Jeruzalem. Later werd de hele heuvel Zion genoemd (Ps.2:6, 74:2, 78:68). Vervolgens werd met Zion ook de hele stad Jeruzalem aangeduid (Ps.51:20, 135:21, 147:12).

- 13** Jonge mannen hebben de molensteen (weg)gedragen (of meegevoerd/(op)geheven),
en jongens (of knapen/knechten) zijn gestruikeld onder (of door/met) de hout(last).

Door de achtergebleven *jonge mannen en jongens* moest er heel hard worden gewerkt. Jonge mannen moesten koren malen, en 's avonds de zware draagbare bovenste molensteen opbergen (vgl. Richt.9:53). Jongens moesten zware ladingen hout sjouwen.

- 14** Oudsten (of Ouderen) zijn opgehouden van(uit) (= opgehouden met zitten in) de poort,
jonge mannen van(uit) (= met) hun snarenspeel (of hun muziek/spotlied).

In de lange poorten van de dikke muren van de steden zaten in die tijd oudsten om recht te spreken (Deut.21:19,20, 22:15-18, 25:7-10, Joz.20:4, Rut 4:11, Ps.127:5). Dat gebeurde dus niet meer.

Alle *vrolijkheid* was verstomd (Jer.7:34, 16:9, 25:10).

- 15** Opgehouden is de vrolijkheid (of de blijdschap) van ons hart.
Veranderd (of Omgevormd/(Om)gekeerd) naar (of tot) (= in) rouw is onze (rei)dans
(geworden).

- 16** De kroon (of De krans) van ons hoofd is (neer)gevallen.
Wee (of O) toch (of nu) [voor (of aan/van)] ons, (om)dat (of want/Ja,) wij hebben
gezondigd!

Het volk Israël had heel weinig meer te betekenen. Toen de machtige en invloedrijke koningen David (1012 – 972) en Salomo (972 – 932) regeerden, waren de Israëlieten de baas over de meeste buurvolken (vgl. Ps.108:10). Zelfs daarna bleven ze lange tijd een volk van betekenis. Door de structurele grove zonden van Israëlieten en Joden was die tijd voorbij.

Dat de dichter aangeeft, dat *wij gezondigd hebben*, wil niet zeggen, dat hijzelf structureel in grove zonden leefde. In zijn gebed vertegenwoordigde hij slechts het overgrote deel van zijn volksgenoten. Dit komt wel vaker in de Bijbel voor. Zo bad ook de profeet Daniël voor zijn volk (Dan.9:5-11). Hij zei, dat ze zwaar hadden gezondigd, terwijl zijn persoonlijke relatie met de Here uitstekend was. Zo bad eveneens Nehemia voor zijn volk (Neh.1:4-7). Dit geldt bovendien voor de profeten Jesaja en Jeremia (Jes.42:24, Jer.14:7,20)!

- 17** Daarom (of Hierom) is ons hart ziek (of onwel/zwak) geworden (of geweest).
Om (of Op (grond van)) deze(ding)e(n) zijn onze ogen verduisterd
(of donker geworden):

- 18** om (of op (grond van)) de berg Zion, die verwoest (of geschonden/verlaten) is.
De vossen (of De (woestijn)jakhalzen) hebben (of zijn) in (of door) hem (= daarop)
gewandeld (of gegaan/gekomen) (= rondgezworven).

Het *hart* zag men in die tijd als de kern en vertegenwoordiging van de hele mens. Het hart was de oorsprong van al het leven (Spr.4:23). Dit blijkt uit de parallellismen die in de Bijbel voorkomen (Ps.13:3, 16:9, 19:9, 24:4, 26:2, Spr.2:2,10, 3:1, 4:21, 5:21, 7:24,25).¹⁰⁵ Als het hart in iemand ziek is, dan wil dat zeggen, dat hij of zij echt helemaal beroerd is. Beroerd en verdrietig om de zonden (v.16^b), en de gevolgen daarvan.

Met *de berg Zion* wordt hier de tempelberg met de tempel in Jeruzalem bedoeld (Ps.2:6, 9:12, 50:2, 76:2,3). Doordat die prachtige tempel aan puin lag, konden de offers niet meer worden

¹⁰⁵ Bij een parallellisme staan 2 (bij)zinnen bij elkaar. Die zinnen zeggen met andere woorden hetzelfde, waardoor ze elkaar aanvullen en ophelderen. Dit kwam in de Hebreeuwse literatuur veel voor.

gebracht. Het was een duidelijk beeld van de verbroken relatie tussen Jahweh en zijn volk als geheel.

In het volgende gedeelte (v.19-22) bidt de auteur om verlossing.

- 19** U (of Jij) (bent) Jahweh, U (of Jij) ¹⁰⁶ (ver)blijft (of woont/zit) voor (of van) eeuwig.
(Jo)uw troon (of zetel/stoel) is van (of voor) generatie (of geslacht) en (= op)
generatie (of geslacht).

De Here heeft de tempel niet nodig, want zijn troon staat voor eeuwig vast in de hemel (Ps.102:13).

- 20** Waarom zou U ons voor altijd(durend) (of voortdurend) vergeten (of verwaarlozen);
zou U ons verlaten (of (achter/los)laten/verwaarlozen) tot(in) lengte van dagen?

De bedoeling van deze vraag is natuurlijk: “Wilt *U ons* alstublieft niet *voor altijd vergeten*, en niet voor eeuwig verlaten?”

- 21** Laat ons terugkeren (of omkeren/bekeren) (of Breng (of Haal) ons terug), Jahweh,
naar (of bij) U,
en wij zullen terugkeren (of zullen omkeren/ons bekeren)
(vgl. Jer.15:19^a, 31:18^b)!

Vernieuw (of Herstel) onze dagen (zo)als weleer (of oudsher/vroeger)!

In het Nederlands lijkt de 1^e zin van dit vers een open deur, maar er zit een diepere betekenis achter. Voor *terugkeren* en *bekeren* wordt in het Hebreeuws hetzelfde woord gebruikt. De dichter vroeg aan de Here, of Hij zijn volksgenoten zou willen helpen om terug te keren naar hun God. Dat betekent, dat ze zich zouden bekeren. In dat geval zullen ze terugkeren in de dubbele zin van het woord: Ze zullen terugkeren naar de Here (= zich bekeren), en ze zullen als gevolg daarvan terugkeren naar het heilige land.

- 22** Ja, (of Inderdaad/(Om)dat/Want) als U ons verwerpend (of weigerend/verachtend)
(= geheel en al) heeft verworpen (of geweigerd/veracht),
bent U (dan) (zelfs) tot (of totdat/zolang) bovenmate (of te/buitengewoon)
vervolgen over (of tegen) ons geweest?

Inderdaad, *als de Here zijn volk helemaal zou verwerpen, dan zou Hij te vervolgen zijn op zijn volk*, en dat is Hij natuurlijk niet. Zeker, verreweg de meeste Israëlieten en Joden hadden door hun talrijke structurele en gruwelijke zonden die verwerping en verachting wel verdiend, maar God had zichzelf vastgelegd aan zijn beloften. Hij zou en zal niet voor eeuwig boos blijven (Ps.103:9, Jes.57:16, Jer.3:12^b, Klaag.3:31). Jeremia kende de beloften van zijn lieve hemelse Vader maar al te goed (Jer.30-33). Dit laatste vers spreekt daarom van hoop en vertrouwen op een goede toekomst.¹⁰⁷

¹⁰⁶ De beleefdheidsvormen *U*, *u* en *uw* kent men in het Hebreeuws niet. In die taal zijn *U* en *Jij/Jou*, of *u* en *jij/jou*, en *uw* en *jouw* hetzelfde. Bij een vertaling naar het Nederlands moet dan een keuze worden gemaakt. Dit betekent bijvoorbeeld, dat in de Hebreeuwse taal zowel God, als een gewoon mens met *Jij/jij* wordt aangesproken.

¹⁰⁷ In veel synagogen had men de gewoonte om na vers 22 nogmaals vers 21 voor te lezen. Dit kunnen we in veel handschriften en uitgaven nog terugvinden. Blijkbaar hadden ze de betekenis van vers 22 niet goed begrepen. Daardoor kwam het voor hen troosteloos over. Zo wilden ze niet eindigen, en daarom werd het vorige vers opnieuw gelezen.

Zie ook Keil C.F., *Commentary on the Old Testament*, deel 8, *Jeremiah - Lamentations*, 2^e druk, Massachusetts, 2006, pag. 541, en Aalders G.Ch., *Korte Verklaring, De Klaagliederen*, 5^e druk, Kampen, z.j., pag. 117.

4. LESSEN UIT KLAAGLIEDEREN EN DE GESCHIEDENIS.

1. Wat er is gebeurd.

Nadat de Babylonische koning Jeruzalem in 597 voor Christus had veroverd, maakte hij de 21-jarige Zedekia vazalkoning over het Tweestammenrijk Juda (2Kon.24:8-17, 52:1). Nebukadnezar II (604 – 562) nam veel Joden mee naar Babylonië (Jer.52:28). Alleen de minder rijke Joden bleven achter (2Kon.24:14-16). Daarmee was de kracht van het koninkrijk Juda gebroken.

Enige tijd later kwamen de halstarrige Joden opnieuw in opstand tegen de Babylonische koning (2Kon.24:20^b, 2Kron.36:13^a, 52:3^b), maar ze bekeerden zich niet tot God. Toen kwam de straf. Enkele jaren nadat vazalkoning Zedekia (597 – 586) in opstand was gekomen, rukte koning Nebukadnezar II in 589 met een leger op naar Jeruzalem (Jer.52:4). Het leger van farao Hofra (588 – 568) schoot de Joden te hulp, en Nebukadnezar II moest tijdelijk zijn leger rond Jeruzalem terugtrekken (Jer.37:5,7,11). Egypte werd blijkbaar verslagen, want de farao keerde met zijn leger naar zijn land terug (Jer.37:7).

Daarna werd de belegering van Jeruzalem voortgezet. Veel mensen stierven door de honger, het zwaard en de pest (Jer.14:16,18, 15:2-9, 16:4,6, 19:6-8,11-13, 20:4, 21:4-7, 34:17, 38:2). Tijdens het beleg aten ouders zelfs hun kinderen op (Jer.19:9, Klaag.2:20, 4:10).

In het 3^e jaar van de belegering (586) werd Jeruzalem veroverd (Jer.52:5-7). De hoofdstad en de tempel werden in brand gestoken en verwoest (Jer.8:13-19, 10:18-25, 11:11,12,16,17, 19:11, 21:10,14, 22:6, 26:4-6, 34:2,22, 37:8,10, 39:2,3,8). De tempelschatten werden meegenomen naar Babylonië (Jer.27:19-22). De koning van Babel liet een groot deel van de Joodse adel ombrengen (2Kon.25:18-21, Jer.34:17-20, 52:24-27). Opnieuw werden veel mensen naar Babel gedeporteerd (Jer.15:14, 16:13,16, 17:4, 20:4,5, 39:9, 52:29). Slechts enkelen bleven in een grotendeels verwoest land achter (Jer.4:5-31, 5:6-19, 6:1-6,12,22-26, 7:20, 9:8-11, 12:14^b, 13:14,19,20,24,26, 17:27, 25:9-11^a,18, 39:10, 52:12-27).

De Babyloniërs namen ook de Judese vazalkoning gevangen, en brachten hem naar Nebukadnezar II (604 – 562), die in Ribla was. De koning van Babel liet de zonen van vazalkoning Zedekia voor de ogen van hun vader vermoorden. Daarna liet hij hem aan beide ogen blind maken. Hij werd naar Babel weggevoerd, en hij stierf daar in de gevangenis (2Kon.25:1-17, 2Kron.36:11-21, Jer.39:1-7, 52:7-11).

Juist bij deze verovering van Jeruzalem werd vooral de ongehoorzame en kwaadaardige bovenlaag van de bevolking zwaar gestraft. Veel mensen uit de rijkere klasse werden doodgeslagen met het zwaard (2Kon.25:7,18-21, Jer.7:32-34, 8:9,10, 24:8,10, 39:6-8, 52:24-27). Alleen de arme mensen mochten in het heilige land blijven (2Kon.25:12, Jer.39:10).

Nebuzaradan, de bevelhebber van de lijfwacht, was in 586 in de 2^e helft van juli naar Jeruzalem gekomen (2Kon.25:8, Jer.52:12). Hij had in opdracht van koning Nebukadnezar II Gedalja (586) als landvoogd aangesteld (2Kon.25:22, Jer.40:7, 41:10). Korte tijd later liet Nebuzaradan Jeremia vrij. De profeet ging naar Gedalja in Mizpa. (Jer.39:14, 40:1-6).

Twee maanden later werd de landvoogd met veel andere Joden door Ismaël en zijn mannen vermoord. Met een groep gevangenen vertrok Ismaël naar de Ammonieten. Zijn plan mislukte voor een groot deel, want Jochanan viel hem met zijn legertje aan, en bevrijdde zijn gevan-

gengenomen landgenoten. Ismaël ontsnapte echter met 8 van zijn mannen, en zij vluchtten naar de Ammonieten (Jer.40:7-41:15).

Jochanan trok met de mensen die bij hem waren, naar het zuiden. Zij waren bang geworden voor koning Nebukadnezar II (604 – 562), omdat de landvoogd Gedalja was vermoord. Daarom vroegen ze bij Betlehem aan Jeremia om een boodschap van Jahweh. Hij zei in opdracht van de Here, dat ze in het heilige land moesten blijven. Ze luisterden echter niet naar de profeet, en trokken toch naar Egypte (Jer.41:16-43:7).

Het oordeel van de Almachtige, dat de meeste Joden uit het Tweestammenrijk Juda trof, zou ook aan de buurvölker niet voorbijgaan (Jer.25:11^b,15-17, 45:4,5^a). Nog geen jaar na de verovering van de stad Jeruzalem door koning Nebukadnezar II (604 – 562) in 586 voor Christus zag de profeet Ezechiël de verslagen legers en koningen van Assur, Elam, Edom en Sidon terug in het dodenrijk (Ezech.32:17-30, vgl. Jer.25:9-11,21, 27:3-11, 49:7-22,34-38).¹⁰⁸

De Babylonische koning viel in 581 voor Christus Egypte aan (Jes.19:17), en hij voerde oorlog met farao Hofra (588 – 568). De Joodse geschiedschrijver Flavius Josefus vermeldt, dat koning Nebukadnezar II Egypte heeft veroverd (Jer.25:19, 43:8-44:29, 46:13-26). Vrijwel alle Joden die daar woonden, heeft hij naar Babel gedeporteerd.¹⁰⁹ Hetzelfde lot trof toen de mensen die nog in Jeruzalem en de directe omgeving waren achtergebleven (Jer.52:30).

Door structurele ongehoorzaamheid halen Israëlieten, Joden en Christenen de ellende naar zich toe. Daarover klagen heeft geen zin, bekering en gehoorzaamheid wel. Laat ieder mens maar klagen over zijn zonden (Klaag.3:39).

Veel Joden uit de bovenlaag van de bevolking kwamen tot bekering (Jer.24:7). De voormalige koning Jojachin (597) werd door koning Evil-Merodach (562 – 560), zoon en opvolger van koning Nebukadnezar II, uit de gevangenis vrijgelaten. Hij werd daarbij erg goed behandeld; veel beter dan de andere gevangengenomen koningen (2Kon.25:27-30, Jer.52:31-34). Dit was een grote zegen van God.

Jeremia heeft de verovering en verwoesting van Jeruzalem in 586 voor Christus overleefd. In hoge ouderdom heeft hij nog meegemaakt, dat de machtige koning Nebukadnezar II overleed, en zijn zoon Evil-Merodach (562 – 560) hem opvolgde. Waarschijnlijk is hij kort na de gratieverlening aan Jojachin (597) in 561 gestorven (Jer.45:1,5^b, 52:31-34).¹¹⁰

Ook bij de Edomieten zou de beker van de kokende woede van de Here voorbijkomen. God zou hun ongerechtigheid vergelden. Dat betekende hun vernietiging, omdat ze zich niet wilden bekeren. Nog geen jaar na de verovering van Jeruzalem door koning Nebukadnezar II, zag Ezechiël de verslagen legers en koningen van Assur, Elam, Edom en Sidon terug in het dodenrijk (Ezech.32:17-30, vgl. Jer.25:9-11, 27:3-11).¹¹¹ De Babylonische koning had kennelijk de Edomieten in 585 voor Christus erg hard aangepakt (Zie Klaag.4:22^b).

De Babylonische koning Nabonidus (556 – 538) drong de Edomieten in 554 voor Christus verder terug.¹¹² Na de val van het Babylonische rijk werden ze door de Nabateeën gedurende de 1^e helft van de 5^e eeuw uit het grootste deel van hun gebied verdrongen. In de tijd van de profeet Maleachi (±432 v. Chr.) had de Here het bergachtige landschap van de Edomieten

¹⁰⁸ Zie Turennot T. van, Ezechiël, God maakt sterk, Grijpskerk, 2019.

¹⁰⁹ Flavius J., Joodse Oudheden, deel 10, hoofdstuk 9:7.

¹¹⁰ De moord op koning Evil-Merodach wordt in het bijbelboek Jeremia niet meer vermeld.

¹¹¹ Zie Turennot T. van, Ezechiël, God maakt sterk, Grijpskerk, 2019.

¹¹² Zie de Naboniduskroniek, kolom 1:17.

laten verwoesten,¹¹³ zodat de jakhalzen er ronddoelden (Jer.49:7-22, Mal.1:3,4). Uiteindelijk is na veel jaren het restant van hen opgegaan in het Joodse volk. Sinds de 2^e eeuw na Christus vernemen we van de Edomieten niets meer.

In 538 kwam door de val van het Babylonische rijk aan de onderdrukking van de Joden en Israëlieten een einde (Jer.25:11^b,12, 29:10, 50 en 51). Zij en veel andere onderworpen volken konden naar hun eigen grondgebied terugkeren (Jer.12:15, 24:6). Gods volk kreeg ook de geroofde tempelschatten terug (Jer.27:22). Alleen zij die zich volledig aan de Here overgaven, ondernamen de gevaarlijke en moeizame tocht. De rest bleef (meestal) in halfslachtigheid of ongelooft ongehoorzaam achter.

Toen slechts een klein deel van het Joodse volk terugkeerde uit de ballingschap, heeft het zich niet blijvend bekeerd. De priester Ezra, de landvoogd Nehemia en de profeet Maleachi moesten herhaaldelijk waarschuwen, en het volk terugbrengen tot hun God. Na de duidelijke waarschuwingen van de profeet Maleachi sprak de Here eeuwenlang niet meer via zijn profeten tegen de Joden. Uiteindelijk kwamen ze in 63 voor Christus onder het bestuur van de Romeinen terecht.

In 70 na Christus werd een massale opstand van de Joden tegen de Romeinen door keizer Vespasianus (69 – 79) en zijn zoon Titus (79 – 81) neergeslagen. De tempel en de stad Jeruzalem werden volledig verwoest (Luk.19:43,44, 21:20-24).

Daarna begon de eeuwenlange verstrooiing van de Joden (= diaspora). Velen van hen werden gevangengenomen, en naar Rome gebracht. Anderen vluchtten het land uit. De achtergebleven Joden herwonnen in 132 na Christus onder leiding van Bar Kochba (132 – 135) hun onafhankelijkheid. Drie jaren later werd de massale opstand door de Romeinen neergeslagen. Opnieuw verlieten veel mensen van Gods volk het beloofde land. De zonde en het volgen van satan bracht en brengt verstrooiing (Jes.6:12,13^a, 18:17).

In de Middeleeuwen zijn de Joden in heel de wereld verschrikkelijk getreiterd, vervolgd, gemarteld en vermoord. Het zwaard bleef hen achtervolgen (Jer.9:15). Het antisemitisme blijft de kop opsteken. De Tweede Wereldoorlog was daarvan het tragische dieptepunt.

2. Wat er nog zal gebeuren.

De profeet Jeremia heeft ook voorspeld, dat de Here een einde zou maken aan de ongerechtigheid van de Israëlieten. Hij zal dan niets meer toevoegen aan hun eeuwenlange ballingschap (Klaag.4:22^a). De Almachtige zal ze uit alle landen weer naar het beloofde land brengen (Jer.16:14,15). Daar zullen ze wonen, en zullen ze zich bekeren. Deze profetieën zijn nog niet (helemaal) vervuld.

Drie jaren na de Tweede Wereldoorlog werd de staat Israël uitgeroepen. Veel Israëlieten zijn al teruggekeerd naar de nieuwe staat. Er zullen nog veel meer mensen van het volk van God. daarheen trekken. Uit de verre landen waarheen Jahweh hen had verstrooid, zal Hij hen verlossen (Jer.23:6-8, 29:14, 30:10, 31:8-12,16,17, 32:37, 46:27, Zach.10:6-12). De hemelse Vader zal Israël en Juda weer terugbrengen naar het land dat Hij aan hun (voor)vaders heeft gegeven (Jes.11:11-16, 43:5-8, 49:8-50:3, 51:1-16, Jer.3:14-16, 16:15-18, 23:3,4,7,8, 29:14, 30:3,10,18, 32:37, 50:19, Ezech.36:24, 37:1-14, Hos.1:10-12, 2:15-22, Am.9:14,15, Zef.3:10-20). Het dode Israël zal weer herrijzen. Jozef, Israël en Juda zullen worden herenigd (Jes.61:4-11, Jer.3:18, 23:6, 50:4^a, Ezech.37:16-20,22).

De Here zal met de Israëlieten een nieuw verbond sluiten (Jer.31:31-34, 32:40, 50:4^b,5). In de

¹¹³ Zie Turennot T. van, Maleachi, Boodschapper van Jahweh, Grijpskerk, 2018.

toekomst zullen ze zich bekeren, en Christenen worden (Jes.29:18-24, 32:15-20, 35, 42:16, 43:21, 44:1-5, 54:13, 57:18,19, Jer.29:12,13, 31:1, 32:38,39, 50:20, Ezech.36:26,27 Hos.3:5, 14:5, Zach.12:10-14, 13:8,9). Jezus zal hun Koning zijn (Jer.23:5, 30:9, 33:15,17,22).

De staat Israël zal een heel rijk en machtig land worden. Veel heidenen uit allerlei volken zullen erheen trekken, en gezamenlijk met de Israëlieten zullen ze de Here dienen (Jes.60:1-17, 62, 66:20,21, Jer.3:17, 4:2).

3. Tijdbalk.

De oudere jaartallen zijn slechts benaderingen.

Voor Christus

- 5155 Schepping.
- 2895 Zondvloed.
- 1953 Geboorte van Abram.
- 1663 Intocht van het volk van de Hebreëen in Egypte.
- 1448 Uittocht uit Egypte na de 10^e plaag.
- 1448 – 1408 Tocht van de Hebreëen naar Kanaän.
- 1408 – 1383 Jozua in Kanaän.
- 1383 – 1033 De tijd van de richters onder het volk Israël.
- 1033 – 1012 Regering van koning Saul
- 1012 – 972 Regering van koning David.
- 972 – 932 Regering van koning Salomo.
- 969 De tempelbouw onder koning Salomo.
- 932 – 722 De Koningentijd van Israël, de 10 stammen uit het noorden.
- 932 – 586 De Koningentijd van Juda, de 2 stammen in het zuiden.
- 727 – 722 Regering van de Assyrische koning Salmanassar V.
- 724 – 722 Belegering van Samaria door Assyrië.
- 722 – 705 Regering van de Assyrische koning Sargon II
- 722 Val van Samaria, wegvoering van de rest van het Tienstammenrijk door Sargon II.
- 705 – 681 Regering van de Assyrische koning Sanherib.
- 701 Sanherib verovert het Tweestammenrijk Juda, en belegert Jeruzalem.
- 640 – 609 Regering van koning Josia van Juda.
- 628 of 627 Jeremia begint met zijn werk als profeet.
- 625 – 605 Regering van koning Nabopolassar van Babel.
- 612 De Assyrische stad Ninevé wordt veroverd.
- 609 – 594 Regering van farao Necho II.
- 609 Regering van koning Joahaz van Juda.
- 608 – 597 Regering van koning Jojakim van Juda.
- 605 Eerste wegvoering. Daniël en zijn vrienden worden meegevoerd naar Babel.
- 604 – 562 Regering van koning Nebukadnezar II van Babel.
- 601 Koning Jojakim komt in opstand tegen Nebukadnezar II.
- 600 Nebukadnezar II lijdt een zware nederlaag tegen Egypte.
- 599 Nebukadnezar II verslaat de Arabieren ten zuiden van zijn rijk.
- 597 Regering van koning Jojachin van Juda.
- 597 Tweede wegvoering. Nebukadnezar II maakt Zedekia koning in Jeruzalem.
- 597 – 586 Regering van koning Zedekia van Juda.
- 594 – 588 Regering van farao Psammetichus II in Egypte.
- ±591 Zedekia komt tegen Nebukadnezar II in opstand.
- 589 Nebukadnezar II verovert het Tweestammenrijk Juda, en belegert Jeruzalem.
- 588 – 568 Regering van farao Hofra in Egypte.
- 586 Derde wegvoering, verwoesting van Jeruzalem. Gedalja wordt landvoogd.
- 586 – 537 De Joodse ballingschap in Babel. (7 x 7 = 49 jaren)
- 581 Vierde wegvoering door Nebuzaradan (Jer.52:30). Inval in Egypte.
- 562 – 560 Regering van koning Evil-Merodach van Babel.
- 561 maart Jojachin wordt vrijgelaten uit de gevangenis.
- 559 – 529 Kores II is koning over het (grote) rijk van Perzen en Meden.

- 537 De terugkeer van de Joden uit de ballingschap.
142 – 63 In feite is Juda onder leiding van de Makkabeeën onafhankelijk.
37 – 4 Regering van koning Herodes de Grote in Israël.
4 Geboorte van Jezus Christus.

Na Christus

- ±29 Hemelvaart van Jezus Christus.
– Israëlieten trekken naar het heilige land.
– Bkering van de Israëlieten.

5. HET DOEL VAN HET BIJBELBOEK KLAAGLIEDEREN.

We hebben een blik in de geschiedenis mogen werpen. In de eeuwenlange geschiedenis van de Joden bracht en brengt de structurele ongehoorzaamheid aan God een stroom van ellende met zich mee. De profeet Mozes had al gewaarschuwd, dat het helemaal verkeerd zou gaan, als het overgrote deel van de Israëlieten niet trouw zou blijven aan de Here (Lev.26, Deut.28). Met deze stroom van ellende krijgen dan ook gehoorzame kinderen van God te maken. Jeremia was daarvan zelf een duidelijk voorbeeld. Vaak zullen we dit alles ook wel ontdekken in het verleden van ander land of volk, of beter gezegd van ons land en volk. Misschien treffen we het wel aan in onze persoonlijke geschiedenis.

Vanuit het bijbelboek Klaagliederen kunnen we weten, hoe we daarmee om moeten gaan. Als het nodig is, dan moeten we ons bekeren. We moeten de keuze maken om te breken met onze verkeerde en slechte daden. Dit betreft niet alleen onze zonden tegenover de Here, maar ook ons liefdeloos gedrag tegenover onze medemensen en Gods schepping. Daarnaast moeten wij in alle gevallen onze hemelse Vader vertrouwen. We mogen om hulp vragen bij onze bekering en onze strijd tegen de zonde (Klaag.5:21). We mogen bidden om verlossing, want dat heeft Hij aan zijn kinderen, aan zijn volk, beloofd (vgl. Klaag.4:22^a). Kijk maar, hoe de profeet Jeremia de Here uitdaagde op grond van zijn liefdevolle beloften (Klaag.5:22).

We hebben ook gezien hoe de profetieën over de Edomieten in vervulling zijn gegaan. Hieruit bleek en blijkt hoe betrouwbaar Gods woorden en profetieën zijn. Dit alles kan ons nog veel meer geloofsvertrouwen geven in zijn woord en werk; vooral in de profetieën (over Israël) die nog niet in vervulling zijn gegaan (Klaag.4:21,22).

Ook hier geldt het woord uit de Bijbel: “*Want een ieder die heeft, aan hem zal gegeven worden, en hij zal overvloed hebben; maar van wie niet heeft, ook wat hij heeft, zal van hem afgenomen worden*” (Mat.25:29). Wie studeert in de Bijbel, en ernaar handelt, zal groeien, en God steeds beter leren kennen. Wie echter oppervlakkig is, en voor God geen tijd en moeite overheeft, bij hem of haar stagneert de groei. De Bijbel wordt dan steeds meer een gesloten boek, en de hemel wordt van koper. Zo sprak Jezus in gelijkenissen om het geheim van zijn koninkrijk bekend te maken aan de gelovigen, die er echt interesse in hadden en hebben. Mensen die er wat voor over hebben. Het is echter niet bedoeld voor de oppervlakkige meelopers (Mat.13:10-17,34,35).

Ook nu moeten we als gelovigen niet stil blijven staan, maar doorgaan en doorgroeien. Laten we maar hard aan het werk gaan, en veel bidden. Bidden om de vervulling van Gods beloften. De profeet Daniël bad op grond van profetieën van Jeremia om de terugkeer van Gods volk uit de ballingschap (Jer.25:11^b,12 en 29:10, Dan.9:1:20). De Here verhoorde zijn gebed, en de Joden zijn teruggekeerd.

Door het gebed en bekering wijzigt God soms zijn plannen (Am.7:1-9). Zo mocht Abraham bidden voor de slechte stad Sodom (Gen.18:16-33). Door het gelovige gebed van koning Hizkia (727 – 697) kwam de profetie dat hij spoedig zou sterven, niet uit. Zijn leven werd met 15 jaren verlengd (Jes.38:1-8). Toen de stad Ninevé zich bekeerde, kwam ook de profetie van Jona niet uit. God spaarde de stad (Jona 3:10). Het gebed van de gelovige doet dus erg veel. Het is een geducht wapen, dat we niet moeten onderschatten of verwaarlozen.

We moeten bidden om de bekering en verlossing van het volk Israël. We moeten eveneens

bidden om Gods hulp en kracht, vooral in moeilijke tijden. We moeten strijden tegen de zonden en het kwaad. Biddend en werkend mogen we meestrijden naar de overwinning. We mogen deel hebben aan de overwinning. Met het kompas van Gods Woord moeten we aan de slag. Het doel van dit boek is om ons voor die strijd te activeren! We zijn niet de onwetende schare, maar medestrijders van God. We staan er niet alleen voor. We strijden mee met Hem, die ook verlost. We zullen overwinnaars zijn, samen met onze Here Jezus Christus.

Laten de Christenen van vandaag en morgen elkaar bemoedigen en aansporen in ware liefde. We moeten de handen ineenslaan, want we hebben elkaar zo ontzettend hard nodig. De strijd is veel gevallen wel zwaar, maar God zal ons beschermen en kracht geven. In de zware strijd staat Hij aan onze kant. Hij heeft voor ons als medeoverwinnaars een troostrijke toekomst weggelegd, die eeuwig zeker is.

Literatuur.

- Aalders G.Ch., Korte Verklaring, De Klaagliederen, 5^e druk, Kampen, z.j.
- Abegg M. Jr., The Dead Sea scrolls Bible, San Francisco, 1999.
- Alexander D. en P. e.a., Handboek bij de Bijbel, Den Haag, 1976.
- Brenton L.C.L., The Septuagint with Apocrypha: Greek and English, 9^e druk, Londen, 2001.
- Cook F.C., Barnes' Notes, Proverbs - Ezeziel, 2^e druk, Grand Rapids, 2005.
- Dächsel K.A., Bijbel of de geheele Heilige Schrift, deel 4, Jesaja - Maleachi, 2^e druk, Utrecht, 1892.
- Dronkert K., Gids voor het Oude Testament, Kampen, 1964.
- Eban A., Mijn volk, de geschiedenis van de Joden, Amsterdam/Antwerpen, 1976.
- Flavius J., De Oude Geschiedenis van de Joden, vertaling Meijer F.J.A.M. en Wes M.A., 4^e druk, Amsterdam, 2005.
- Grosheide F.W. e.a., Christelijke Encyclopedie, Kampen, 1959.
- Keil C.F., Commentary on the Old Testament, deel 8, Jeremiah - Lamentations, 2^e druk, Massachusetts, 2006.
- Paul M.J. e.a., SBOT, deel 10, Bijbelcommentaar Jeremia - Klaagliederen, Veenendaal, 2013.
- Snoek I., Heilige Geschiedenis, 13^e druk, Den Haag, z.j.
- Stoll C.D., Wuppertaler Studienbibel, Die Klagelieder, Wuppertal, 1986.
- Woude A.S. van de e.a., Bijbels Handboek, deel 2^a, Kampen, 1982.

INDEX

- A**
- Abram 6, 12, 73, 85, 87
 absint 55
 Achaz 18
 alsem 48, 49, 55
 Ammon 25
 Ammonieten 25, 29, 76, 78, 81
 Amon 9
 Antiochus IV 17
 Assur 74, 82
 Assyrië 7, 9, 10, 57, 75, 77, 85
 Assyriërs 9
 Assyrische rijk 9, 10
- B**
- Babel 6, 11, 12, 13, 18, 27, 47, 57, 74, 81, 82, 85
 Babylonië 5, 11, 12, 13, 25, 81
 Babyloniërs 9, 10, 14, 25, 29, 38, 72, 73, 78, 81
 Babylonische rijk 10, 25, 74, 82, 83
 Bar Kochba 83
 betrouwbaarheid van het boek 4, 13
- C**
- Chaldeeën 12, 70, 71, 73, 76
 Cyaxares I 9
- D**
- Daniël 3, 8, 11, 17, 79, 85, 87, 93
 David 6, 10, 18, 24, 27, 38, 53, 66, 70, 78, 79, 85
 dochter Jeruzalem 36, 43, 44
 dochter Juda 22, 30, 34, 39, 40
 dochter Zion 21, 27, 28, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 65, 72, 73
 Dode Zeerollen 8, 14, 33, 39, 56, 70, 71
- E**
- Edom 19, 25, 65, 72, 73, 74, 82
 Edomieten 29, 73, 74, 76, 78, 82, 87
 Egypte 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 25, 29, 58, 75, 77, 81, 82, 85
- Egyptenaren 29, 77
 Evil-Merodach 13, 82, 85
 Ezau 73
 Ezechiël 3, 40, 42, 44, 45, 74, 82, 93
 Ezra 83
- F**
- Flavius Josefus 8, 13, 82
- G**
- Gedalja 12, 13, 29, 81, 82, 85
 Gomorra 67
 Griekse cultuur 16, 17
- H**
- Haggai 16, 93
 Hebreeuws 7, 13, 14, 16, 17
 Herodes de Grote 74, 86
 Hizkia 18, 53, 87
 Hofra 12, 13, 72, 81, 82, 85
- I**
- Immanuël 18
- J**
- Jakob 6, 23, 31, 34, 39, 73
 Jeremia 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 18, 19, 30, 42, 43, 44, 46, 47, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 65, 66, 69, 70, 72, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 89, 93
 Jeruzalem 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 15, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 52, 53, 59, 60, 61, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 82, 83, 85
 Jesaja 3, 8, 18, 57, 70, 79
 Jezus 6, 14, 18, 84, 86, 87, 88
 Joahaz 10, 13, 85
 Jochanan
 de oudste zoon van Josia 10
 legeraanvoerder 81, 82
 Johannes Hyrkanus 74
 Jojachin 10, 12, 13, 82, 85

Jojakim 10, 11, 12, 13, 52, 53, 85
 Jona 87, 93
 Joodse cultuur 16, 17
 Josia 5, 7, 9, 10, 13, 85
 Jozua 6, 85

K

Kanaän 6, 85
 Klaagliederen van Jeremia 2, 4, 5, 6, 7, 8,
 9, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 25, 28, 30,
 31, 33, 39, 40, 44, 46, 52, 56, 57, 61, 70,
 71, 80, 81, 87, 89
 Koningentijd 6, 85
 Kores II 3, 85

M

Makkabeeën 86
 Maleachi 74, 82, 83, 89, 93
 Meden 9, 85
 Moab 25
 Moabieten 25, 29
 motief 18
 Mozes 6, 9, 14, 15, 25, 27, 40, 45, 46, 55,
 69, 76, 77

N

Nabateeën 74, 82
 Nabonidus 74, 82
 Nabopolassar 9, 10, 11, 85
 Nahor 12, 73
 Natan 15
 Nazireeërs 67
 Nebo
 de afgod 10
 Nebukadnezar II 5, 11, 12, 13, 29, 38, 41,
 42, 52, 53, 59, 70, 73, 74, 78, 81, 82, 85
 Nebuzaradan 41, 81, 85
 Necho II 9, 10, 25, 85
 Nehemia 83
 Ninevé 9, 85, 87
 Noach 6

O

Obadja 73, 93

P

Pekach 18
 Perzen 85

Plato 17
 profetie 15, 18, 19, 52, 61, 72, 83, 87
 Psammetichus I 9
 Psammetichus II 12, 85
 Ptolemeüs II 7, 14

R

Richterentijd 6
 Rome 83
 Romeinen 14, 74, 83

S

Salmanassar V 85
 Salomo 6, 15, 24, 40, 70, 79, 85
 Samaria 9, 85
 Samuel 15
 Sanherib 85
 Sargon II 85
 Saul 6, 18, 85
 schrijver van het boek 4, 7, 16
 Scythen 9
 Septuagint 7, 13, 14, 89
 Sidon 25, 74, 82
 Sodom 63, 67, 87
 structuur van het boek 4, 18

T

tempel 3, 6, 29, 38, 40, 42, 46, 79, 80, 81,
 83
 Tienstammenrijk 9, 69, 85
 Tijdbalk 4, 85
 Titus 83
 Tweestammenrijk 5, 7, 9, 10, 12, 15, 18,
 19, 24, 25, 30, 31, 38, 39, 40, 41, 42, 44,
 47, 53, 57, 59, 65, 67, 71, 76, 77, 78, 81,
 82, 85
 Tyrus 25

V

verklaringsmethode 4, 15
 Vespasianus 83
 voorgeschiedenis 4, 6

Z

Zacharia
 het bijbelboek 93
 zoon van Jojada 14
 Zedekia 7, 10, 12, 13, 28, 59, 72, 81, 85

Zion 19, 20, 23, 27, 31, 34, 38, 40, 63, 64,

65, 66, 69, 75, 76, 78, 79

Andere werken die de heer T. van Turenout heeft geschreven zijn:

Psalmen, profetische liederen,
Jesaja, Jahweh redt,
Jeremia, Jahweh sticht,
Ezechiël, God maakt sterk,
Daniël, God is rechter,
Hosea, redder,
Joël, Jahweh is God,
Amos, lastdrager,
Obadja, dienaar van Jahweh,
Jona, duif,
Micha, wie is aan Jahweh gelijk,
Nahum, trooster,
Habakuk, de omhelsde,
Zefanja, Jahweh heeft bewaard,
Haggai, feest van Jahweh,
Zacharia, Jahweh gedenkt,
Maleachi, boodschapper van Jahweh,
De Openbaring mag niet verborgen blijven.

Ze zijn te vinden op de website via:

www.bijbelstudies.eu,
www.vturennout.nl.